T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE YAYINCILIĞI ALANI: ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA "ÇITIR ÇITIR FELSEFE"

Menekşe ÖZBEK

2501222290

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. Zuhal EMİROSMANOĞLU

İSTANBUL – 2025

ÖZ

ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE YAYINCILIĞI ALANI: ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA "ÇITIR ÇITIR FELSEFE"

MENEKŞE ÖZBEK

Bu tez, Türkiye'de çocuklar için felsefe kitaplarının çeviri süreci ve dolaşım dinamiklerini Brigitte Labbé'nin Fransızca kaynak bütünce olarak "Les Goûters Philo" ve Türkçeye çevrildiği dizinle "Çıtır Çıtır Felsefe" dizisini incelemektedir. Araştırma, Günışığı Kitaplığı tarafından 2006-2025 yılları arasında yayımlanmış 35 kitaptan oluşan bu diziyi merkeze alarak, çeviri eylemini kültürel, ekonomik ve ideolojik boyutlarıyla çok katmanlı bir ilişki ağı içinde analiz etmektedir. Bu kapsamda Pierre Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramları ile Gisèle Sapiro'nun yazınsal metinlerin uluslararası dolaşım yaklaşımı tezin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Araştırmanın saha çalışması kapsamında, nitel araştırma yöntemi kullanılarak alan failleri olarak yazar, yayıncı, çevirmenin yanı sıra çocuklar için felsefe alanında pratiği olan akademisyen, eğitimci, pedagog ve bir okurla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Buna paralel olarak, alanın tarihselliği ile kaynak ve hedef kültürde yazınsal türün dolaşımı ele alındığında; görüşmeler, çeviri kararlarında yayınevi politikalarının, çevirmenin habitusunun ve ideolojik yaklaşımının dolaşım dinamikleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. "Les Goûters Philo" dizisinin Fransa'da yayımlanması ve Türkiye'de "Çıtır Çıtır Felsefe" adıyla alana girmesine kadar uzanan süreç, simgesel, ekonomik ve kültürel sermaye türlerinin etkileşimini göstermektedir. Araştırmanın bulguları, çeviri sürecinde yayınevi politikaları, ideolojik tercihler, ekonomik çıkarlar ve çevirmenin habitusunun belirleyici rol oynadığını göstermiştir. Sansür ve otosansür mekanizmalarının varlığı, sosyo-kültürel bağlam ile şekillenmiştir. Ancak dizinin eğitsel ve felsefi misyonunun temel paradigması büyük ölçüde korunmuştur. Sonuç olarak bu tez çalışmasının, çeviribilim alanında örnek bir tür olarak çocuklar için felsefe alanına dönük araştırmalara özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar için felsefe, Çıtır Çıtır Felsefe, çeviri sosyolojisi, P4C, yayıncılık alanı, yazınsal alan, dolaşım dinamikleri, Bourdieu, çevirmen habitusu

ABSTRACT

THE FIELD OF PUBLISHING IN PHILOSOPHY FOR CHILDREN: "ÇITIR ÇITIR FELSEFE" IN THE LIGHT OF SOCIOLOGY OF TRANSLATION

MENEKŞE ÖZBEK

This thesis analyses the translation process and circulation dynamics of philosophy books for children in Turkey through an examination of Brigitte Labbé's series, 'Çıtır Çıtır Felsefe' ('Çıtır Çıtır Philosophy'), its French source text, 'Les Goûters Philo,' and its Turkish translation index. The research looks at how translation happens within a complex network of relationships that includes cultural, economic, and ideological factors, focusing on this series of 35 books published by Günışığı Kitaplığı from 2006 to 2025. In this context, the theoretical framework of the thesis consists of Pierre Bourdieu's concepts of field, habitus, and capital, along with Gisèle Sapiro's approach to the international circulation of literary texts. Within the scope of the research fieldwork, semi-structured in-depth interviews were conducted with authors, publishers, translators, academicians, educators, pedagogues, and a reader who practiced in the field of philosophy for children. At the same time, looking at the history of the field and how the literary genre moves between cultures, the interviews showed that the rules of publishing houses, the translator's background, and their beliefs significantly influence how translations are made and how works are shared. The process leading up to the publication of the series 'Les Goûters Philo' in France and its introduction in Turkey under the title 'Çıtır Çıtır Philosophy' shows the interaction of symbolic, economic, and cultural capital types. The findings of the study show that publishing house policies, ideological preferences, economic interests, and the translator's habitus play a determining role in the translation process. The socio-cultural context shaped the existence of mechanisms for censorship and self-censorship. However, the basic paradigm of the educational and philosophical mission of the series was largely preserved. In conclusion, this thesis

study is expected to make a unique contribution to research on philosophy for children as an exemplary genre within the field of translation studies.

Keywords: Philosophy for children, Çıtır Çıtır Felsefe, sociology of translation, P4C, publishing field, literary field, circulation dynamics, Bourdieu, translator habitus

ÖNSÖZ

Yüksek lisansa ilk başladığım 2010'lu yılların başı ile tezimi tamamlama sürecine girdiğim 2020'li yıllar arasında geçen süre zarfında, sadece mesleki hayatım değil, ilgi alanlarım da önemli ölçüde değişime uğradı. Çalışmak istediğim konu, tıpkı yaşamımın diğer alanlarında olduğu gibi, zamanla bambaşka bir yöne evrildi. Her ne kadar bu iki dönemde birbirinden oldukça farklı konular üzerinde çalışma fikrine sahip olsam da, bugün geriye dönüp baktığımda her iki yaklaşımın da ortak bir zeminde — çeviriye sosyolojik bir perspektiften bakma arzusunda — buluştuğunu açıkça görebiliyorum.

"Çıtır Çıtır Felsefe" dizisi ile tanıştığımda kendi çocukluğumda böylesi dizilerin olmamasına hayıflanmış ve oğullarımla biraz daha büyüdükleri ve bu kitapları okuyup tartıştığımız günlerin gelmesinin hayaliyle oyalanırken, bir yandan da kendimi bu kitapların çeviri süreçleri, erek kültürde kendine nasıl yer edindiği ve benzer türde başka eserlerin çevrilmesine nasıl katkıda bulunduğunu araştırırken buldum. Zihnimde şekillenmeye başlayan fikirlerin bir tez konusuna evrilmesi çok sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Zuhal Emirosmanoğlu'nun yönlendirmesiyle mümkün oldu.

Uzun ve meşakkatli bir yolculuk olan bu süreci sabrı, özverisi ve yönlendirmeleriyle kolaylaştıran, akademik duruşu ve karakteriyle kendime örnek aldığım değerli danışmanım Doç. Dr. Zuhal Emirosmanoğlu'na; umutsuzluğa düştüğümde, tıkandığım ve devam edemeyeceğimi düşündüğüm her an yanımda olup beni motive eden ve cesaretlendiren sevgili arkadaşım Neşe Öztemir'e; bu süreci tamamlayabilmem için her zaman yanımda olarak bana güç veren ve bana alan açan sevgili eşim V. Can Özbek'e, bulabildiğim her boşlukta çalışmam gerektiğini dile getirdiğimde bunu anlayışla karşılayan çocuklarım Toprak Özbek ve Atlas Özbek'e içtenlikle teşekkür ederim.

Menekşe ÖZBEK

İSTANBUL, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ..... ii

ABSTRACT.....iv

ÖNSÖZ..... vi

KISALTMALAR LİSTESİ.....ix

TABLOLAR LİSTESİ.....x

ŞEKİLLER LİSTESİ..... xi

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM..... 5

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA ÇOCUK KİTAPLARI ÇEVİRİ PRATİĞİ 5

1.1 Araştırma Nesnesi Olarak Çocuklar İçin Felsefe Çevirisi.....5

1.1.1 Literatürde Çocuk Kitapları Çevirilerine Sosyolojik Bir Bakış.....7

1.1.2 Araştırma Soruları ve Hipotezler.....9

1.1.3 Metodoloji.....10

1.2 Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve.....13

1.2.1 Bourdieu'nün Alan Teorisi Perspektifinde Çeviri ve Yayıncılık Alanı..... 14

1.2.2 Yayıncılık Alanında Çeviri Pratikleri..... 17

1.2.3 Çevirilerin Uluslararası Dolaşımı..... 19

İKİNCİ BÖLÜM.....25

"ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE" (P4C): KURAMSAL TEMELLERİ, YAYINCILIK PRATİKLERİ VE ÇEVİRİ DİNAMİKLERİ.....25

2.1 Çocuklarla Felsefe Yapmak: Çocukluk, Gelişim Evreleri ve P4C Yaklaşımı... 26

2.1.1 Yaş Aralığına göre Çocukların Felsefe Yapma Potansiyeli..... 27

2.1.2 "Lipman Yaklaşımı" ve Çocuklar İçin Felsefe Hareketi (P4C).....29

2.1.3 Çocuklar İçin Felsefede Eğitim Materyalleri....32
2.2 Dünyada Çocuklar İçin Felsefe.... 34
2.3 Türkiye'de Çocuklar İçin Felsefe....35
2.4 Türkiye'de Yayıncılık Alanı ve Failler....38
2.4.1 Çeviri Çocuk Edebiyatı: Tarihsel Arka Plan ve Güncel Eğilimler.... 40
2.4.2 Çeviri Çocuk Kitaplarında Yayıncılık Dinamikleri.... 43
2.4.2.1 Yayınevleri....44
2.4.2.2 Çevirmenler....49
2.4.2.3 Aracı Gruplar/ Alanın Diğer Failleri....51
2.4.2 Çocuklar İçin Felsefe Kitapları....54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM....59
"ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE" ALANINDA ÇITIR ÇITIR FELSEFE DİZİSİ ÇEVİRİLERİ.... 59
3.1 Faillerin Gözünden Les Goûters Philo Dizisinden Çıtır Çıtır Felsefe'ye..... 61
3.1.1 Les Goûters Philo'nun Fransız Yayıncılık Alanında Konumu.... 62
3.1.2 Türkiye Yayıncılık Alanında Çıtır Çıtır Felsefe Dizisinin Konumu....68
3.2. Çıtır Çıtır Felsefe Dizisinin Dolaşım Dinamikleri....75
3.2.1 Ekonomik ve Kültürel Sermaye Bağlamında Yayın Kararları....76
3.2.2. Çevirmen Habitusu ve ÇÇF Üzerinden Etkin Rolü....81
3.2.3. Aracı Failler İzinde Yayılma Politikaları ve Kanallar.... 85
3.3 İçeriğe Dair Kabuller ve Direnç Biçimleri....95
3.3.1 Çeviride Kültürel Aktarım Stratejileri ve Çeviri Alanının Sınırları.... 96
3.3.2 Örneklerle Çıtır Çıtır Felsefe.... 101
3.3.3 Müzakere Alanı Olarak Çeviri....110
3.4. Değerlendirme.... 117
SONUÇ.... 121
KAYNAKÇA.... 124
EKLER.... 138

KISALTMALAR LİSTESİ

Bknz. : Bakınız

ÇÇF : Çıtır Çıtr Felsefe

ÇİF : Çocuklar için Felsefe

P4C : Philosophy for Children (Çocuklar için Felsefe)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocuklar için Felsefe Çeviri/Telif Kitap Dizileri……..57
Tablo 2. Çocuklar için Felsefe Kitabı Yayınlamamış Yayınevleri……..58
Tablo 3. Çıtır Çıtır Felsefe Dizinin Türkiye'de Yayımlanan Kitapları (2006-2025)..71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye'de Çeviri Çocuk Kitaplarında Dillerin Dağılımı……...46
Şekil 2. Çıtır Çıtır Felsefe Örnek……....106

GİRİŞ

"*En philosophie, les questions sont plus essentielles que les réponses, et chaque réponse devient une nouvelle question.*"

Karl Jaspers

"Felsefede sorular cevaplardan daha önemlidir ve her cevap yeni bir soru haline gelir".[1] Karl Jaspers'in bu cümlesi, tezin genelinde sorulan sorulara olan yaklaşımımı ifade eden iyi bir dayanak noktasıdır. Her soruya verilen cevabın bir bilgi ilerlemesi sağladığını; ama öte yandan da bu ilerlemenin başka soruları da doğuracağının bilincinde olan bu araştırma da bu yaklaşımla ele alınmalıdır. Tıpkı tezin örneklemi, çocuklar için felsefe kitapları da, her bir yanıtı yeni bir soru doğuracak biçimde, çocuğun zihninde sürekli bir sorgulama ve keşif süreci yaratır.

Çocuklar için felsefe, çocukların yalnızca bilgi tüketicisi olarak değil, aynı zamanda sorgulayan bireyler olarak görülmeye başlandığı toplumsal ve pedagojik değişimlerden doğar. Çocukların düşünsel becerilerini geliştirme ve eleştirel düşünmeyi destekleme hedefi, bu disiplinin temelini oluşturur. Çocuklar için felsefe alanı, belli konuları ele alır:

> "Bu konular, insanı canlıya saygısı olan bir canlı yapmak, evreni savaşılmayan, doğanın tahrip olmadığı, çocukların ölmediği bir gezegene dönüştürmek, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, din ve cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet ve terörün olmadığı yalın bir dünya kurgulamak, adalet, eşitlik ve mutlulukla inşa edilmiş nefes alınabilen bir dünya yaratmak gibi çok geniş bir yelpazede anlamlandırılmaktadır." (Çiner, Erginer, 2023: 103).

[1] Bu tezde yer alan İngilizce ve Fransızca alıntıların çevirisi tarafımca yapılmıştır.

Türkiye'de çocuklar için felsefe alanı ise eğitim politikaları ve toplumsal değişimlerle şekillenir, çeviri yoluyla Türk edebiyatına kazandırılan bu eserler de, çocukların düşünce dünyasını zenginleştiren kültürel ürünler olarak değerlendirilmelidir. Aynı zamanda, çocuklar için felsefe kitapları, pedagojik yaklaşımların dönüşümüne de zemin hazırlar. Bu bağlamda, tezde Türkiye'deki toplumsal değişimlerin çocuk paradigmasını, yani çocukluk algısını ve çocukluk kavramını nasıl dönüştürdüğü ele alınırken, bu sosyolojik dönüşüm içinde çocuklar için felsefe alanının oluşumunu ve çeviri çocuk edebiyatının yeri ve rolü değerlendirilecektir. Bu kapsamda, çocuklar için felsefe alanının, uluslararası bağlamdaki yerini ve ardından ulusal yayıncılık alanındaki işlevini anlamak, tez için önemli bir zemin sunacaktır. Pierre Bourdieu (1997: 3-43), simgesel ürünlerin kendi hiyerarşik kriterlerine ve ekonomisine sahip olduğunu dile getirir. Bundan hareketle çevrilmiş eserlerin üretim mantığı da kültürel, ekonomik, politik, dilsel, akademik, entelektüel ve yayıncılık gibi kendine özgü kısıtlamalarla birlikte geldiği söylenebilir. Bu kısıtlamalar, sürece dahil olan farklı faillerle ilgili çıkarları ortaya koyan ilişki ağlarını da ayrıca belirler (Bourdieu, 1997: 3-43). Bourdieu'nün deyimiyle "Görünür "karar" noktalarının özerkliği yanılsamasına karşı, alanın dayattığı kısıtlamaları göz ardı etmemek için şu gerçeği hatırlamak yeterlidir: Yayıncıların "seçimine" sunulan metinler bütünü, zaten alanın ayrıştırıcı mantığıyla şekillenmiş bir seçimin ürünüdür." (Bourdieu, 1999). Sapiro'nun çalışmasında değindiği üzere, özellikle ekonomik kısıtlamaların/engellerin yanı sıra, eserlerin çevirisi üzerine uygulanan kültürel engeller, aynı zamanda o ülkenin edebi ve entelektüel alanlarındaki yerini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır (2012: 144-145).

Bu alanın öncü eserlerinden biri olarak yayıncılık alanında yer bulan, Fransızcadan Türkçeye 2006 yılından itibaren Günışığı Yayınevi tarafından çevrilmeye devam eden Brigitte Labbé'nin *Les Goûters Philo* dizisi yani Türkçe adıyla Çıtır Çıtır Felsefe, araştırma için iyi bir örnektir. Özellikle, 2000'li yıllardan itibaren toplumsal yapıda meydana gelen gelişmelerle birlikte, Çıtır Çıtır Felsefe (ÇÇF)[2] dizisinin çeviri sürecini anlamaya çalışmak ve bu çalışmayı bu sürece dolaylı ve dolaysız dahil olan faillerle (yayınevi, çevirmen, editör ve alan uzmanları) birlikte değerlendirmek bu

[2] Çıtır Çıtır Felsefe, tez içinde kısaltılmış haliyle ÇÇF olarak da anılacaktır.

araştırmanın temel meselesidir. Başka bir deyişle, failler aracılığıyla, toplumsal açıdan yaşanan gelişmelere göre bu sürecin farklılaştığını ve değiştiğini göz önünde bulundurarak, çocuklar için felsefe alanının bugün gelindiği nokta betimlenmeye çalışılacaktır.

Tezin ilk bölümünde; hipotez ve araştırma soruları sıralanacak; alan ve saha araştırmasında başvurulan yöntem yer verilecek ve metodoloji açıklanacaktır. Pierre Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramları ve bu kavramlardan yola çıkan Sapiro'nun yaklaşımı, çeviri sürecine dahil olan failler ile çevirinin üretildiği ve dolaştığı ilişkiler bütününü anlamak için inceleme olanağı sağlayacaktır. Bu açıdan, Türk yazın ve yayıncılık alanında bu faillerin konumlarının ve toplumsal olayların bu sürece nasıl yansıdığını ortaya koymak, bu çevirinin gerçekleştiği sürecin toplumsal ve tarihi manzarasını verecektir. Tüm bu ilişkisellik ağı içerisinde, habituslarıyla alan içindeki tutumları ve meşruiyetleri ve ardından çeviri süresince verilen kararlar, öncesi ve sonrasıyla, çeviriye etkisi doğrultusunda tartışılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde, öncelikle dünyada ve Türkiye'de çocuklar için felsefe alanı tarihsel gelişimiyle incelenecek, alandaki faillere ve pratiklere yer verilecektir. Yayınevleri, çevirmenler ve aracı gruplar/failler, alan dinamikleriyle ilişkili olarak irdelenecektir. Çalışmada çeviri, toplumsal ve kültürel bir üretim süreci olarak ele alınacaktır. Çünkü "Çeviri eylemi, her zaman belirli bir tarihsel ve kültürel ortam içinde gerçekleşir ve herhangi bir durumun koşullarından ayrı, izole bir etkinlik olarak görülemez. Bu açıdan bakılırsa çeviri, yapısı ve sınırları kesinkes belirlenmiş olan bir olay değil, belli bir kültür dizgesi içindeki ilişkilere bağımlı olan bir etkinliktir." (Neydim, 2000: 114-115) ÇÇF dizisinin Türkçeye kazandırılmasında dünya ve Türk yayıncılık alanlarındaki dinamikler üzerinden, yayınevi kararları ve çevirmenin tercihleri ile yazarın yazınsal eğilimleri arasındaki ilişki değerlendirilecektir.

Tezin üçüncü bölümü saha araştırmasından elde edilen veriler ışığında ilerleyecektir. Günışığı Yayınevinin Türkçeye kazandırdığı ÇÇF dizisinde, çeviri öncesi ve sonrası tüm sürece dahil olan faillerle ile çocuklar için felsefe alanında çalışan uzmanlarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelere yer verilecektir. Bu görüşmelerde,

yayınevi, yazar ve çevirmen üçlüsünün seçim kriterleri ve kararları, çalışma biçimleri, karşılaştıkları engeller ve kültürel aktarımın (ekonomik ve/veya kültürel) boyutlarına dair algıları ele alınacaktır. “Hedef kültürde çevrilen eserin yeniden bağlamlandırılması sürecinde, çeviri, bir dizi sosyal işlem ve aracılar tarafından yürütülen faaliyetlerle ilişkili farklı işlevler kazanır.” (Heilbron & Sapiro, 2008). Çeviri sürecindeki müdahaleler, kültürel uyarlamalar, sansür ve otosansür gibi faktörlerle belirlenen karmaşık dinamiklere sahiptir. Dolayısıyla, yazar, çevirmen, yayınevi editörü, eğitimci, kütüphaneci, akademisyen, öğretmen, pedagog ve veli/okur olmak üzere toplamda 9 kişiden elde edilen veriler, ÇÇF dizisinin dolaşım dinamiklerine dair kapsamlı bir analiz çerçevesi sunacaktır. Bununla birlikte, hedef metinde öne çıkan örnekler üzerinden faillerin “manevra alanları” metin üzerinden sorgulanacaktır. Bu analiz, onların söylemleri, bakış açıları üzerinden değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA ÇOCUK KİTAPLARI ÇEVİRİ PRATİĞİ

"Çeviri Sosyolojisi Işığında Çocuk Kitapları Çeviri Pratiği" başlıklı bu birinci bölümde, öncelikle tez çalışmasının kavramsal ve metodolojik altyapısınına değinilecektir. Araştırmanın nesnesi olan çocuklar için felsefe çevirisi ve "Çıtır Çıtır Felsefe" dizisi örneği üzerinden araştırmanın kapsamı çizilecektir. Ardından, araştırma soruları ve hipotezler sunularak çalışmanın problematiği ortaya konulacaktır. Ardından, araştırmanın yöntemi, veri toplama süreci, örneklem yapısı ve sınırlılıkları açıklanacaktır. Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Pierre Bourdieu'nün alan kuramı üzerinden, Jean-Marc Gouanvic, Gisèle Sapiro ve Johan Heilbron'un çeviri sosyolojisine dair çalışmaları ele alınıp bu kuramsal çerçeveye katkı sağlayacak çocuk edebiyatı çevirilerine yönelik yapılan sosyolojik yaklaşımlardan bahsedilecektir. Bu bölüm, tezin ilerleyen bölümlerinde yapılacak çözümlemelere teorik ve yöntemsel bir zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

1.1 Araştırma Nesnesi Olarak Çocuklar İçin Felsefe Çevirisi

Bu tez çalışması, genel anlamda, çocuklar için felsefe kitaplarının Türkiye'deki dolaşım dinamiklerini çeviri sosyolojisi perspektifiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın merkezinde, Türkiye'de çocuklar için felsefe yayıncılığının öncü kitaplarından biri olarak kabul edilen ve Fransızcadan Türkçeye Çıtır Çıtır Felsefe adıyla aktarılan *Les Goûters Philo* dizisi yer alır.[3] Fransız yazar Brigitte Labbé tarafından Michel Puech'in felsefi katkılarıyla kaleme alınan bu dizi, ilk kez 2006 yılında Günışığı Kitaplığı tarafından yayımlanır ve bugüne kadar 30'dan fazla başlıkla Türk çocuk kitapları piyasasında yerini alır.

[3] Brigitte Labbé, *Les Goûters Philo* Dizisi, Paris: Milan Jeunesse, 1996 vd., Brigitte Labbé, *Çıtır Çıtır Felsefe* Dizisi, çev. Azade Aslan, İstanbul: Günışığı Kitaplığı, 2006 vd.

Tezin temel araştırma nesnesi olan bu çeviri dizisi, kaynak metnin hedef dile aktarımının gerçekleştiği sosyo-kültürel bağlamın failleriyle birlikte değerlendirilir. Bu bağlamda çeviri süreci; çevirmen, editör, yayınevi, okur kitlesi/ebeveyn, eğitmen, kurumsal yapılar, devlet otoriteleri gibi tüm failleri kapsayan çok katmanlı bir sosyal pratik olarak ele alınmaktadır. Çünkü bu yönüyle çeviri, yalnızca bir dilsel faaliyet değil, aynı zamanda sembolik, pedagojik ve ideolojik yönleri bulunan kültürel bir eylemdir. Tez kapsamında, söz konusu dizinin Türkiye'deki dolaşım süreçlerine odaklanan saha araştırması aracılığıyla bu eylemin yapısal belirleyenleri ve failler arasındaki ilişkiler ağı ortaya konacaktır.

Akademik çalışmalara bakıldığında, çocuk edebiyatı çevirisine dair birçok çalışma bulunmakla birlikte, çocuklar için felsefe kitaplarının çeviri sosyolojisi perspektifiyle ele alındığı çalışmaların son derece sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bu tez çalışmamızın çeviribilim disiplinine sağlayacağı katkıyı özgün ve güncel kılmaktadır. Felsefi sorgulamaya yardımcı olan bu çocuk kitaplarının, pedagojik hassasiyetlerin ötesinde, kültürel değerlerin ve normların yeniden üretildiği metinler olduğu dikkate alındığında, bu çeviri pratiğinin sosyolojik bir bakışla incelenmesi gerekliliği daha da belirginleşir.

Tarihsel olarak bakıldığında, çocukların felsefi potansiyelleri üzerine düşünme süreci, John Dewey'in 1910 tarihli *How We Think?* adlı çalışmasında "düşünme eğitimi" vurgusuyla başlar. Dewey'in bu yaklaşımı, felsefi eğitimin yalnızca yetişkinlere mahsus olmadığını, çocukların da eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin erken yaşta geliştirilebileceğini ortaya koyar. Bu düşünsel arka plan, Karl Jaspers'ın 1953'te "çocuk felsefesi" kavramını ortaya atmasıyla derinleşir ve nihayet 1960'larda Amerikalı filozof Matthew Lipman tarafından geliştirilen *Philosophy for Children* (P4C) pedagojik modeliyle kurumsallaşır. Lipman'ın çocukların düşünme biçimlerine dair yaptığı teorik ve uygulamalı çalışmalar, tüm dünyada çocuklar için felsefe alanında yapılan yayınların ve eğitim programlarının temelini oluşturur (Şahin, 2003: 368-388).

Bu bağlamda Çıtır Çıtır Felsefe dizisi, P4C yaklaşımının Avrupa'daki yansımalarından biri olarak Fransız yayıncılık alanında doğar, Türkiye'ye geldiğinde

ise yeni bir sosyo-kültürel okuma yani alımlama bağlamına dahil olur. Bu dönüşüm/karşılama sürecinin analiz edilmesi, çeviri eylemini etkileyen kültürel ve toplumsal unsurların görünür kılınmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla bu tez, çocuklar için felsefe çevirilerinin Türkiye bağlamındaki dolaşım dinamiklerini ele alarak, çeviri sosyolojisi alanına da ayrıca teorik bir katkı sunmayı hedefler.

1.1.1 Literatürde Çocuk Kitapları Çevirilerine Sosyolojik Bir Bakış

Çocuk kitapları çevirileri, hem "çocuk" kavramının tarihsel dönüşümünden hem de çeviri kuramlarının kültürel bağlamla giderek daha fazla etkileşim içine girmesinden etkilenir. 1960'lı yıllardan itibaren çocukların ayrı bir birey olarak ele alınmaya başlanması, çocuk edebiyatında da belirgin bir paradigma değişimine yol açar. Peter Haertling ve Christine Nöstlinger gibi yazarların savunduğu çocuk merkezli yaklaşım, çocuğu edilgen bir alıcı değil, özne olarak konumlandırır (Neydim, 2000: 67-68). Bu dönüşüm, Erich Kaestner'e göre, çeviri süreçlerinde de çocuğun algısını, beklentilerini ve gelişimsel özelliklerini gözeten daha duyarlı yaklaşımların gelişmesini beraberinde getirir (Neydim, 2000: 186). Çocuk edebiyatı çevirilerine dair akademik çalışmalar, genelde, çeviri kararlarını etkileyen sosyokültürel faktörlere, hedef okur olarak çocuğun konumuna ve çevirmenin bu sürece müdahale biçimlerine odaklanmaktadır. Başlangıçta kaynak metne bağlılık esas alınırken, zamanla hedef kültürün normlarına uyum sağlama gerekliliği çeviride yön değişikliklerine yol açar. Örneğin kültürel referanslar, çocuk kitapları çevirileri için büyük anlam taşır. Bu kültürel referanslar, çocuk edebiyatının çevirisinde bir engel teşkil eder ve dolayısıyla hedef dillere nasıl çevrildikleri, birçok araştırmanın tartışma konusu olur (Vermeer, 2008).

Zohar Shavit (1986: 171-179), çocuk edebiyatı çevirmenlerinin, metni hedef toplumun çocuk imgesine uygun biçimde yeniden yapılandırmak üzere geniş bir müdahale alanına sahip olduğunu belirtir. Bu bağlamda Shavit, eserlerin çevirisinde yapılan kısaltmaları, eklemeleri ve çıkarmaları belli nedenlere dayandırır (Shavit, 1986). Bunlar; metni çocuğun kavrama düzeyine indirmek, eğitsel veya ideolojik amaçlar, özgün metindeki örneklerin erek kültürde yer almaması ve çocuğun kelime dağarcığının gelişmesine katkıda bulunmak gibi nedenlerdir (Shavit, 1991: 22-23).

Bu kapsamda da, Christiane Nord (1991), çeviride çocuk okurun sınırlı dünya bilgisi, gelişim düzeyi ve toplumsal tabular gibi faktörlerin dikkate alınması gerektiğini savunur. Aynı zamanda, Nitsa Ben-Ari (1992: 222)'ye göre, çocuklar için yapılan çevirilerde çevirmenin "çocuk imajı" da önemlidir; bu imaj kişisel geçmişle şekillenirken aynı zamanda toplumsal görüşleri de yansıtır. Bu konuyla ilgili bu alanda çalışan bazı akademisyenler tarafından (Oittinen, Kettola, Garavini, 2018 : 1), çocuk edebiyatı çevirisinde yer alan görsel unsurların da metin inşasında belirleyici olduğunu ifade eder. Bu bağlamda, resimli kitaplarda çevirmenin kararları, sözel ve görselin birleşimiyle oluşan ilişkisellik üzerinden şekillenir, bu da çeviri sürecini çok katmanlı hale getiren ve çocuk edebiyatı çevirisini diğer türlerden ayıran önemli bir özelliktir.

Türkiye'de çeviri sosyolojisi perspektifinde çocuk edebiyatı üzerine yapılan araştırmalar ve tez çalışmaları, çeviri sürecini, toplumsal, politik ve kültürel bağlamlarda ele almaktadır. Necdet Neydim (1998; 2000) çalışmalarında, tarihsel süreçte çocuk figürlerine yüklenen toplumsal rollerin ve 1980 sonrası toplumsal değişimlerin çeviri eserlerde yansımalarını inceler. İnanç Bakkalbaşı (2009) Heidi örneğiyle, yayınevlerinin politikalarının ve ideolojilerinin çeviri süreçlerini şekillendiren temel etkenlerden biri olduğunu vurgular. Gamze Levent (2010) ise tez çalışmasında çocuk edebiyatı çevirilerinde karşılaşılan sorunları çeviri kuramları perspektifinden, özellikle Toury'nin erek odaklı çeviri yaklaşımıyla değerlendirir. Bunun yanı sıra, çeviri çocuk edebiyatında kültürel öğeler ve değerler aktarımı, Şahbaz (2016), Biros (2019), Hastürkoğlu (2020) ve Çetinkaya-Durmaz (2020) tarafından yapılan araştırmalarla ele alınır. Bu çalışmalarda, çeviri çocuk eserlerinin genellikle yabancı kültürel değerleri daha çok öne çıkardığı ve yerel kültür unsurlarına yeterince yer verilmediği saptanır. Ayrıca çevirmenlerin, kültürel aktarım sürecindeki aktif rolü ve kültürel farklılıkların çeviride yarattığı güçlükler de vurgulanır. Ancak, sansür mekanizmalarının çocuk edebiyatı çevirisi üzerindeki etkisine dair sistematik çalışmaların azlığı dikkat çeker.[4] Bu eksiklik, çevirinin

[4] Bu çalışmalar arasında biri yüksek lisans tezi, biri doktora diğeri ise makale olmak üzere üç çalışmaya ulaşılır: Tekgül, Perihan Duygu. *Self-Censorship in Translated Titles in Turkish Publishing*. MA diss., Oxford Brookes University, School of Arts and Humanities, 2006 ile Dedeoğlu, Hakan; Erbasan, Ömer (2021). "Siyah Ambalajlı Çocuk ve Gençlik Kitapları: Türkiye'de Çocuk Edebiyatı ve Sansür", *Edebî Eleştiri Dergisi*, C. V, S. I, s. 1-17. Erişim:

yalnızca estetik ve pedagojik değil, aynı zamanda ideolojik ve politik bir alan olduğunu görmeyi zorlaştırmaktadır. Oysa ki çeviri çocuk edebiyatı araştırmalarının çoğu, genel olarak çocuk edebiyatının katı norm ve geleneklerle sarmalandığını ortaya koymaktadır (Shavit, 1981; Even-Zohar, 1990).

Özetle, Türkiye'de çocuk kitapları çevirileri üzerine yapılan sosyolojik araştırmaların genel anlamda sınırlı sayıda olduğu, mevcut çalışmaların da genellikle kültürel unsurlar, yayınevi politikaları, çeviri sorunları ve değer aktarımı gibi konulara odaklandığı görülür. Dolayısıyla, hem uluslararası literatürde hem de Türkiye bağlamında gözlemlenen bu sınırlılık dikkate alındığında, çocuk kitapları çevirilerini dolaşım dinamikleri üzerinden ele almak, çeviri sosyolojisinin kuramsal gelişimine de önemli bir katkı sağlayacaktır.

1.1.2 Araştırma Soruları ve Hipotezler

Çeviri sosyolojisi ekseninde, çeviri eyleminin dışına taşan farklı ilişkiler ağının olduğunu merkeze alan bu araştırma, çocuklar için felsefe alanının çeviri yoluyla nasıl biçimlendiğini ortaya koymayı ve bu süreci örnek bir dizi üzerinden inceleyerek, çeviri, yayıncılık, karar alma süreçleri ve stratejilerin bu alandaki rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara yanıt aranır:

- Çeviri sürecini şekillendiren temel dinamikler nelerdir? Yayınevleri, çevirmenler ve diğer ilgili failler arasındaki ilişkiler nasıl gelişmektedir?
- Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin Türkiye'deki yayın stratejileri nasıl yürütülür? Bu dizinin çevrilmesi hangi kriterlere göre olmuştur? Uygulanan dolaşım stratejilerinde, kültürel ve toplumsal öncelikler nelerdir?
- Kaynak metin ile hedef kültür arasında anlam ve değer düzeyinde nasıl bir aktarım gerçekleştirilir?
- Çeviri sürecinde Türkiye'deki sosyo-kültürel bağlamın etkileri nelerdir?

---

https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1477416(Erişim Tarihi: 2 Nisan 2025), Aktener, Ilgin (2017). *Censorship and Literary Translation in Turkey: Translating Obscenity after 'The Soft Machine' and 'Snuff' Court Cases*, Doktora Tezi, Heriot-Watt University, School of Social Sciences, Department of Languages and Intercultural Studies.

Yukarıdaki sorulardan hareketle, bazı hipotezler oluşturulur. Her şeyden önce, çeviri sürecini etkileyen faktörler yalnızca çevirmenin kişisel kararlarıyla sınırlı kalmayıp, yayınevlerinin ideolojik ve ticari yönelimlerinden de etkilenir. Bu durum, çeviriyi bireysel bir etkinlikten ziyade çok failli, sosyal bir pratik olarak konumlandırır. Yayıncılar, editörler, pedagoglar gibi çeşitli faillerin dahil olduğu bu ağda, simgesel ve kültürel sermaye[5] ilişkilerinin belirleyici olduğu görülebilir (Bourdieu, 2006: 175). Pierre Bourdieu'nün alan kuramı bağlamında bu güç ilişkilerinin, yayıncılık pratikleri ve çeviri tercihleri üzerinde doğrudan etkili olduğu öne sürülebilir. Bu bağlamda, bir yanda hedef kültürdeki toplumsal hassasiyetler ve sansür mekanizmaları; diğer yanda çocuklara felsefi düşünceyi doğru ve anlaşılır biçimde aktarma hedefi, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin Türkiye'deki yayın sürecinde önemli rol oynayabilir. Bu noktada, çevirinin, toplumsal değerler, çocuk edebiyatına dair beklentiler ve eğitim sistemiyle iç içe gelişen bir pratik olarak ele alınmasında fayda vardır. Bu nedenle, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin çeviri sürecine dair kararlar ve stratejiler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla analiz edilecektir.

1.1.3 Metodoloji

Bu çalışma, çocuklar için felsefe yayıncılığı alanını, çeviri sosyolojisinin sunduğu yaklaşımlarla ele almayı amaçlar. Araştırma, özellikle Pierre Bourdieu'nün alan kuramı (Bourdieu, 1991), sermaye kavramları ve habitus[6] çerçevesinde şekillenir; Gisèle Sapiro'nun yazınsal üretimlerin ve çeviri eserlerin kültürel dolaşımına dair sosyolojik yaklaşımıyla desteklenir (Sapiro, 2014). Bourdieu'nün kültürel üretim alanlarında işleyen güç ilişkilerine dair kavramsallaştırmaları, çevirinin yalnızca dilsel bir aktarım süreci olmadığını, aynı zamanda belirli sosyal failler tarafından yönlendirilen, simgesel ve kültürel sermayelerin karşı karşıya

[5] Bourdieu'nün pratik eylem kuramına göre üç temel sermaye türü mevcuttur. Bunlar maddi ve parasal anlamdaki ekonomik sermaye; simgesel mallar, unvanlar ve beceriler için kullanılan kültürel sermaye ve son olarak da bir gruba üyelik gibi statülerle kazanılan sosyal sermayedir. Söz konusu bu üç sermayenin dışında dördüncü bir sermaye türü de simgesel sermayedir. Simgesel sermaye "bilişsel temelli, yani bilgiye ve başkaları tarafından kabul görmeye dayalı bir sermayedir". Yani beğenilme ve takdir edilme gibi beklentiler söz konusu simgesel sermaye kapsamına girmektedir. Pierre Bourdieu, Pratik Nedenler, çev.Hülya Uğur Tanrıöver, (İstanbul: Hil Yayın, Eylül 2006), 175.

[6] Bu kavramla vurgulanmak istenen, kişisel ve öznel olanın da toplumsal olduğudur. Toplumsallık dediğimizde de tarihsellik ve geçmiş önem kazanmaktadır.

geldiği alan dinamikleri içinde bir pratik olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda, Bourdieu, failler arasındaki ilişkileri, alanın iç yapısını belirleyen önemli unsurlar olarak değerlendirir. Sapiro'nun çeviri eylemini, yazınsal türlerin uluslararası dolaşımı ve yerel kültürel kodlarla olan etkileşimi üzerinden okuması ise, bu çalışmada Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin Türkiye'deki karşılanma biçimini anlamak için temel bir referans noktası sunar.

Araştırma, nitel bir yöntem benimser. Bu kapsamda Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin dolaşımına katılanlarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, dizinin çeviri ve yayıncılık sürecinde doğrudan veya dolaylı olarak yer alan yazar, çevirmen, yayınevi temsilcisi olarak editör, eğitimci ve çocuklar için felsefe alanında çalışmış olan alan uzmanları olmak üzere toplamda 9 kişiden oluşur. Katılımcılar, alana dair akademik çalışmaları, konferans kayıtları, yayınevi etkinlikleri ve İstanbul Üniversitesi'nin akademik ağı aracılığıyla belirlenmiş; erişim sürecinde e-posta, telefon, sosyal medya gibi kanallar kullanılmış, gerektiğinde ise kartopu yöntemine başvurulmuştur. Görüşmelerin her biri, katılımcının uzmanlık alanına göre biçimlendirilmiş soru formlarıyla yürütülmüş ve özellikle dizinin çeviri sürecine dair kültürel, pedagojik ve toplumsal boyutlarına odaklanılmıştır. Görüşmelerin bir kısmı yüz yüze, bir kısmı ise çevrimiçi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların onam formu aracılığıyla onayı alınarak ses kaydıyla yapılan görüşmeler, daha sonra deşifre edilmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Onam formu gereğince, araştırmanın etik ilkelerle uyumlu kalmasını sağlamak amacıyla, katılımcıların kimliği gizli tutulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler, çeviri sürecine ilişkin temel dinamikleri ve faillerin metin dışı kurduğu ilişkiler ağını ve süreçlerdeki etkilerini ortaya koymayı amaçlar. Çeviri sosyolojisinin sunduğu bakış açısıyla, başta çevirmen, editör, yayınevinin çeviri sürecindeki konumlanmalarının yanı sıra, alan uzmanlarının (eğitimci, pedagog, akademisyen vs.) genel eğilimleri analiz edilmiştir. Bu bağlamda, çalışmada, çeviri sürecini çevreleyen toplumsal, tarihsel, kurumsal ve ideolojik bağlamı incelenmiştir.

Çalışmada, metin dışı ilişkiler ağına odaklanılarak, çevirinin arka planındaki faillerin karar alma mekanizmaları, simgesel sermaye birikimi ve alan içindeki konumları

tartışılmış; böylece çeviri eylemi, bireysel değil kolektif ve toplumsal olarak konumlandırılmış bir pratik olarak değerlendirilmiştir. Çalışma ayrıca çevirinin kaynak metinle ördüğü ilişkiler ağını yazar, editör ve çevirmen ekseninden ele alır. Bu yönüyle çalışma, çeviri sürecini çok katmanlı bir ilişkiler ağı içerisinde değerlendirmeyi hedefler. Öte yandan, tam olarak bir metin analizinden söz etmesek de dizinin seçilen beş kitabında göze çarpan bazı örnekler, kaynak metinden erek metne aktarım biçimleri, görüşmelerde soru olarak yöneltilmiştir. Bu çerçevede, görüşmelerden elde edilen bulgular, çeviri eserlerin dolaşım dinamikleri ile sansür mekanizmaları arasındaki ilişkiye ve yayınevinin karar alma süreçlerine dair ışık tutabilir.

Literatür taramasında ise çocuk edebiyatı, çocuklar için felsefe ve çeviri sosyolojisi gibi alanlarda yapılmış akademik çalışmalar temel alınarak, araştırmanın kuramsal zemini kurulmuştur. Bu çok katmanlı kurgu, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin Türkiye'deki çeviri ve yayıncılık serüvenini sosyolojik bağlamlarda kapsamlı bir biçimde irdelemeyi mümkün kılacaktır. Aynı zamanda bu çalışma, çeviri süreçlerinin gelişimini ve gelinen noktayı betimlemek açısından da anlamlıdır.

Sonuç olarak, dava süreçleri devam ettiği için alan failleriyle yapılan görüşmelerde beş kitaptan üçünün dolaşımındaki sansür süreçleriyle ilgili derinlemesine bilgi elde edilememiştir. Bu da, araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Diğer bir yandan, görüşmeler belirli bir örneklemle sınırlı tutulmuş, özellikle çeviri sürecinde yer alan failler (çevirmen, editör, alan uzmanları) ile odaklı biçimde gerçekleştirilmiştir. Zaman, mekânsal erişim ve iletişim kanallarının sınırlılığı gibi pratik nedenlerden ötürü, ebeveynler gibi çeviri ürününün hedef kitlesi olan diğer faillere ulaşmakta güçlük çekilmiş, ulaşılan bir ebeveynle ise yapılan görüşme verimli geçmemiştir. Bununla birlikte, Türkiye'de çocuklar için felsefe alanının önemli temsilcileri olarak kabul edilen Prof. Dr. İoanna Kuçuradi ve Prof. Dr. Nuran Direk ile görüşme olanağının bulunamaması, araştırmanın sınırlılıkları bağlamında değerlendirilebilir. Ancak bu kısıtlılıklar, araştırmanın mevcut verileri ışığında olabildiğince kapsamlı şekilde ele alınarak telafi edilmeye çalışılmıştır.

1.2 Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Çeviri sosyolojisi, diller arası çeviri akışlarını ve çevirmenler, yayınevleri, edebi failler, akademisyenler ve devlet temsilcileri gibi aracılar tarafından üstlenilen rolleri analiz etmek için kapsamlı bir metodolojik çerçeve sunar (Sapiro, 2019: 19-42). Gamze Güler ve Sergül Vural Kara'nın kaleme aldığı "Çeviri Sosyolojisi Odağında Çevirmen Çalışmaları" isimli makalede de görüldüğü üzere, çeviriyi bireysel bir eylem olarak değil, toplumsal bir eylem olarak ele alan çeviri sosyolojisi, çeviri pratiğini temel sosyolojik kavramlarla ilişkilendirerek çevirinin arka planında yer alan failleri görmeye ve çeviriye bütüncül bir bakış açısıyla bakmaya çalışmaktadır. Özellikle çeviri sosyolojisinin önemli referansı Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı çeviri çalışmalarına uyarlanarak, çeviri olgusunu, metin öncesinden metin sonrasına ve çeviri pratiğinin kendisine kadar incelemeye olanak sağlar, dolayısıyla çeviri süreçleri, çoklu failler ve çoklu kararlar boyutuyla ele alınmaya çalışılır. Bu kavramlarla, çeviri ürünün arka planında yer alan görünmeyen yapıların işleyişini anlamak ve faillerin kararlarını anlamlandırmak, çeviri olgusuna daha bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmakla mümkündür (Güler & Vural Kara, 2019: 804-814).

Özetle, bu çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi, Pierre Bourdieu'nün alan kuramı, sermaye biçimleri ve habitus kavramı temelinde şekillendirilir[7]; çeviri sosyolojisinin bu yaklaşımlar üzerine inşa edilen farklı kuramsal açılımlarıyla desteklenir. Jean-Marc Gouanvic, bir fail olarak çevirmeni Bourdieu'nün "habitus" ve "illusio" kavramları aracılığıyla ele alarak, çeviri eylemini, bireysel tarih, edinilmiş yatkınlıklar ve toplumsal konumlanmalar bağlamında yorumlamayı mümkün kılar. Bu yaklaşım çevirmenin alan içindeki pozisyonunu ve stratejik tercihlerini çözümleme imkânı sunarken, çeviri ürününün üretildiği yapısal koşulları daha geniş bir sistem içinde konumlandırma ihtiyacı doğurur. Bu noktada Gisèle Sapiro ve Johan Heilbron'un katkısı belirleyicidir. *Traduction: Les Échanges*

[7] Bourdieu, tüm bu kavramları sosyal bilimleri oluşturan bir dizi karşıtlığı aşmak yönünde kullanır. Bu bağlamda *habitus*, *sermaye* ya da *alan* gibi kavramlar; öznellik- nesnellik, mikro-makro, özgürlük-sınırlayıcılık gibi karşıtlıkları yıkmak amacıyla tasarlanmış kavramlardır. **(**Zuhal Karaca, Raymond Queneau'nun Zazie dans le Métro Romanının Türkçe Çevirisinin Toplumsal Bağlamda Eleştirisi(Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, 2007), Danışman: Doç. Dr. Emine Demirel)

Littéraires Internationaux (Çeviri: Uluslararası Edebi Değişimler) isimli kitaptaki "La traduction littéraire, un objet sociologique" (Sosyolojik Nesne olarak Edebi Çeviri*)* makalelerinde (2002: 3-5)*,* çevirileri yalnızca bireysel tercihler değil, aynı zamanda kültürel üretim alanının yapısı, alanlar arası güç ilişkileri ve çeviri ürünlerinin uluslararası dolaşımdaki konumları üzerinden analiz ederler. Söz konusu analiz, metinlerin ideolojik, ekonomik ve kültürel ağlar ekseninde nasıl dolaşıma girdiğini ve bu sürecin yerel kültürel alanların özerklik düzeylerine nasıl bağlı olduğunu ortaya koyar. Böylece, bu tez kapsamında, Gouanvic'in mikro düzeyli özne analizine dayanan yaklaşımı ile Sapiro ve Heilbron'un alan odaklı yapısal çözümlemeleri, çeviri olgusunu hem bireysel pratikler hem de toplumsal dinamikler bağlamında anlamlandırmak mümkün hale gelecektir.

1.2.1 Bourdieu'nün Alan Teorisi Perspektifinde Çeviri ve Yayıncılık Alanı

Pierre Bourdieu'nün alan teorisi, çeviribilim sosyolojisinde dolaşım dinamiklerini anlamak için güçlü bir analitik çerçeve sunar. Bourdieu'nün "alan" kavramı, "metinlerin içsel yapısına odaklanan içsel okuma ile çeviriyi toplumsal ve kültürel bağlamda ele alan dışsal analiz" arasındaki karşıtlığın aşılmasına olanak tanır ve bu iki yaklaşımın birleştirilmesi gerektiğini öne sürer: "Çeviri süreçlerinin sadece metinlerarası değil; aynı zamanda sosyal alanlar arası bir ilişkisellik içinde değerlendirilmesi gerekir." (Bourdieu, 1991: 3-46)

Bourdieu'nün perspektifine göre toplumsal uzam, makro kozmos olarak tanımlanır; bu yapının içerisinde yer alan ekonomi, siyaset, kültür ve sanat gibi işlevsel alanlar ise mikro kozmos'ları oluşturur (Bourdieu, 2005a: 30; akt. Güler, 2022: 8-9).

> "Hem makro hem de mikro düzeydeki alanlarda gerçekleşen toplumsal etkileşimleri, Bourdieu, oyun metaforuyla açıklar. Bu modelde, alanda yer alan aktörler (failler)[8], bu oyunun gerçekleştiği yapısal çevre (alan), oyuncuların edindiği eğilim ve davranış örüntüleri (habitus), oyunda stratejik olarak kullanılan kaynaklar (sermaye türleri), oyunun kurallarını belirleyen normatif

[8] Birçok akademik çalışmada, "les acteurs" Fransızca dilinden Türkçeye aktörler veya eyleyenler olarak çevrilmiştir. Günümüzde ise çeviride bu kavramlar yerine "failler" kavramının kullanımı tercih edilir, bu tez çalışmasında da bu çeviri kullanılmıştır.

> yapılar (doxa) ve bu oyunun katılımcılar için anlamlı kılınmasını sağlayan motivasyonlar/çıkarlar (illusio) bir arada düşünülür." (Kaya, 2010: 402)

Yukarıda ifade edilen Bourdieu'nün kavramlarını yorumlayan Ali Kaya'nın "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kavramının Kilidi: Alan Kavramı" isimli yazısında ele aldığı kuramsal modeldeki tüm kavramlar, birbirini karşılıklı olarak etkiler ve dönüşümlü bir ilişki ağı içerisinde yeniden şekillenir.

Bourdieu (1995: 227-228)'nün kavramsallaştırdığı yerden ifade edilirse, çeviri alanının, makro kozmos (ülkenin kültürel, politik ve simgesel düzenlemelerle birlikte genel toplumsal yapısı) ile içinde bulunan mikro kozmoslar (çeviri alanı, yayın alanı vb.) arasındaki ilişkisellik üzerine kurulduğu söylenebilir. Bundan dolayı da, ülkenin genel toplumsal yapısında meydana gelen değişimler veya gereksinimler, çeviri alanında veya yayıncılık alanındaki koşulları da beraberinde değiştirmesi söz konusudur. Öncelikle "bir edebi eserin simgesel değeri, toplumsal ve tarihsel süreçlerle şekillenir." (Bourdieu, 2002: 207-221). Bourdieu'ye göre, bir eserin değer oluşumunda etkisi olan üreticilerin habituslarını kalıcı bir şekilde biçimlendiren, toplumsal belirleyiciler ile eser üretimi sırasında alana etki eden (örneğin ekonomik kriz, bir büyüme dönemi, bir devrim ya da bir salgın gibi) belirleyicilerdir. Dolayısıyla, üretildiği toplumun ve yazarın bakış açısını yansıtan her türlü eserin, hedef toplum dışında başka bir kültürle buluşması, diğer bir deyişle bu eserin çevirisi, çeviri sosyolojisinin araştırma konusudur. Bundan hareketle, Sapiro (2016), Bourdieu'den referans alarak, kendi habituslarına sahip olan iki farklı toplumun, iki farklı dünya görüşü ve eğilimlerle çeviri sürecine katkı sunduğunu dile getirir. Buradaki habitus, "örtük ya da açık öğrenme yoluyla edinilen bir eğilimler sistemi" olarak tanımlanır, başka bir deyişle, habitus, sosyal çevreyi içselleştirir ve kaydeder (Bourdieu, 2002a: 119-120). Habitus kavramı, aynı zamanda üreten ve ürettikleriyle de uygulamaları şekillendiren ve değiştirdikleriyle zaman içinde kendisi de sürekli değişen bir dizi eğilim olarak da betimlenebilir.

Özetle, Bourdieu'den referansla yukarıda da değinildiği üzere, alan, yalnızca bir üretim sahası değil, aynı zamanda o sahada faaliyet gösteren faillerin ilişkiler ağı

içinde konumlandıkları bir yapıdır. Aynı şekilde Bourdieu için, her alan, kendine özgü bir sermaye türü üretir ve bu sermaye, o alanda tanınma, meşruiyet kazanma ve otorite kurma araçlarından biri haline gelir. Tüm bu ilişkiler ağında, çeviri, bir yandan metinsel anlamda özgünlük ile hedef kültürün taleplerine uyum arasında bir denge kurucu, diğer yandan da kültürel sermaye ve meşruiyet mücadelelerinin bir sahnesi olarak düşünebilir. Bu sebeple de, Bourdieu, kültürel üretimin gerçekleştiği bağlamları, yani alanları, "hem bir güç mücadelesi hem de işbirliği sahası" olarak ele alır (Bourdieu, 1991: 3-46). Bu bağlamda, Sapiro (2014) Bourdieu'nün düşüncesini çeviri alanıyla ilişkilendirdiğinde, çeviri alanındaki mücadelenin/savaşımın temel unsurlarının, bir eserin çevrilmeye değer olup olmadığı, hangi dillerden ve hangi kriterlere göre çevrileceği gibi sorular etrafında dönebildiğini ifade eder.

Bununla birlikte, Bourdieu, 1992'de yazdığı "Sanatın Kuralları: Edebi alanın doğuşu ve yapısı" isimli kitabında, bir alanı anlamak için alanın tarihsel gelişimini ve konumlar arasındaki ilişkileri incelemenin önemine dikkat çeker (Bourdieu, 1992: 356). Bourdieu'nün bu görüşünden hareketle, çeviri eylemi, aynı şekilde yer aldığı alanların tarihsel ve toplumsal bağlamlarıyla şekillenmiş bir ürün olarak okunabilir. Gamze Güler'in 2022 yılında yazdığı "Çeviri sosyolojisi bağlamında çevirmenler ve yayınevlerine yönelik eleştirel bir inceleme" isimli doktora tezinde bu bağlamı açıklar: "alanlara özgü doxalar, yani kabul görmüş normatif kurallar, toplumsal kozmosun tarihsel gelişimi içinde oluşur ve zamanla yeniden üretilir. Bu doğrultuda, failler, üretim ve dolaşım süreçlerini bu yerleşik normlara göre gerçekleştirir." Bu görüş üzerinden tez çalışmamız için örnek verilmesi gerekirse, yazarlar, sahip oldukları kültürel sermayeyi yazın alanının doxa'sına uygun şekilde metinleştirir, yayınevleri de bu metinleri yine bu normlara göre pazara sunar. Yani sonuç itibariyle, eylemler veya kararlar üzerinde belirleyici olan temel unsur doxa'lardır. Bu görüşü daha da detaylandırmak gerekirse, her birey, içinde yer aldığı toplumsal kozmosun normları doğrultusunda bir habitus geliştirir; bu habitus, onun eylem repertuarını ve alan içindeki konumunu belirlemede işlev görür. Böylece Güler'in dediğine ek olarak, birey, sahip olduğu potansiyelleri somutlaştırırken de yine bu normatif çerçeve içerisinde hareket edebilir. Yine de, bir çeviri eserde "kullanılan stratejilerin ardında illusio'ları ortaya çıkarmak önemlidir; çünkü kimi zaman illusio'lar oyunun

kurallarına baskın gelebilmekte ve alan içindeki savaşımda stratejiler farklılaşabilmektedir." (Güler, 2022: 38) Bundan dolayı, söylemsel olanın arkasına gizlenmiş unsurları (illusio'ları) görmek için, yayınevlerinin illusio'larının incelenmesi bu tez çalışmamız için de gereklidir.

Özetle, alan kavramı, bir yandan eserlerin toplumsal üretim koşulları ile yazarlarının estetik ve etik-politik eğilimlerine göre şekillenen stratejileri bağlamında; diğer yandan, eserlerin dolaşım ve benimsenme biçimleri, onları doğuran uzamsal-zamansal yapıların içinde ve ötesinde de ele alınmasını sağlar. Bu açıdan, bu yaklaşım, çeviride dolaşım dinamiklerini merkeze alan tez çalışmamızda, alanlar arası ilişkileri analiz etmek için iyi bir araçtır.

1.2.2 Yayıncılık Alanında Çeviri Pratikleri

Çeviri sosyolojisinde alanın kurucu çalışmalarını yürüten Jean-Marc Gouanvic (2017: 13), çeviri metnini "ortaya çıktığı alan (ya da çerçeve) ile ilişkisi bağlamında, bir pratik olarak" analiz eder. Bu bağlamda baktığımızda ise, metinler, yalnızca içerikleriyle değil, ait oldukları toplumsal, kültürel ve kurumsal bağlamlar içindeki işlevleriyle de değerlendirililir. Jean-Marc Gouanvic'in çeviri sosyolojisi yaklaşımı, bu çok katmanlı yapının analizinde önemli bir kuramsal çerçeve sunar. Gouanvic (1999), çeviri kuramlarını yalnızca kaynak odaklı ya da erek odaklı ikili bir ayrıma indirgemek yerine, çeviri sürecini bu iki uç arasında konumlanan ilişkisel bir yapı olarak ele alır. Çünkü, Gouanvic'e göre, hem kaynak metnin üretildiği yapı hem de hedef kültürün beklentileri, çeviri pratiğinde eşzamanlı olarak etkili olur ve birbirinden bağımsız değerlendirilemez.

Tüm bu görüşlerin ışığında bir değerlendirme yapmak gerekirse, çeviri pratiğinin sosyolojik olarak ele alınması, alan, habitus, simgesel sermaye ve meşruiyet gibi kavramlar aracılığıyla çeviri sürecine bütüncül bir bakış kazandırır. Bir önceki başlıkta vurgulandığı üzere, çeviri alanında faaliyet gösteren faillerin stratejileri, yalnızca bireysel tercihlere değil, aynı zamanda içinde bulundukları sosyal, ekonomik ve kültürel koşullara da bağlı olarak şekillenir. Bu sebeple de, çeviri sürecinin, yayınevlerinin piyasaya yönelik hedefleri, çevirmenlerin etik tutumları,

metnin pedagojik işlevi ve kültürel kabul görme potansiyeli gibi çok sayıda değişkenin etkisi altında olduğu düşünülebilir. Çeviri kararları da, çoğu zaman bu değişkenlerin kesişiminde ortaya çıkar ve faillerin ait oldukları toplumsal sınıfların veya kültürel sermaye düzeylerinin izlerini de taşır. Bununla birlikte, çeviri pratiğinin karşı karşıya kaldığı temel güçlükler arasında diller arasındaki yapısal uyumsuzluklar, edebi metinlerin çok anlamlı doğası ve bu metinlerin ait oldukları toplumsal-tarihsel bağlamlar gösterilebilir. Bu bağlamlar, yalnızca metinlerin üretildiği değil, aynı zamanda çevrildiği kültürel ortamlarla da ilgilidir. Buna ek olarak, yazarlar ve çevirmenler çoğu zaman farklı sosyo-kültürel alanlara aittir; dolayısıyla metin üretiminde etkili olan normlar, çeviri sürecinde yeniden yapılandırılmak zorunda kalır. Çünkü unutulmamalıdır ki, Gouanvic'in de değindiği üzere, "çeviri her zaman belirli bir düzeyde yabancılaştırıcı bir etkiye sahiptir, bu da faillerin toplumsal mücadelelerden türemiş kimlikleriyle ilişki içinde değerlendirilmeleri gerektiğini ortaya koyar" (2006: 129). Gouanvic'in çeviri etiğine yönelik tartışması bu noktada önemlidir. Ona göre, çeviri uygulamalarının çeşitliliği, belirli bir metin için birden fazla çeviri yöntemi geliştirilebilir ve bu nedenle de çevirinin tekil bir doğruluğa indirgenemeyebilir (2001: 31-47). Bu durum, etik açıdan iki farklı yaklaşımı gündeme getirir: "Ya çeviri sürecinin yalnızca tek bir doğru yöntemle gerçekleştirilebileceği kabul edilir; ya da çeviri, bağlama göre şekillenen etik bir çeşitlilik içerisinde değerlendirilir." (Gouanvic, 2001). Gouanvic, bu noktada ikinci yaklaşımı benimser ve çeviriyi her zaman tarihsel, kültürel ve alan içi koşullara göre etik bir yeniden üretim olarak görür. Bu görüşü biraz daha detaylandırmak gerekirse, Gouanvic'e göre, çevirmenin habitusu onun sosyal gidişatını belirler, aynı zamanda kaynak ve erek kültürlerin habitusunu da içeren çoklu bir yapı sergiler (Gouanvic, 2005: 147-148, Akt. Güler, 2022: 42). Gouanvic (2001: 38), bu süreçte, çevirmenin yalnızca metni başka bir dile çevirmediğini; aynı zamanda metnin üretildiği bağlamı arka plana iterken, onu hedef kültürün tarihsel, ideolojik ve söylemsel koşulları içinde yeniden konumlandırdığını (*réhistoricisation*) dile getirir. Bundan dolayı da, Gouanvic'in görüşü üzerinden, çeviri pratiğini, metnin içinde üretildiği tarihsel bağlamdan koparılarak (*déshistoricisation*), farklı bir kültürel alana yeniden yerleştirildiği çok katmanlı bir anlam inşası süreci olarak değerlendirilebilir. Özetle, "çeviri pratiği, hem bir anlam kaybı hem de yeni anlam katmanlarının

üretildiği çift yönlü bir dönüşüm sürecidir." (Gouanvic, 2001: 38). Bu açıdan okunduğunda ise, kaynak metne gösterilen sadakat, çeviri sürecinde yeterli bir ölçüt olmaktan çıkabilir; çünkü çevrilen metin, artık hedef alandaki tarihsel ve kültürel yapılarla karşılıklı bir ilişki içine girerek kendi anlamını kurduğu söylenebilir. Bu çıkarımdan hareketle, çeviri metinlerinin, kültürel ve ideolojik ötekilikleri barındıran söylemsel yapılar olduğu düşüncesi ortaya çıkabilir. Bu yönüyle çeviri, hem bir taşıyıcı hem de dönüştürücü bir eylem konumunda yer aldığı varsayılabilir.

Bununla birlikte, çeviri pratiği, Gouanvic'e göre, çeviribilimsel alanın aksine, kendi başına belirli bir alan oluşturmaz; aksine edebi, bilimsel, idari gibi pek çok alana bağlıdır. Bu nedenle, "bir metnin çevrilmesi, otomatik olarak hedef kültürde var olan bir alana entegre olacağı anlamına gelmez." (Gouanvic, 2001: 35-36). Gouanvic, bu durumu Amerikan bilim kurgu metinlerinin çevirisi üzerinden örneklendirir:

> "Amerikan bilim kurgu metinlerinin çevrilmesi üzerine yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere, bu metinlerin çevrilmesi, yalnızca mevcut bir türün sürdürülmesi değil, aynı zamanda hedef kültürde henüz oluşmamış yeni bir alanın inşası anlamına da gelebilir. Bu durum, çevirinin yalnızca var olan kültürel yapılar içinde değil, aynı zamanda yeni kültürel alanların oluşumuna katkı sunan bir araç olarak işlev gördüğünü gösterir." (Gouanvic, 2001: 35-36)

1.2.3 Çevirilerin Uluslararası Dolaşımı

Pierre Bourdieu, *Les Conditions Sociales de la Circulation Internationale des Idées* [Fikirlerin Uluslararası Dolaşımının Sosyal Koşulları] başlıklı makalesinde düşünsel içeriklerin farklı kültürel alanlara aktarımı sırasında geçirdiği dönüşümleri, bu alanların özgül yapısal özelliklerine bağlı olarak analiz eder. Buna göre, fikirlerin aktarımı sürecinde oluşan anlam değişimleri, yalnızca dil düzeyinde değil; aynı zamanda faillerin stratejik konumlarını aracılığıyla meydana gelir (Bourdieu, 2002b). Bu noktada da, Bourdieu (2002b), çeviri faaliyetlerini; dilsel kodların ötesinde, kültürel, ekonomik ve ideolojik sermayelerin devreye girdiği bir yeniden üretim alanı olarak değerlendirir. Heilbron ve Sapiro (2008: 32) çevirilerin üretildiği ve dolaştığı toplumsal ilişkiler sistemini üç farklılaşma ilkesi etrafında betimlerler; bunlar

sırasıyla politik (ya da daha genel anlamda ideolojik), ekonomik ve tamamen kültürel bir mantığa karşılık gelir:

> "Uluslararası kültürel alışverişler üzerinde etkili dışsal kısıtlamalar iki türdür: politik (ya da daha genel bir ifadeyle ideolojik) ve ekonomik. Metinlerin dolaşım biçimi, bu farklı mantıkların yanı sıra, söz konusu ülkelerdeki kültürel üretim alanlarının yapısına ve bu iki tür kısıtlamayla ilişkili özerklik düzeyine, ayrıca kısmen aktarımı belirleyen ithalat ve ihracat süreçlerine bağlıdır." (Heilbron & Sapiro, 2008: 32)

Bu da demektir ki, Heilbron ve Sapiro'ya göre simgesel malların dolaşımı ülkeler arası politik ilişkilere, uluslararası kitap piyasasına ve kültürel alışveriş sahalarına bağlıdır. Çeviri eyleminin toplumsal yönünü çalışmalarında odağa oturtan Michaela Wolf (2007: 141), çeviri piyasasının güç ilişkileri tarafından yönetildiğini, ideolojik ve estetik illusio'ların merkezi önem taşıdığını belirtir. Öyleyse, Bourdieucü yaklaşımla çeviri pratiği yorumlanırsa, bu alan içinde mümkün olan en iyi konuma sahip olmak, alan içinde oynanan oyuna uyum sağlamaktan geçer. Buna paralel olarak da, çeviri pratiğine dahil olan faillerin – yayınevleri, editörler, çevirmenler ve kültürel aracı kurumlar – verdiği çeviri kararları da, genellikle yayınevlerinin ekonomik çıkarları, kültürel sermayesi ve rekabet stratejileri çerçevesinde alınır. Buna örnek olarak, çevirisi yapılan eserlerin genellikle kaynak kültürde ödül kazanmış ya da yüksek satış rakamlarına ulaşmış olması, bu eserlerin hedef kültürde de "güvenli" yatırımlar olarak görülmesine yol açabilir. Bunun tam tersi, yenilikçi yayınevleri bu süreçte "keşif" mantığıyla hareket ederek, yeni yazarları ve eserleri tanıtmaya çalışabilir. Tam da bu noktada, Bourdieu yayıncılık alanını, ekonomik kâr arayışının hüküm sürdüğü büyük ölçekli üretim kutbu ile entelektüel mantıkla yönetilen sınırlı üretim kutbu arasındaki bir karşıtlık etrafında yapılandırır. (Bourdieu, 1999: 141).

Bourdieu, *Les Conditions Sociales de la Circulation Internationale des Idées* (Fikirlerin Uluslararası Dolaşımının Sosyal Koşulları) adlı makalesinde, metinlerin uluslararası dolaşımını üç aşama üzerinden değerlendirir:

> “İlk olarak “seçim” sürecinde, hangi metinlerin çevrileceği, çevirinin kim tarafından yapılacağı ve hangi yayınevi tarafından yayımlanacağı gibi kararlar belirleyicidir. İkinci olarak, “yeniden bağlamsallaştırma” (buna markalama operasyonu da denir) süreci yer alır; bu aşamada çeviri, yayımlandığı diziler, çevirmen kimliği ve önsöz gibi unsurlarla hedef kültürde yeniden konumlandırılır. Üçüncü olarak da “okuma” ya da “algı kategorileri” ise okuyucuların metni kendi sosyal konumları ve entelektüel birikimleri doğrultusunda anlamlandırma biçimlerini kapsar.” (2002b: 4)

Sonuç olarak, bu çok katmanlı süreç, çevirinin, anlamı yeniden inşa edildiği bir alan olduğunu ortaya koyar. Metinler, Bourdieucü bağlamda, kaynak kültürde taşıdığı anlamlardan farklı olarak, hedef kültürün ihtiyaçları ve alımlama biçimleri doğrultusunda stratejik biçimde yeniden şekillenebilir. Gisèle Sapiro’nun Bourdieu’nün alan teorisine dayandırdığı çalışmaları, çeviri sosyolojisi alanında kuramsal bir derinlik sağlar. Sapiro, bu değer oluşumunun, yalnızca eserin yaratıcısının toplumsal kimliği veya tüketim koşullarıyla sınırlı olmadığını savunur. Sapiro (2016), alan kavramını kültürel üretim süreçlerini açıklamak için bir karşılaştırma aracı olarak değerlendirir ve alanın özerklik derecesini belirleyen kurumsal yapıların işleyişine dikkat çeker. Ona göre, çeviri süreçleri tarihsel, politik ve ekonomik bağlamların etkisiyle değişkenlik gösteren, sabit olmayan yapılardır. “Bu süreçlerde etkin olan faillerin toplumsal konumları, sahip oldukları sermaye türleri (kültürel, ekonomik, simgesel) ve alan içerisindeki yerleşiklikleri, çevirinin biçimini doğrudan etkiler.” (Sapiro, 2021). Heilbron ve Sapiro (2002: 3-5), çevirinin aynı zamanda kültürel arabuluculuğun, simgesel sermaye aktarımının ve ideolojik üretimin de bir aracı olduğunu vurgularlar. Çünkü çeviri yoluyla eserler, yazarlarının kimlikleri, yayınevlerinin politikaları ve hedef kitlenin beklentileri doğrultusunda değer kazanır. Çeviri, bu anlamda, hem uluslararası tanınırlık sağlayan bir meşrulaştırma aracı hem de kültürlerarası ilişkilerde etkili bir diplomatik ve ekonomik strateji olarak konumlanabilir.

Çeviri sürecine yön veren politik, ekonomik ve kültürel engeller de Sapiro'nun analizinde önemli bir yer tutar. Çeviri engellerinin incelenmesi, bu soruya yönelik ayrıcalıklı bir analiz alanı sunar; zira çeviri, aracılar tarafından gönüllü bir çaba gerektirir ve genellikle kaynak dilde yayımlamaya göre daha fazla zaman ve maddi yatırım demektir. Failler tarafından her zaman ekonomik etken öne sürülse de, bu yalnızca sorunun bir yönüdür ve çoğu zaman daha derin, kültürel nitelikteki engelleri gizler (Sapiro, 2012: 6). Politik baskılar, kaynak metnin içeriğiyle ya da yayımlandığı ülkenin politik rejimiyle ilişkili olabilirken; ekonomik faktörler, çeviri maliyetleri, piyasa dinamikleri ve yayınevlerinin kârlılık odaklı stratejileri üzerinden şekillenebilir. Kültürel engeller ise, dil farklılıkları, kültürel temsiller ve hedef alanın simgesel sermaye yapısı ile ilişkilidir. Hem ekonomik hem de kültürel dinamikler, seçim süreçleri, yayıncılık gelenekleri, ulusal ve uluslararası güç ilişkileri, ayrıca yasal ve coğrafi faktörler, bu engellerin çok boyutlu olduğunu ortaya koyar. Sonuç olarak Sapiro'nun betimlediği bu engeller, çeviri süreçlerinde hangi eserlerin tercih edildiği, nasıl pazarlandığı ve okuyucuya nasıl sunulduğu konusunda belirleyici rol oynar. Bununla birlikte, Sapiro, Pacouret ve Picaud (2015: 41-3), *Transformations des champs de production culturelle à l'ère de la mondialisation* (Küreselleşme Çağında Kültürel Üretim Alanlarındaki Dönüşümler) isimli çalışmalarında, devletlerin kültür politikaları, kültürel endüstrilerin yapısal dönüşümü ve uluslararası güç dengeleri, çevirinin hem biçimini hem de işlevini yeniden tanımlandığından bahsederler. Sonuç olarak, çeviri, kültürlerarası iletişimde aracı olmanın ötesine geçerek; simgesel, ideolojik ve ekonomik değerlerin inşa edildiği çok katmanlı bir pratik halini alır.

Bu yönelim, çeviriye dair akademik literatürde de karşılık bulur. Andrew Chesterman, *Çeviri Sosyolojisinde Sorular* (2006) ve *Çevirmen Çalışmalarının Adı ve Doğası* (2009) isimli makalelerinde, çevirmen merkezli yaklaşımların giderek daha fazla önem kazandığını ortaya koyar. Chesterman, çeviri sosyolojisini üç temel başlık altında değerlendirir: çevrilerin sosyolojisi, çevirmenlerin sosyolojisi ve çeviri sürecinin sosyolojisi (2006: 12). Bu sınıflandırma, çeviri eylemini yalnızca metinle sınırlı bir faaliyet olmaktan çıkararak, onu çok failli ve çok katmanlı bir toplumsal pratik olarak konumlandırır.

Türkiye bağlamında çeviri sosyolojisi ekseninde yürütülen çalışmalara bakıldığında ise benzer bir perspektif görülür. Emine Bogenç Demirel, 1988 yılında yazdığı doktora tezi *La Fonction sociale des objets dans les romans de Robbe-Grillet* [Robbe-Grillet'nin Romanlarında Nesnelerin Toplumsal İşlevi] ve ilerleyen yıllarda çevirinin toplumsal işlevini sorgulayan birçok çalışma gerçekleştirir. 2003 yılında *Habitus dans le champ de la traduction. Infiltration des traductions de romans populaires français roserotiques dans l'espace culturel turc entre 1950-1975* [Çeviri alanında habitus. 1950-1975 yılları arasında popüler Fransız roman çevirilerinin Türk kültürel alanına sızması] ve 2013'te Cinius Yayınları'ndan çıkan *Çeviri Sosyolojisinin İnşası, Bourdieu Çözümleri-Pratiklerden Seçkiler* kitabı, bunlardan birkaçıdır. Yine Emine Bogenç Demirel 2014 yılında yayınladığı *Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle Yapılanan Yüzü, Çeviri Sosyolojisi* isimli Bourdieu sosyolojisi ekseninde gerçekleştirdiği araştırmasında, çevirinin bireysel bir faaliyet olmaktan çıkıp, giderek daha fazla endüstriyel bir yapıya dönüştüğünü vurgular. Bu dönüşüm, çeviri alanındaki faillerin çeşitlenmesine ve bu faillerin arasındaki güç ilişkilerinin belirginleşmesine neden olur (Demirel, 2014: 408). Öte yandan, Türkiye'de yapılmış lisansüstü tez çalışmaları da çeviri sosyolojisinin kuramsal olanaklarını farklı örneklerle tartışır. Emine Bogenç Demirel'in tez danışmanlığını yaptığı Naciye Sağlam'ın *Bourdieu Sosyolojisi İle Henry Miller Çevirilerini Anla(Mlandır)Mak: Müstehcenlik, Kısıtlar, Eyleyiciler* isimli doktora tezinde (2019) Bourdieucü bakışla müstehcenlik kavramı sorgulanır, yine aynı tez danışmanı kapsamında Sevcan Seçkin (2019), kurumsal çeviri alanında yaşanan yapısal sınırlılıklar ve güç ilişkilerini çeviri sosyolojisi perspektifiyle çözümlemeye çalışır. Zuhal Emirosmanoğlu (2007), yüksek lisans tezinde Raymond Queneau'nun *Zazie dans le métro* adlı eserinin Türkçeye çevirisini toplumsal bağlamda inceler; doktora tezinde (2015) ise Bourdieu'nün alan kuramı çerçevesinde Türkiye'de çeviribilim alanını sosyolojik bir bakışla değerlendirir. Bu yüksek lisans tezi, çeviriyi merkeze alarak, kaynak ve erek metinler, yazar, çevirmen ve yayıncıların yazın ve yayıncılık alanındaki hiyerarşik konumlarını ve tercihlerini inceler. Merlin Özkan (2009) ise *Harry Potter Türkiye'de: Küresel Bağlamda Çevirinin Sosyokültürel Çerçevesi* isimli yüksek lisans tezinde çeviri faaliyetinin küresel bağlamda kültürel ve toplumsal dinamiklerle olan ilişkisini irdeler ve çevirinin ulusötesi dolaşımındaki rolünü tartışır. Son olarak, günümüze

yaklaşırsak, Gamze Güler (2022), *Çeviri Sosyolojisi Bağlamında Çevirmenler Ve Yayınevlerine Yönelik Eleştirel Bir İnceleme* isimli doktora tezinde, çocuk edebiyatında yayınevlerinin ve çevirmenlerin konumlarını çeviri sosyolojisi ışığında ele alarak, bu alandaki işleyişi sosyal aktörler üzerinden değerlendirir. Tüm bu çalışmalar, tezin bu kısmına kadar teorik kapsamda ifade ettiğimiz, çevirinin çok katmanlı yapısına işaret eder ve çeviri sosyolojisinin çeviribilim içindeki teorik gücünü ve açıklayıcılığını pekiştirir.

İKİNCİ BÖLÜM

"ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE" (P4C): KURAMSAL TEMELLERİ, YAYINCILIK PRATİKLERİ VE ÇEVİRİ DİNAMİKLERİ

Bu bölümde öncelikle, çocuklar için felsefe alanı pedagojik, tarihsel, kuramsal ve yayıncılık eksenlerinden hareketle çok boyutlu bir çerçevede ele alınacaktır. İlk olarak, çocukluk kavramının felsefi düşünme kapasitesiyle ilişkisi irdelenecek; Piaget, Vygotsky, Dewey, Lipman ve Matthews gibi kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda, çocukların felsefi düşünceye yatkınlığı çeşitli gelişim evreleri bağlamında değerlendirilecektir. Bu kuramsal temel, P4C (Philosophy for Children) yaklaşımının dayanaklarını oluşturarak, çocuk felsefesinin eğitim sistemlerindeki yerini anlamlandırmak açısından zemin oluşturacaktır. Daha sonra, çocuklar için felsefenin dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi, uygulama biçimleri ve kurumsallaşma süreçleri sunulacaktır. Bu bağlamda, Amerika ve Fransa gibi ülkelerde P4C alanında gelişen yayıncılık pratikleri, Türkiye'deki kurumsal aktörler ve öncü figürlerle birlikte ele alınacaktır.

Bölümün ikinci kısmında, çocuk kitapları çeviri pratikleri yayıncılık alanı içindeki konumlarıyla birlikte değerlendirilecek, yayınevleri, çevirmenler ve aracı gruplar olmak üzere başlıca faillerin etkisi detaylı olarak incelenecektir. Bu çerçevede, Pierre Bourdieu'nün alan kuramı ve Gisèle Sapiro'nun çeviri sosyolojisi yaklaşımları doğrultusunda, simgesel sermaye, meşrulaştırma stratejileri ve alan içi mücadeleler gibi kavramlar aracılığıyla yayıncılık alanının işleyişi ayrıca değerlendirilecektir. Bununla birlikte, sansür olgusu hem yayınevleri hem de çevirmenler üzerindeki yönlendirici etkisi, özellikle çocuk kitapları örneği üzerinden tartışılacaktır. Son olarak, Türkiye'de çocuklar için felsefe kitaplarının hem çeviri ve telif dağılımı özelinde hem de yaş grupları açısından ele alınacaktır. Uluslararası alanda öne çıkan eserlerin yanı sıra, yerli yazarların üretimleri de dikkate alınarak çocuklar için

felsefe, çocuk kitapları içinde bu türün yayıncılık piyasasındaki yeri değerlendirilecektir.

Bu kapsamlı analiz, çocuklar için felsefe yayıncılığı alanının çeviri pratikleriyle nasıl şekillendiğini, hangi failler tarafından yönlendirildiğini ve hangi toplumsal, ideolojik ya da ekonomik etkenlerle sınırlı kaldığını göstermeyi amaçlar. Böylece, bu bölümde, bir yandan alanın yapısal dinamikleri çözümlenirken, diğer yandan da "çeviri yoluyla çocuklar için felsefe yayıncılığının nasıl inşa edildiği" sorusuna öncelikle tarihsel ve daha sonra da kuramsal bir temel sağlanacaktır.

2.1 Çocuklarla Felsefe Yapmak: Çocukluk, Gelişim Evreleri ve P4C Yaklaşımı

Çocuk ve felsefe ilişkisi kapsamında felsefenin tanımı yapılırken, iki farklı yaklaşımdan söz edilebilir. Birincisi, gündelik yaşamdan kopuk olmayan, herkesin anlayabileceği bir felsefe anlayışı. Bu anlayış, felsefeyi sadece akademisyenlerin değil, herkesin yapabileceği bir etkinlik olarak görür. İkincisi ise geleneksel felsefe olarak adlandırılan, felsefeyi karmaşık ve soyut bir disiplin olarak gören ve genellikle üniversitelerde okutulan bir anlayışa dayanır. Bu iki yaklaşımdan hareketle, akademik alanda ele alınan çocuk ve felsefe ilişkisi, birçok çalışmanın tartışma nesnesi olur. İlk olarak, felsefi disiplin içerisinde, geleneksel yaklaşımlar çoğunlukla çocukları bu alandan dışlar. Bu durumun nedenleri arasında, felsefenin karmaşık ve soyut konuları ele alması, bu sebeple de çocukların bu tür konuları anlamakta zorlanacağı yönündeki varsayımlar bulunur. Oysa ki çocuk ve felsefe ilişkisinin köklü bir geçmişi olduğu, Antik Yunan'da yapılan çalışmalar neticesinde çıkarılabilir. Sokrates'in MÖ 5. yüzyılda çocuklarla felsefe yaptığı, aynı şekilde Platon'un da Atina'da kurduğu felsefe okulunda çocuklar dahil olmak üzere birçok kişiye felsefe eğitimi verdiği buna örnek gösterilebilir. Sokratik yöntem[9], yaştan bağımsız olarak, felsefe yapmayı, bir tür bireyin kendisine meydan okuması olarak görür. Bu açıdan felsefe eylemi düşünme, sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerini geliştiren, bu

[9] Bu yöntemde, kişiler günlük deneyimlerinden yola çıkar ve özelden genele, ilgili kavramı tanımlamaya doğru yol alırlar.

anlamda bağımsız, eleştirel ve yaratıcı bireyler olmalarına aracılık ederken, insanlara bir tür düşünme biçimi kazandırır. Aynı zamanda, felsefi düşünme, insanların bilişsel ve duygusal gelişimine derinlemesine katkı sağlar. Alman filozof ve psikiyatrist Karl Jaspers'ın "Felsefeye Giriş" (1981) eserinde belirtildiğ üzere, çocukların sorduğu soruların önemli kısmı doğası gereği felsefi sorulardır. Bu gözlem çocuk merakının ve sorgulama yeteneklerinin temel felsefi meselelere doğru eğilim gösterdiğini ortaya koyar. Felsefe alanında akademisyen olarak çalışan Aynur İlhan Tunç (2017: 71), Çocuk ve Medeniyet dergisinde, çocuk ve felsefe ilişkisine dikkat çeker:

"Çocuklar "sevgi nedir?", "doğru ne demektir?", "zaman nedir?" gibi sorular sorarak felsefeyi günlük yaşamlarına uygular […] Felsefe yaklaşımı çocukların gördükleri, yaşadıkları hakkında körü körüne kabullenme yerine sorgulayıcı, araştırıcı olmalarını, doğru-yanlış hakkında yargıda bulunarak kendilerini değerlendirebilmelerini, kendilerini güzel olana yönlendirebilmelerini ve etik değerleri kazanmalarını destekleyici niteliktedir."

Özetle, doğal meraka ve sorgulama yeteneğine sahip çocuklar, tarihsel ve pratik açıdan felsefi düşünceye yabancı değillerdir. Hatta felsefi düşünme, çocukların bilişsel ve duygusal gelişimlerine de ayrıca katkı sağlar.

2.1.1 Yaş Aralığına göre Çocukların Felsefe Yapma Potansiyeli

Sorgulanan bir diğer konu ise çocukluk tanımı ve bunu içeren yaş aralığıdır. UNICEF'in 2017 yılında yayınladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme raporunda, 2003 yılına ait bir yazıda, çocukluk tanımı, eğitim yaş grubu olarak 18 yaşına kadar olan ilkokul ve ortaokul çağındaki tüm çocukları kapsayan geniş bir aralığa karşılık gelir. Aynı şekilde, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler (BM) çocukluk tanımı için yaş aralığını 0-18 yaş arası olarak belirler. Bu yaş aralığı, kendi içinde ülkeden ülkeye veya tarihsel olarak farklı alt dönemlere ayrılabilir ve her alt dönem kendine özgü özelliklere sahiptir. Yaş aralığının belirlenmesinde biyolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim rol oynar. Bu yaş aralıkları ise çeşitli uluslararası ve ulusal yasalar, sağlık ve eğitim politikaları ile psikolojik ve pedagojik araştırmalarda referans noktası olarak kullanılır. Bunun

yanı sıra farklı disiplinler, çocukluk tanımı için farklı yaş aralıkları kullanırlar. Örneğin, psikoloji 0-12 yaş aralığında çocukluk tanımını kullanırken; hukuk alanı, genellikle 18 yaşına kadar olan aralığı, çocuklar için kullanır.

1970'lerde, Amerikalı Filozof ve Pedagog Matthew Lipman çocuklar için felsefe fikrini ortaya atarken, 10 ve 11 yaşında olan çocuklarının okulda istediği biçimde eğitim alamamalarının ve daha küçük yaşlardaki çocukların eleştirel düşünmeyi öğrenmesi gerektiğinin altını çizer. Unutulmamalıdır ki, yaş aralığı bireysel farklılıklar, kültürel normlar ve sosyo-ekonomik faktörler sebebiyle çeşitlilik gösterebilir. Buna örnek, Paris'te 1998 yılında düzenlenen "Meeting of Experts on Philosophy for Children" konferansının UNESCO raporunda[10] alınan kararlara göre çocuklar için felsefe, 4 ile 11 yaş arasındaki çocuklara hitap edebilir; ama öncelikle ilk sorun, bu raporda da tartışıldığı üzere çocukluk döneminin tanımıdır. Konferansın katılımcılarından Fransa Grenoble Lisesi'nde felsefe öğretmeni olan Pierre Péju (1998), öncelikle çocukluk tanımının farklı kültürel ve sosyal bağlamlarda nasıl değişiklik gösterebileceğini ve bu durumun çocukların gelişimsel özelliklerinin ve ihtiyaçlarının farklı şekilde değerlendirilmesi anlamında önemli bir rol oynadığını dile getirir. Bu kapsamda çocuk ve felsefe ilişkisi tanımı ve bağlamı gereği, ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklı perspektiflerle ele alınmış, farklı yaklaşımların konusu olmuştur.

Çocukların felsefe yapma potansiyeli özellikle 20. yüzyıldan itibaren eğitim ve gelişim kuramları çerçevesinde çeşitli açılardan ele alınır. Jean Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı çocukların soyut kavramları ancak belirli yaşlardan sonra kavrayabileceğini öne sürerken, Lev Vygotsky bu sürecin sosyal etkileşim ve kültürel bağlamlarla hızlandırılabileceğini savunur. Bu yaklaşımlar çocukların felsefi düşünme kapasitelerine ilişkin değerlendirmelerin yalnızca gelişim dönemleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini gösterir. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı, çocukların düşünme becerilerinin evrensel ve aşamalı bir yapıya sahip olduğunu savunur:

[10] Bknz: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000116115

> “2–7 yaş aralığı, sembolik düşünmenin geliştiği işlem öncesi dönemdir. 7–11 yaş mantıksal düşünmenin başladığı somut işlemler dönemidir. 11 yaş ve üzeri ise soyut kavramların kavranabildiği soyut işlemler dönemidir… Özellikle soyut kavramlarla düşünme, 11 yaşından sonra mümkündür ve bu nedenle çocukların 11 yaşından önce felsefe yapamaz.” (Piaget: 2000)

Buna karşın, Vygotsky'nin yaklaşımı (1998), çocuğun düşünme yetilerinin yalnızca bilişsel aşamalara değil, aynı zamanda sosyal etkileşim, kültürel araçlar ve rehberlikle şekillendiğini savunur. Bu görüş, çocukların potansiyellerinin uygun pedagojik ortamlar aracılığıyla geliştirilebileceğini ve düşünsel kapasitelerinin yaşla sınırlı olmadığını ortaya koyar. Nitekim çocuklar için felsefe alanında önemli araştırmalar yürüten Gareth Matthews (2000), “3–7 yaş aralığındaki çocukların felsefi sorulara doğal bir yönelim gösterdiğini, hatta bu yaş grubunun dünyaya ilişkin "saf" sorular sorma biçiminin felsefi düşünmenin temelleriyle örtüştüğünü” dile getirir. Bu bağlamda, çocukların erken yaşlardan itibaren ahlaki, varoluşsal ve bilgiyle ilgili sorular sorabildikleri; hikâyeler ve oyunlar yoluyla soyut kavramları anlamlandırabildikleri görülür.

2.1.2 “Lipman Yaklaşımı” ve Çocuklar İçin Felsefe Hareketi (P4C)

İlerleyen süreçlerde, Avrupa’da John Dewey, Friedrich Nietzsche, Maurice Merleau-Ponty, George Agamben, Martin Heidegger ve Jacques Derrida gibi birçok filozof çocuklarla felsefe yapmanın önemini vurgularlar. Dewey’nin *Moral Principles in Education*, Merleau-Ponty’nin *Child Psychology and Pedagogy*, Agamben’in *Infancy and History: The Destruction of Experience* bu konuda yapılan önemli çalışmalardır. Dewey gibi bu alanda çalışan düşünürlerin uygulamaya yönelik pek az çalışması olmasına rağmen, bu çalışmaların çocuklar için felsefe eğitiminin önemli bir savunucusu Amerika Birleşik Devletleri’nde Columbia Üniversitesi’nden Matthew Lipman’ın üzerinde büyük bir etkisi olur (Akkocaoğlu Çayır, 2015: 20). “Lipman sadece Dewey’in eğitim felsefesini devam ettirmekle kalmaz, bu felsefenin

eğitime yansıması ve yeniden yapılanmasına katkı sağlar. Lipman'ın "Felsefeyi Çocuklara Öğretmek" (1977) adlı eseri bu alandaki bir dönüm noktası olarak kabul edilir." (Tozduman Yaralı, 2020: 67-83) Diğer bir deyişle, çocuk felsefesinin bir disiplin olmasının önü Lipman tarafından 1969 yılında açılır. Lipman, üniversite öğrencilerinin derse katılımdaki yetersizliklerini gözlemler, felsefe eğitiminin çocuklukta verilmesine ilişkin çalışmalar yürütür.

Lipman (1977), çocukların "Nedir?" sorusunu sorduklarında ve akabinde kelimelerin anlamını sorgulamaya başladıklarında felsefe yapmaya başladıklarını iddia eder: "Çocukların doğuştan gelen merak ve keşfetme isteği, felsefeyle bütünleştirildiğinde, gelecekte daha esnek ve etkin düşünebilen yetişkinliğe evrileceklerdir" (Lipman, 1984; akt. Karakaya, 2006: 23-37). Lipman'a göre, felsefe okullara taşınmalıdır ama bundan kastettiği geleneksel felsefe eğitimi değildir. Bu anlamda Lipman, çocuklar için ilgi çekici ve ulaşılabilir, yeniden inşa edilmiş bir felsefeye işaret eder. Çocuklarla felsefe yapma yöntemi olarak adlandırılan "Lipman yaklaşımı"nın ardından, Gareth B. Matthews[11], Thomas Jackson vs. gibi başka araştırmacılar da bu yaklaşım üzerine çalışmalarını sürdürür.

Çocuklarla felsefe uygulaması ise ilk defa 1970'li yılların başında, 10-11 yaş 5. sınıfa giden çocuklarla bir sınıfta Lipman tarafından gerçekleşir. Bu türden aklın rehberliğini savunan Sokratik düşünceye dayanan çocuklarla felsefe uygulamaları, "sorgulama grubu" adı altında yeni bir pedagojik akıma dönüşür. Geleneksel eğitim sistemi içinde var olan ezberci eğitime karşı çıkan bu akım, Lipman'ın çalışmalarıyla temel formuna kavuşur, daha sonra da çocukların eleştirel ve etik düşünme ile mantık yürütme becerilerini geliştirmeyi teşvik eden bir hareket, "P4C - Philosophy for Children" adıyla eğitim sisteminde yerini alır:

[11] Lipman'dan farklı olarak, Gareth Matthews, çocuk felsefesi kavramını sadece çocuklar için felsefe olarak tanımlar. Matthews, çocukluk kavramının ihmal edilmiş olduğunu ve küçümsenmiş yönlerinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini önerir. Kendisi aynı zamanda, çocuğun doğal merakının değerinin bilinmesine vurgu yapar. Bir diğer yaklaşım ise, "*çocukların ahlaki özellikleri gerçekleştirmelerini kolaylaştırma amacıyla, sınıftaki güç ilişkileri, iletişim ve bireysel anlamlar üzerine derinlemesine düşünmeyi içerir"*. (Tunç, 2017: 81)

> “Bu program, çocukların yaşlarına uygun felsefi tartışmalar yürütmesini hedefleyen kitaplar, romanlar ve öğretmen kılavuzlarıyla desteklenmiştir. Zamanla farklı ülkelerde kültürel çeşitlilik içeren materyallerle zenginleştirilmiştir. Eğitim yaklaşımı, eleştirel, yaratıcı, işbirlikçi ve özenli düşünme olmak üzere dört temel beceriye dayanan “4C” modeliyle tanımlanır.” (Şahin, 2023: 368)

Özetle, P4C 4 ayrı düşünme becerisinin kısaltılmış halidir: *Creative Thinking* (Yaratıcı Düşünme), *Caring Thinking* (Özenli Düşünme), *Critical Thinking* (Eleştirel Düşünme), *Collaborative Thinking* (Dayanışmacı Düşünme). Çocuklar için felsefe (P4C - Philosophy for Children), çocukların düşünme ve anlama kapasitesini hafife alan yargıyı değiştirmeyi amaçlar. Bu hareket, felsefi eğitimin yalnızca yetişkinlere değil; aynı zamanda çocuklara da hitap etmesi gerektiğini vurgulayarak, çocuk ve yetişkin arasındaki bu ayrımı ortadan kaldırmayı hedefler. Lipman modelinde ayrıca öğretmenin rolü, bilgiyi aktaran değil, çocukların düşünmesini kolaylaştıran bir rehber olarak yeniden tanımlanır:

> “Lipman modeli, öğretmeni merkeze alan bir tür köklü klasik eğitime başkaldırıdır. Lipman’ın oluşturduğu programda, öğretmenler bir yıl boyunca haftada bir kez 40 dakikalık atölye çalışmalarına katılır… Bir öğretmenin çocuk felsefesini uygulamaya koyabilmesi için belli eğitimlerden geçmesi gerekir. Bu süreçte her öğretmenin alacağı eğitim birbirinden farklı olabilir.” (Brandt, 1988, akt. Demir Çelebi, 2017).

UNESCO gibi uluslararası kurumlar tarafından da desteklenen bu yaklaşım, farklı ülkelerde müfredata entegre edilerek uygulanır ve kültürel koşullara göre uyarlanarak farklı yaklaşımlarla çeşitlilik de kazanır:

> “Çocuklar için felsefe eğitimi, Avrupa ve Kuzey Amerika başta olmak üzere, Latin Amerika, Asya ve sınırlı sayıda Afrika ile Arap ülkelerinde de benimsenen bir modeldir. Almanya, Avusturya ve

> Belçika gibi ülkeler, bu alandaki akademik ve kurumsal yapılarıyla öne çıkar. Günümüzde, Fransa'da bu tür eğitim henüz okullarda yer almamakla birlikte, eğitim yetkilileri tarafından desteklenmektedir. Norveç'te, resmi pilot uygulamalar yürütülmektedir. Avustralya'da ise çocuklara yönelik felsefe eğitimi, ilkokul müfredatlarının bir parçası haline gelmiştir." (Akkocaoğlu Çayır, 2015: 17)

Sonuç olarak, çocukların felsefi düşünme becerileri yaşa bağlı gelişim süreçleriyle ilişkili olmakla birlikte, uygun pedagojik araçlar ve rehberlik ile erken yaşlardan itibaren geliştiğini söylenebilir. Bu açıdan Lipman önderliğinde benimsenen P4C yaklaşımı, çocuklarla felsefe yapmak adına önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Bu yaklaşımın gelişmesiyle birlikte de, kullanılan pedagojik araçlar, edebi, görsel ve didaktik materyaller, çeşitlilik kazanır. Bu bölümde verdiğimiz çerçeve göz önünde bulundurularak, tezin ilerleyen üçüncü bölümünde, bu yaklaşımın da bir ürünü olan, özellikle 8 yaş üstünü hedefleyen *Les Goûters Philo* dizisinin çeviri yoluyla hangi sosyo-kültürel, pedagojik ve ideolojik dinamiklerce şekillendiği ve özetle Türkiye'de nasıl karşılık bulduğu ele alınacaktır.

2.1.3 Çocuklar İçin Felsefede Eğitim Materyalleri

Bir eğitim modeli olarak Lipman yaklaşımı, pedagojik anlamda da büyük bir etki yaratır. Lipman, ilk çalışmasında, materyal olarak yedi roman belirler. Bu materyaller, felsefe oturumlarına karşılık gelmektedir. Lipman, yazdıklarıyla, 5. sınıf öğrencileriyle uygulamalar yapar, dokuz hafta boyunca haftada iki kez 40 dakikalık oturumlarda bu öğretileri uygulamaya koyar. Öğrenciler, rahat iletişim için daire şeklinde otururlar ve Lipman'ın yazdığı yaşa uygun kısa romanlar okurlar. Öğretmen, romanla ilgili sorular sorar ve bunları öğretmen kılavuzundaki yönergeye göre gruplara ayırır. Gruplar sorular üzerine tartışır.[12] Bu yöntem, başkaları tarafından

[12] Matthew Lipman'ın 10-11 yaş öğrencilerle gerçekleştirdiği ilk felsefe uygulama deneyinin kesin tarihi bilinmemekle birlikte, 1970'lerde New Jersey'de gerçekleştiğine dair bilgiler mevcut. Lipman'ın felsefi içerikli hikâyeler ve bunların öğretmen el kitabından oluşan programlarının ilki, 1974 yılında basılmış olan "Harry Stottlemeier Discovery" adlı eseridir. Bu kitap, bir grup çocuğun mantık ve felsefe yoluyla dünyayı keşfetme süreçlerini anlatır. (Pritchard, 2022)

geliştirilir ve çeşitli materyallerle de desteklenir. Bu eğitim modelinin öncülüğünden sonra, felsefi içerik ve farklı metodolojiler sunan eğitim materyalleri, çeşitli eğitimciler tarafından farklı pedagojik uygulamalarla tasarlanıp, bu alanda hazırlanan kaynak kitaplar hızla artar. Görsel ile anlatım yöntemini benimseyen Alman eğitim uzmanı Michael Siegmund görsel/resim eşliğinde çocuklarla felsefe yapma yöntemini uygular. Resimli kitaplar yoluyla öğretme şekli buna bir örnek olsa da, bazı araştırmacılar, bu durumun çocukların odaklandıkları mesajdan uzaklaşmalarına neden olduğunu öne sürer (Lipman, Sharp ve Oscanyan, 1980, akt. Zahrebniuk vd., 2021: 823). Bundan dolayı da bir diğer yöntem, hikayeler üzerinden anlatım metodunu benimseyen yaklaşımla, daha çok çocuğun hayal gücünü geliştirmeyi amaçlar. Özetle, çocuklar için felsefe yönteminde eğitim materyalleri; gerekçeli düşünme, sorgulama, kanıtları değerlendirme gibi zihinsel eylemleri kazandırmaya yönelik şekillenir. Bu bağlamda eğitim materyalleri; aile ortamı, okul ve atölye düzeyinde farklı biçimlerde sınıflandırılır. Bunlar arasında çocuk romanları, resimli kitaplar, etkinlik kılavuzları, tematik ders planları, hikâye kitapları ve tartışma rehberleri yer alır.

Çocuklar için felsefi düşünmeyi teşvik eden kitaplar, genellikle felsefi kavramları çocukların anlayabileceği hikayelerle sunar. Bu tür kitaplar, genellikle metaforlar, alegoriler ve simgeler içerir ki, bu da çocukların soyut düşünceleri somut örnekler üzerinden kavramasını sağlar. Örneğin, Michael Ende'nin “Momo”su veya Saint-Exupéry'nin “Küçük Prens”i gibi eserler, varoluşsal soruları ve insan ilişkilerini temel alarak derin felsefi diyaloglara zemin hazırlar. Geleneksel masallar da iyi ile kötü, doğruluk ve adalet gibi temel felsefi konuları işler. Çocuklar bu hikayeler üzerinden, karakterlerin karşılaştığı moral ve etik ikilemleri tartışarak felsefi düşünme becerilerini geliştirebilirler. Çocuk romanları, genellikle karakter gelişimi, ahlaki karar verme ve toplumsal sorunlar gibi temaları ele alır. Bu tür eserler, çocukların kendilerini karakterlerin yerine koymalarını ve farklı perspektiflerden olayları değerlendirmelerini sağlar. Özetle, bu materyaller sadece bireysel düşünmeyi değil, aynı zamanda diyalog, empati ve topluluk içinde tartışma gibi sosyal becerileri de geliştirir.

Mohr Lone (2017) çocuk kitaplarını "mükemmel bir felsefi kaynak" olarak nitelendirir ve bu kitapların, yetişkinler için çocuklarla karşılıklı iletişim kurmayı kolaylaştırıcı ve felsefi anlamda avantaj sağlayan bir rol üstlendiğini de ayrıca belirtir. Dolayısıyla bu materyaller, yalnızca eğitici değil aynı zamanda çocuğun dünyasını anlamaya yönelik kültürel bir araç işlevi de görür. Unutulmamalıdır ki, çocuklar için felsefe kapsamında kullanılan materyaller, programa, atölye formatına ve hedef yaş grubuna göre değişiklik gösteren, pedagojik hedeflerle uyumlu olarak, çeşitlenebilir. Bu durumda, eğitimci, çevirmen ve yayınevi gibi yetişkin failler, bu materyallerin seçiminde ve çocuklara sunumunda belirleyici rol üstlenir.

2.2 Dünyada Çocuklar İçin Felsefe

Çocuklar için felsefenin Amerika'da çıkışının ardından, daha sonra dünyaya yayılan, farklı yıllarda ve farklı ülkelerde etkisini büyüyerek sürdüren gelişmelerden söz edilebilir. 1980'lerde Avusturya'da çocuklarla felsefe dersleri sınıf ortamına girer; 1990'lardan itibaren Belçika, İngiltere ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde felsefi sorgulama temelli ders içerikleri oluşturulur. Bu gibi adımlar, bu alanın artık dünya genelinde meşrulaştığını gösterir. Özellikle İngiltere'de "Thinking Skills" başlığı altında P4C, müfredata entegre edilir ve öğretmenler için rehber kaynaklar geliştirilir. Fransa'da 1990'lardan itibaren Michel Tozzi ve Jacques Lévine'in öncülüğünde alternatif modeller ortaya çıkar; demokratik tartışma, psikanalitik yönelim ve çocuk merkezli diyalog teknikleri gibi pedagojik farklılıklar geliştirilir. Brigitte Labbé ve Michel Puech'in "Les Goûters Philo" dizisi, çocuklara yönelik felsefi kitapların yaygınlaşmasında etkili olur. İtalya'da CRIF (*Centro di Ricerca per Insegnamento Filosofica)* ve CIREP (*Interdisciplinary Center for Educational Research on Thought)* gibi araştırma merkezleri; İspanya, Norveç, Almanya, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde devlet destekli projeler ve öğretmen eğitimi programları aracılığıyla çocuklarla felsefe etkinlikleri kurumsallaşır (Aktan, 2010: 8). UNESCO'nun 2006 Paris Konferansı ile birlikte, felsefenin eğitim sistemlerinde yer almasına yönelik uluslararası politikalar gündeme gelir, çocuklar için felsefe küresel düzeyde meşruiyet kazanır. Son olarak 2000'li yıllarda Amerika Birleşik

Devletleri'nde, "Kid's Philosophy" programı okullarda, kütüphanelerde ve toplum merkezlerinde çocuklara P4C atölyeleri sunar. Özellikle, bazı eyaletlerdeki okullar bu programı öğrencilerin düşünme ve iletişim becerilerini geliştirmek amacıyla kullanır (Trickey & Topping, 2004).

Yayıncılık sektörü de bu sürece paralel olarak gelişir; dijital kitaplar, sesli içerikler ve rehber materyallerle çocuk felsefesi küresel ölçekte erişilebilir hale gelir. Bugün "Harry Stottlemeier's Discovery", "Thinking Stories", "Les Goûters Philo" ve "Big Ideas for Little Kids" gibi eserler, dünya çapında çocuklar için felsefi düşüncenin yaygınlaştırılmasında temel kaynaklar olarak kullanılır. Günümüzde, çocuklar için felsefe, çeşitli modellerle, kimi ülkelerde zorunlu müfredat dersi, kimi yerlerde seçmeli ya da atölye temelli bir etkinlik olarak uygulanmakta; pedagojik, kültürel ve yayıncılık alanlarında etkisini artırarak gelişimini sürdürür.

2.3 Türkiye'de Çocuklar İçin Felsefe

Türkiye'de çocuklar için felsefe alanı, 1990'lı yılların başında Nuran Direk'in öncülüğünde gelişmeye başlar. Direk, 1992'de çocukların felsefi kavramları metinler, hikâyeler ve yaşam deneyimleri üzerinden tartışarak inşa ettiklerini savunur; bu anlayış, felsefeyi çocukların günlük yaşamlarıyla ilişkilendiren pedagojik bir yaklaşıma işaret eder (Direk: 2008). 1992 yılında Yunanistan'da gerçekleşen bir seminerin ardından, 1974 yılında kurulan Türkiye Felsefe Kurumu[13] Başkanı Prof. Dr. Ioanna Kuçuradi ile Nuran Direk, bu alanda çalışmaların başlatılması için girişimlerde bulunurlar. 1993 yılında Türkiye Felsefe Kurumu çatısı altında Çocuklar için Felsefe Birimi kurulur ve başkanlığını Nuran Direk üstlenir. Bu birim, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde felsefe etkinliklerini destekler, Ulusal Felsefe Olimpiyatları[14] gibi 1993'ten beri gerçekleşen organizasyonlarla çocuklar arasında felsefi düşünceyi teşvik eder.

İlk olarak, Direk, Bulgar yazar Stoichev'den uyarladığı "Pixie" kitabıyla, Küçükyalı ve Kasımpaşa'da bulunan yuvalarda uygulamalı atölyeler gerçekleştirir. 9-12 yaş

[13] Bknz: https://www.tfk.org.tr/cocuklar-felsefeyle-tanisiyor246.html
[14] Bu yarışma, Uluslararası Felsefe Olimpiyatlarının (IPO) ulusal ayağını oluşturur.

çocuklara yönelik olan bu kitap, Türkiye'nin pedagojik ihtiyaçlarına göre uyarlanarak Türkçede *Zeyno* ismiyle basılır. 2000'li yıllarda, Direk, aynı zamanda, öğretmenlere yönelik bir hizmet-içi eğitim programı hazırlar ve 18 öğretmene bir hafta boyunca eğitim verir. Ardından, Nuran Direk, 4. ve 5. sınıf düzeyindeki çocuklarla üç yıl boyunca öğretmen işbirliğiyle gerçekleştirdiği uygulamalara devam eder (Direk, 2014). Sonuç itibariyle, 2000'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye'de Çocuklar İçin Felsefe yaklaşımı, daha görünür hâle gelir. "2006 yılında Marmara Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde açılan "Çocuklarla Felsefe" dersi bu anlamda kayda değer bir gelişme olarak öne çıkarken, bazı özel okullarda ve pilot projelerde P4C uygulamalarına yönelik girişimler başlatılır." (Lafcı-Tor, 2023: 721).

Türkiye'deki eğitim sistemine entegrasyon süreci, genellikle atölye çalışmaları, hizmet içi öğretmen eğitimleri ve seçmeli ders uygulamaları çerçevesinde ilerler. Yine de eğitim sisteminde geçmişte bazı adımlar atıldığı söylenebilir. Çotuksöken'e göre (2015: 113), Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2006 yılında itibaren ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıflar düzeyinde müfredata dahil ettiği "Düşünme Eğitimi" dersi, Türkiye'de felsefi pedagojinin resmi programa girişine dair önemli bir adımdır. Ancak bu dersin eleştirel düşünme odaklı içeriği tartışmalı bulunmuş ve uygulamada yeterli derinliğe ulaşamadığı eleştirilerine maruz kalır (Çarkıt, 2019). Bu ders, Türkiye'de ilköğretim 7 ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak müfredatta yer alır. (Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2014)[15]. 2010 yılında UNESCO bünyesinde Türkiye Milli Komisyonu tarafından Felsefe İhtisas Komitesi kurulur ve bu komite, 2011 yılında "İlk ve Ortaöğretimde Felsefe Eğitimi Çalıştayı" düzenler. İoanna Kuçuradi, bu çalıştayda yaptığı konuşmada, dersleri verecek öğretmenleri hazırlamanın önemini vurgular (Budak Durmuş ve Çalışkan, 2022). Çünkü çocuklar için felsefe eğitiminde, öğretmenin hazır ve donanımlı oluşu ön koşuldur. Bu bağlamda, Ramazan Akan ve Asude Bilgin'in 2022 yılında "Türkiye'deki Eğitim Kurumlarında Uygulanan Çocuklar İçin Felsefe (Philosophy For Children- P4C) Program Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" çalışmasında değinildiği üzere, "Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2021 yılında başlatılan uzaktan eğitim seminerleri, öğretmenlere yönelik

[15] Bknz: https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_02/22163752_Yizelge.pdf

önemli bir adım olsa da, içerik ve uygulama açısından yetersiz kalır." (2022: 576). Bu eksikliği gidermek adına, Betül Çotuksöken ve Harun Tepe'nin öncülüğünde 2015 yılında yayımlanan *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi* kitabı, ulusal ölçekteki felsefe öğretimi tartışmalarını bir araya getirir. Bu süreçte üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri ile özel kurumlar, "P4C Eğitici Eğitimi" programları açarak eğitmen yetiştirmeye başlar. Örneğin, Çocuklarla Felsefe Eğitimi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans programında hala mevcuttur.[16] Bunun yanı sıra, Türkiye'deki üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri ve bazı özel eğitim kurumları, "Çocuklar için Felsefe Eğitmen Eğitimi" programları düzenlemeye başlar ve halen P4C eğitmeni yetiştirmeye devam eder. Örneğin, Kadir Has Üniversitesi'nde 2023 yılında gerçekleşen bu eğitim, buna bir örnektir.[17] Ayrıca, özel okullardan Eyüboğlu Eğitim Kurumları, SEV Okulları, Hisar Okulları, Enka Okulları, Özel TED Okulları gibi eğitim kurumları P4C programlarını eğitim süreçlerine entegre ederler. Örneğin, FMV Işık Okulları, Çocuklar için Felsefeyi, 3, 4, ve 5'inci sınıf öğrencileri için iki yıl boyunca eğitim programının bir parçası yapar; ayrıca bu kapsamda 2020 yılında Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin yazarı Brigitte Labbé ile çevrimiçi atölyeler gerçekleştirirler.[18] Tüm bu gelişmelere rağmen, bu kapsamda gözlemlenen, P4C'nin Türkiye'de sistematik ve yaygın bir uygulamaya dönüşmediği, belirli bir müfredat ve materyal standardının olmadığıdır. Öte yandan, bu alana yönelik toplumsal ve kurumsal farkındalık giderek artış gösterir. Örneğin, Çocuklar için Felsefe Derneği, P4C Türkiye, Felsefe ve Toplum Derneği gibi sivil toplum kuruluşları çeşitli yaş gruplarına yönelik atölyeler düzenler. Ayrıca, Dr. Özge Özdemir'in kurduğu *Little Thinkers Society* [Küçük Düşünürler Topluluğu] gibi bu alanda çalışan uzmanların düzenlediği atölyeler ve eğitimcilerin bireysel girişimleri bu sürece katkı sağlar. Bu çabalar, akademik alanda da karşılık bulur; çocuklarla felsefe alanında uzmanlaşmış araştırmacılar ve üniversite tabanlı projeler giderek çoğalır. Dürdane Lafcı-Tor 2023 yılına ait "Türkiye'de Çocuklar için Felsefe (P4C) Uygulamalarına Yönelik Araştırmaların İncelenmesi: Sistematik Derleme" isimli uygulama temelli çalışması (2023: 713), Türkiye'de P4C uygulamaları okul öncesi (4-6 yaş), ilkokul (2.-5.

[16] Bknz: https://meobs.marmara.edu.tr/Ders/cocuklarla-felsefe/sb2053-85892-5656
[17] Kadir has Üniversitesi'nde gerçekleşen eğitimin detayı için bknz: https://uretimhane.com.tr/etkinlikler/cocuklar-icin-felsefe-p4c-egitmen-egitimi/
[18] Bknz: https://www.hurriyet.com.tr/egitim/uzaktan-felsefe-egitimi-41486451

sınıflar), ortaokul (5. ve 7. sınıflar), lise (10. sınıf) ve üniversite düzeyine kadar yayıldığını ortaya koyar. Ancak, bu çalışmada, en yaygın uygulamaların okul öncesi çocuklarla yapıldığı tespit edilir.

Sonuç olarak, Türkiye'de çocuklar için felsefe alanı, özellikle özel kurumların, üniversitelerin ve bağımsız araştırmacıların çabalarıyla gelişir; ancak kamusal eğitim politikaları düzeyinde kurumsallaşma ihtiyacı devam eder. Bu açıdan, nitelikli öğretmen eğitimi, uygun materyal üretimi ve müfredat entegrasyonu, bu alanın sürdürülebilirliği açısından temel gereklilikler arasında yer aldığı söylenebilir.

2.4 Türkiye'de Yayıncılık Alanı ve Failler

Türkiye'de çocuk edebiyatı yayıncılığı ve bu bağlamda çocuklar için felsefe kitaplarının çevirisi, çok failli, dinamik ve ideolojik olarak şekillenen bir alan pratiği olarak düşünülebilir. Bu alan, Pierre Bourdieu'nün alan kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde, bir mücadele uzamı olarak tanımlanabilir. Bu mücadele uzamı, bu alanda yer alan faillerin varlık gösterebilmeleri ya da kendi konumlarını güçlendirmeleri için alan içindeki sermaye uğruna belirledikleri etik duruşlarını ve ideolojik stratejilerini hayata geçirdikleri alan olarak okunabilir. Gisèle Sapiro (2012) da çeviri alanını, kültürel, ekonomik ve politik güç ilişkilerinin kesişiminde şekillenen çok failli bir yapı olarak tanımlar. Burada farklı habituslara sahip failler (yayınevleri, çevirmenler, editörler, uluslararası dolaşımını organize eden aracılar (ajanslar), ebeveynler, öğretmenler, devlet kurumları ve kitapçı zincirleri gibi) belirli çıkarlar doğrultusunda hareket eder. "Bu alan, dış taleplere açık bir sosyal evren olarak işler." (Sapiro, 2012: 46-48). Sapiro, "Çeviride Kültürel ve Ekonomik Engeller" (2012) isimli giriş yazısında, bu alanının sınırlılığını belirleyen en önemli unsurlardan birinin, dışsal baskıların (politik, ekonomik veya dini) alanın özgül mantığı aracılığıyla yeniden şekillenmesi olduğunu vurgular.

Çeviri eylemi, bireysel bir süreç değil, birden fazla failin katıldığı kolektif bir süreç olarak ele alınabilir. Çünkü "bir eserin üretim, tüketim ve dolaşım aşamalarında faillerin ve kurumların belirleyici rolleri bulunur" (Güler, 2022: 166)**.** Sapiro'nun yukarıdaki kısımda alanla ilgili söylediklerinden hareketle, çeviri sürecini

yönlendiren başlıca faillerden birinin yayınevleri olduğunu söyleyebiliriz. Yayınevleri simgesel sermayesi ve yayın politikaları doğrultusunda, hangi eserin çevrileceği, nasıl sunulacağı ve hangi okur kitlesine hitap edeceği gibi karar verebilir. Karar verme süreci, yalnızca ekonomik kaygılarla değil, aynı zamanda kültürel ve pedagojik hassasiyetlerle de şekillenir. Alandaki bir diğer önemli fail ise çevirmenlerdir. Çevirmenler, her ne kadar yayınevlerinin yayın politikaları ve piyasa stratejileri doğrultusunda faaliyet gösterseler de, çevirmenlerin metin üzerinde gerçekleştirdiği her tercih —örneğin bir kavramın yerelleştirilme biçimi, bir diyaloğun sadeleştirilmesi ya da metinden çıkarılması— çevirinin anlam dünyasını doğrudan şekillendirebilir. Özellikle çocuklar için felsefe kitapları söz konusu olduğunda, çevirmen hem pedagojik aktarımı gerçekleştiren kişi hem de kültürel değerlerin, toplumsal normların ve ideolojik söylemlerin hedef kültüre aktarımında aracılık eden bir figür haline gelir. Bu nedenle çeviri sürecindeki her karar, sadece dilsel bir tercih olmamakla birlikte, kültürel ve değer temelli bir müdahale niteliği taşıyan bir tercih olabilir. Bunun yanı sıra, bu ilişkiler ağında, aracı gruplar/failler de yer alır. Örneğin çeviri çocuk kitaplarında, çocuğa ve çocukluğa dair yerel ideolojik yaklaşımlar belirleyici olur; bu bakımdan kitabın çevrilip çevrilmeyeceği, nasıl çevrileceği ve nasıl sansürleneceği gibi süreçlerde devlet politikaları, toplumsal hassasiyetler ve yayıncıların ideolojik duruşu rol oynar (Bassnett & Lefevere, 1998 : 115). Bununla birlikte, bu kitapların hedef kitlesi de bu alanın belirleyici bir parçasıdır. Hedef kitle, belli yaş aralığına dahil çocuklar olduğu gibi, aynı zamanda bu kitabı çocuğa sunan ebeveyn, öneren öğretmen veya eğitimcidir. Bu çok katmanlı hedef kitlenin beklentileri ise yayıncılık alanını doğrudan etkilediğini söyleyebiliriz.

Tezimizin bir önceki bölümünde bahsettiğimiz üzere, Bourdieu, alanın dinamik doğasını tanımlarken, yalnızca sabit kurallarla işlemediğini, aksine oyunun kurallarının sürekli değiştiğini ifade eder. Dolayısıyla, yayınevleri, çevirmenler ve diğer failler, bu oyunda yer alabilmek ve meşruiyetlerini koruyabilmek için stratejik konumlar geliştirirler.

“Çeviri Piyasasında Güç İlişkileri ve Ölçekler. Küreselleşme Çağında Edebiyat Ve Beşeri Bilimler Eserlerinin Dolaşımının Önündeki Engeller” isimli projenin

yürütücülüğünü üstlenen Sapiro (2012: 39) bu projenin giriş kısmında, yayıncılık alanında ödüllerin, görünürlüğün, medya temsillerinin ve satış stratejilerinin, çeviri ürününün meşrulaşmasına yardımcı olan bazı araçlar olduğunu dile getirir. Aynı çalışmada, Sapiro, politik, ekonomik ve kültürel olmak üzere üç engelden bahseder. Özetlemek gerekirse, Sapiro'ya göre politik engeller, devletin ideolojik söylemiyle uyuşmayan içeriklerin dışlanmasına; ekonomik engeller, çeviri maliyetleri ve piyasa taleplerine; kültürel engeller ise kaynak ve erek kültür arasındaki simgesel sermaye farklarına dayanır. Bu üçlü engel yapısı, yalnızca hangi eserlerin çevrileceğini değil, aynı zamanda bu eserlerin nasıl sunulacağı, pazarlanacağı ve hedef kültürde nasıl alımlanacağı gibi süreçleri de doğrudan etkiler. Bu üçlü engel içinde, en çok da Sapiro, çeviride kültürel ve ekonomik engeller üzerinde durur.

> "Eserlerin çevirisine ve kültürlerarası dolaşımına yönelik bu türden engeller, çeviri zincirinin tüm aşamalarında yer alan faillerin pratiklerine ve temsil biçimlerine yansır; dolayısıyla çeviri kararları, arka planında çok katmanlı ve görünür kılınması gereken bir dizi stratejik tercih barındırır." (Sapiro, 2012: 11)

Sonuç olarak, Sapiro'nun vurguladıkları üzerinden yola çıkarsak, çocuklar için felsefe yayıncılığı ve çeviri süreçleri; simgesel sermaye, alan içi mücadele, meşruiyet stratejileri, ekonomik ve ideolojik yönlendirmeler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Çeviri kararlarının görünür olduğu kadar görünmeyen politik, kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlerin de dâhil olduğu bu çok katmanlı yapı, alanın karmaşık doğasını anlamak açısından önemli bir analiz zemini sunar. Bu doğrultuda, bölümün devamında sırasıyla Türkiye'de çeviri çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, çocuk kitapları yayıncılığında rol oynayan failleri (yayınevleri, çevirmenler ve aracı gruplar) incelenecek; ardından Türkiye'de yayımlanmış çocuklar için felsefe kitaplarına odaklanılacaktır.

2.4.1 Çeviri Çocuk Edebiyatı: Tarihsel Arka Plan ve Güncel Eğilimler

Çocuk edebiyatı, kendine özgü unsurlarla edebiyattan ayrılan bir tanımlamaya tabi olur. Mustafa Ruhi Şirin, aynı zamanda Çocuk Vakfı'nın Kurucusu, Türk Dili

dergisinde, “Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi” isimi yazısında, çocuk edebiyatını, “sınırları uçsuz bucaksız çocuk ve çocukluk olan, çocuklara yönelik edebiyat değeri taşıyan bir geçiş dönemi edebiyat” olarak tanımlar (2016: 17).

> “Koller, “Einführ ung in die Übersetzungswissenscha ft” adlı eserinde çocuk edebiyatını, edebiyatın özel türlerinden biri olarak tanımlar ve bu özel türlerin de çevirisinin kendine özgü olması gerektiğini belirtir. Bu türlerin çevirisinde edebi çeviride yeri olmayan ancak çocuk edebiyatında kabul gören ekleme, çıkarma ve yorumlamaların olabileceğini savunur.” (Bakkalbaşı, 2009: 27)

Türkiye’deki çocuk edebiyatının serüveni ise ülkenin toplumsal koşulları ve kültür politikaları ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Özellikle, Batılılaşma hareketiyle ilk çocuk kitapları çeviri yoluyla Türkçeye kazandırılır. Bu yüzdendir ki, çeviri çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, aynı zamanda çocuk edebiyatının da tarihsel gelişimidir. Türkiye’de çeviri çocuk edebiyatı, Tanzimat döneminden itibaren Batı’dan alınan kültürel değerlerin taşıyıcısı olarak önemli bir işlev üstlenir. İlk çeviri, “Daniel Defoe'nın Robinson Cruseou romanı bizde 1864 yılında Ahmet Lütfi çevirisiyle Hikaye-i Robinson adıyla yayınlanır.” (Neydim, 2020: 860). Bunu ünlü çocuk klasikleri takip eder.. Bu çeviriler, çocuk edebiyatının yerli üretiminin sınırlı olduğu erken dönemlerde, ulusal yazın sistemine katkı sunan başlıca kaynaklardan biri olur. Cumhuriyet’in ilk yıllarında özgün eser üretimine verilen önem, çevirilerin etkisini azaltsa da (Neydim, 2009: 55), özellikle 1945 sonrasında klasik eserlerin çevrilmesiyle çeviri edebiyat yeniden ivme kazanır. 1960 sonrası ideolojik kutuplaşmalar, çeviri çocuk edebiyatını da etkiler, yayınevlerinin ideolojik çizgilerine göre eser seçimleri yapılır. “Aziz Nesin, Ülkü Tamer, Erdal Öze, Erol Toy, Demirtaş Ceyhun, Abbas Cılga, Rıfat Ilgaz, Fakir Baykurt gibi yetişkin edebiyatı yazarları çocuklar için eserler çıkarmaya başlamıştır.” (Neydim, 2020: 45). Tarihsel geçmişe bakıldığında ise 1979 yılında UNESCO'nun Dünya Çocuk Yılı ilan etmesiyle çocuk edebiyatına asıl önem artar. Bu yıldan itibaren Türkiye’de çocuk edebiyatı, eserler, yazarlar ve içerik açısından daha fazla dikkat çekmeye başlar, nitelikli eserlerin teşvik edilmesi amacıyla birçok yarışma düzenlenir. Aynı zamanda, Türkiye'deki

toplumsal değişimler, çocuk edebiyatını da etkileyerek yeni koşullar yaratır. 1980'li yıllara gelindiğinde örneğin dini kesim çocuk edebiyatına yönelir. Daha sonra, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, özel televizyon kanallarının artışı ve eğitim sistemindeki değişiklikler, çocukların ve gençlerin kültürel ve toplumsal gelişiminde önemli rol oynar. Bu türden sosyo-ekonomik gelişmeler ve tüketim toplumuna geçiş, çocuk edebiyatını ticari ve ideolojik kaygıların etkisi altına alır. Unutulmamalıdır ki, Kurultay ve Neydim'e göre, "çocuk edebiyatı, farklı ideolojik çizgiler tarafından her zaman kamusal bir alanın parçası olarak görülmüş ve ideolojik eğitimin de bir aracı olarak kullanılmıştır." (1998: 46-57). Bu nedenle de, bu süreçte devlet politikalarının etkisi büyüktür: "çocuk edebiyatı yayıncılığının büyümesinde ve başka dillere çevrilerek uluslararası bir kültür paylaşım aracı hâline gelmesinde hükûmetlerin kültür politikalarındaki değişimin etkisi büyüktür" (Günyüz, 2020: 133).

Yine de eğitim politikalarındaki değişiklikler, toplumsal ilgi, yayın stratejileri, çeviri ve aynı zamanda telif kitaplarının çoğalmasına sebep olsa da, Türkiye'nin çocuk edebiyatı tarihine baktığımızda, en çok baskı yapan kitapların çocuk klasikleri olduğu dikkat çeker. Çünkü "klasik eserler, yayıncılar için güvenli bir yatırım alanı olarak görülür: iyi satılırlar, genellikle telif hakları süresi dolmuştur, bu nedenle telif ücreti ödeme zorunluluğu yoktur ve belirli bir konuya bağlı olmadıkları için raf ömürleri sınırsızdır." (O'Sullivan, 2005: 112). Bu sebeple, klasik eserler yayınevleri tarafından risksiz olarak değerlendirilir ve her dönemde yayımlanmaya devam ederler. Ayrıca, ebeveynler için tanıdık ve güvenilir olduklarından, bu eserler sürekli olarak basılır ve satın alınır. Sonuç olarak, merkez konumlu edebiyatın çeviri çocuk klasikleri olduğunu söyler, Necdet Neydim (2000: 72-76):

> "Değişen toplumsal koşullar çözümü çeviri odaklı eserlerde aramıştır… Bunda yayıncıların ticari kaygılarının önemli rol oynadığı açıktır. Talim Terbiye Kurulu'nun onayını aldığı için bu kitaplar kolayca okullara girebilmekte, bunun yanında öğretmen ve ebeveynler bu kitapları okudukları ve içeriklerini bildikleri için korkmadan klasikleri çocuklarına önerebilmekte ve alabilmektedirler."

Bu merkez konumluluğu da, 2000 yılında yazdığı doktora tezinde, Neydin, yetişkinlerin (ebeveyn ve eğitimciler/öğretmenler) tarihsel ve toplumsal gelişim içinde çocuk anlayışının, buna paralel olarak değişim ve gelişim göstereceğini yeterince kavrayamamış olmasıyla açıklar.

Yukarıda da değinildiği gibi, çeviri kitapları, yayımlanan çocuk edebiyatı kitapları içinde büyük bir paya sahiptir. Feride İdi Tulumcu'nun 2021 yılında yazdığı doktora tezinde de ifade edildiği gibi, Türk çocuk edebiyatında çeviri eserler her dönemde etkilidir ve özellikle klasik eserler sürekli basılmaya devam edilir. Özetle, Türkiye'deki çeviri yayıncılığının gelişiminde yayınevlerinin ekonomik stratejileri belirleyici olurken, klasik eserlerin kamuoyunda güvenilir görülmesi, ebeveyn ve öğretmen tercihlerinde büyük bir öneme sahiptir. Bu tercihler, çocuk edebiyatında metnin yalnızca çocuk için değil, yetişkin otoriteler tarafından da denetlenebilir olması gerektiği anlayışıyla şekillenir. Dolayısıyla, çocuk edebiyatı metinleri, pedagojik ve ideolojik işlevler de üstlenir. Çeviri çocuk edebiyatının bu çok katmanlı doğası, çocuklar için felsefe yayıncılığını da etki alanına dahil eder. Yalnız çocuklar için felsefe kitaplarının, hem felsefi derinlik sunması hem de çocuğun yaş gelişimine ve kültürel bağlamına uygun olması gibi sebeplerden ötürü daha farklı dinamikleri de içinde barındırabilir. Bu bağlamda, yayınevlerinin sansür politikaları, yetişkin denetimi, çevirmen tercihleri ve hedef okur kitlesine dair stratejileri, bu türün (ya da çocuklar için felsefe alanının) özelinde değerlendirilmelidir.

2.4.2 Çeviri Çocuk Kitaplarında Yayıncılık Dinamikleri

Çocuk kitaplarına bakıldığında, yayıncılık dinamikleri en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar. Çünkü en başta, "Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Üzerine Odaklanmış Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Analizi Üzerine Bir Sistematik Derleme" isimli çalışmada, Hakan Çiner ve Ergin Erginer (2023: 103) çocuk kitabı üretimine dair ifade ettikleri gibi; "edebiyatçılar, yazarlar, çizerler, pedagoglar ve öğretmenlerin bir arada çalıştığı, disiplinlerarası bir işbirliği çerçevesinde yürütülür." Başka bir deyişle, bir çocuk kitabı söz konusu olduğunda, bu alanın üretim süreçleri genellikle çok failli ve kolektif bir yapı içinde ilerler. Çocuklar için felsefe çeviri kitapları ise, bu tür işbirlikçi üretim modellerinin somut örneklerinden biridir. Aynı zamanda

yazar, çizer, çevirmen ve editör gibi tüm bu failler, yetişkin bireylerdir. Dolayısıyla, Gamze Levent'in doktora tezinde betimlediği gibi, "metnin çocuk için uygunluğunu belirleyen, gerekli gördüğünde sansürleyen ya da müdahale eden yine yetişkinlerdir; yani bu alandaki tüm paydaşlar—yazar, çizer, yayınevi ve eğitimci—yetişkinlerden oluşmaktadır." (Levent, 2010: 18). Bununla birlikte, çocuk kitapları, yalnızca çocuk okura değil, aynı zamanda yetişkin faillere de hitap eden, Lukens, Smith ve Coffel'e (2018 : 6)'e göre, "ikili okur kitlesine sahip" metinler olarak değerlendirilir. Çünkü kitabı satın alan, tavsiye eden ve çocuğa sunan kişi genellikle yetişkindir: ebeveyn, öğretmen, kütüphaneci ya da editör. Bu nedenle çocuk kitapları sadece çocukların değerleriyle değil, yetişkinlerin ideolojik, kültürel ve pedagojik beklentileriyle de şekillenir. Bundan da dolayı, "çeviri çocuk kitapları yalnızca okuru etkilemekle kalmaz, aynı zamanda eğitim sistemini ve müfredatı da etkiler" bir anlamda (O'Sullivan, 2005), bundan dolayı da, güç odaklarının etki alanına girer. Bu bağlamda, özellikle Çocuklar için Felsefe kitapları gibi değer aktarımı açısından yoğun kitaplarda, çocuğa sunulan değer sistemleri, toplumsal normlar ve eleştirel düşünme biçimleri; yayınevleri ve çevirmenler tarafından dikkate alınır. Yayınevleri bu anlamda izlediği politikalarla önemli bir etki alanına sahiptir. Sapiro (2012), bu açıdan yayınevlerinin bir yandan kapitalist piyasa dinamiklerine uygun hareket ettiğini, diğer yandan ise kültürel prestij ve simgesel sermaye kazanımı arasında denge kurma çabası içerisinde olduğunu dile getirir. Bu doğrultuda ilerlerken, sansür gibi devlet politikalarının uygulandığı yaptırımlar da bu sürece eşlik eder.

Sonuç olarak, tez kapsamında incelenen çocuklar için felsefe alanının da, Türkiye'deki çocuk kitabı yayıncılığı dinamiklerinden, yani failler arası ilişkilerden ve kültürel filtreleme süreçlerinden, etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu yüzden de bu bölümde, en genel şekliyle, çeviri çocuk kitapları özelinde (ama kimi zaman çocuklar için felsefe kitaplarını da dahil ederek) yayıncılık dinamiklerine değinilecektir.

2.4.2.1 Yayınevleri

Türkiye'de çocuk kitapları yayıncılığı, özellikle 1980'li yıllardan itibaren önemli bir dönüşüm sürecine girer. Cumhuriyet dönemi boyunca çocuk kitapları

yayımlayan pek çok yayınevi bulunsa da, yalnızca çocuklara yönelik kitap üretimini merkezine alan ilk yayınevi, 1980'lerde kurulan Mavibulut Yayınları olur. Bu girişimi, Erdem Çocuk ve Can Çocuk gibi yayınevleri izler; 2000'li yıllardan sonra ise yalnızca çocuk kitapları yayımlayan yayınevlerinin sayısında kayda değer bir artış yaşanmaz. Aynı zamanda, yetişkin edebiyatı odaklı bazı büyük yayınevleri de yayın portföylerine çocuk kitaplarını dahil etmeye başlarlar (Tulumcu, 2021). Bu gelişme, hem nitelikli çocuk edebiyatı üretiminin hem de çeviri çocuk kitaplarının yaygınlaşmasını beraberinde getirir. Nitekim, Ulusal ISBN Ajansı'nın (2019) verilerine göre 2008 yılında ilk baskısı yapılan kitapların yalnızca %9'u çocuk ve gençlik kitaplarından oluşurken, bu oran 2018 yılında %14'ün üzerine çıkar. 2023 Türkiye Kitap Pazarı Raporuna göre ise, çocuk ve gençlik kitaplarının sayısında sürekli bir artış gözlenmiştir. Bu durum, çocuk kitapları yayımlayan yayınevlerinin sayısının da arttığını işaret eder.[19] Türkiye Yayıncılar Birliği'nin (2019) raporlarına göre ise Türkiye, bağımsız yayın çeşitliliği açısından dünyada altıncı sırada yer almakta, çocuk yayıncılığı ise yayıncılık sektörünün en hızlı büyüyen alt kategorilerinden biri olarak da öne çıkar (Günyüz, 2020: 133). Günümüzde, çocuk edebiyatı alanında aktif olarak eser yayımlayan, çocuk kitapları için editör bulunduran ve yayımladığı kitaplar arasında çocuk edebiyatının önemli bir yer tuttuğu yayınevleri arasında Günışığı Kitaplığı, Yapı Kredi Yayınları (YKY), Doğan Kardeş, Can Çocuk, Mavibulut, Tudem, Erdem Çocuk, İş Bankası Kültür Yayınları, Hep Kitap, (Genç) Timaş, Altın Kitaplar, Remzi Yayınevi, Say Yayınevi, Önel Yayınevi, Gendaş Yayınevi vs. gibi isimler sıralanabilir.

Çocuk edebiyatı yayıncılığına ilişkin yapılan incelemelerde, yerli üretimlerden ziyade farklı ülkelerden çevrilmiş metinlerin baskınlığı dikkat çeker.

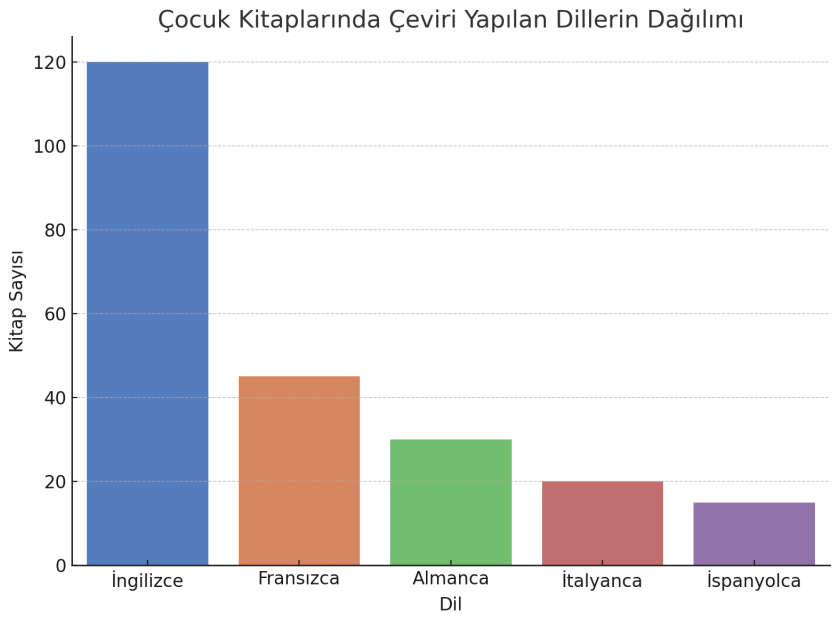
> "Diller, etki mücadelelerinin araçları olarak, küresel kültürlerarası ilişkiler sisteminin yapılandırılmasında önemli bir rol oynar. Fransızca, bir zamanlar hegemonik bir dil olarak, çeviri akışlarındaki konumunun dönüşümüyle küreselleşme çağında bu

[19]Bknz:https://turkyaybir.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/KITAPPAZARIRAPORU-SON_YAYINLANAN-23MAYIS2024.pdf

sistemdeki değişimleri anlamak açısından dikkate değerdir." (Sapiro, 2008)

Sapiro (2008), İngilizcenin uluslararası çeviri piyasasındaki hiper-merkezi konumunu vurgular. Dünyada çevrilen kitapların yaklaşık yarısının İngilizceden gelmesi, bu dilin küresel kültürel hegemonyasını açıkça gösterir. Çeviri çocuk edebiyatı metinlerinin dil dağılımı incelendiğinde ise, büyük oranda İngilizceden yapılan çevirilerin öne çıktığı görülür. Buna ek olarak, Fransızca ve Almanca başta olmak üzere Avrupa dillerinden çevrilen eserlerin sayıca önemli bir yer tuttuğu da gözlemlenir.

Şekil 1. Türkiye'de Çeviri Çocuk Kitaplarında Dillerin Dağılımı



Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği, ISBN Ajansı verileri ve Özdeniz (2017) temel alınarak tarafımızca görselleştirilmiştir.

Özellikle "Çocuklar için Felsefe" alanına odaklanıldığında, Fransızca kaynaklı eserlerin Türkiye'deki yayımlarda daha görünür olduğu anlaşılır (Bknz: Tablo2). Bu duruma paralel olarak, Feride İdi Tulumcu, 2021'de savunduğu "Çeviri Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Yer Alan Değerlerin İncelenmesi" isimli doktora tezinde, yerli

telif eserlerde tematik çeşitliliğin sınırlı olduğuna ve özellikle tabu olarak değerlendirilen konulara yer verilmediğine dikkat çekilir. Buna karşın çeviri çocuk kitaplarında, toplumsal normların dışına taşan ve pedagojik anlamda daha geniş bir yelpazeye yayılan temaların işlendiği gözlemlenir (2021: 34). Bu durum, çeviri eserlerin yalnızca nicel bir artış değil, aynı zamanda içeriksel çeşitlilik sağladığını da gösterir. Sonuç olarak, "çeviri çocuk edebiyatı, Türk çocuk edebiyatının hem niceliksel gelişimine hem de türsel ve tematik çeşitlenmesine katkı sunmakta; yerli üretimde karşılığı sınırlı olan konuların çocuk okurla buluşmasına olanak tanımaktadır." (Tulum, 2021)

Yayınevleri, ideolojik, kültürel ve ekonomik tercihler doğrultusunda karar alabilir. Sapiro (2012: 465), yayımlanacak çeviri kitapların seçiminin; yayınevinin yayın politikası, hedeflediği okur kitlesi, ekonomik beklentileri ve sahip olduğu simgesel sermaye gibi değişkenler doğrultusunda belirlendiğini vurgular. Nitekim İspanyol filolog Carmen Bravo Villasente'nin de belirttiği üzere: "yayınevleri, toplumun edebi eğilimlerini göz önünde bulundurarak, dönemin ruhuna hitap eden yazar ve metinleri tercih etme eğilimindedir." (Villasente, 1978: 49, akt. İkiz, 2017: 67). Bu açıdan, alanın özerkliği ve yayınevinin bu bağlamda duruşu, özellikle çeviriyi belirleyen faktörlerin anlaşılmasında önemlidir.

Yayınevleri açısından çeviri süreci ideolojik filtrelerle de şekillenebilir: "Bazı yayınevleri, kültürel olarak daha evrensel temalara sahip metinleri tercih ederken; bazıları, çocuğun yaşadığı toplumun normlarına uygun metinleri öncelikli olarak yayın programına almayı tercih etmektedir." (İkiz, 2017: 71-72). Mine Sosyal, 2012'de "Çeviri Çocuk Kitapları Üzerine Bir Söyleşi"de vurguladığı gibi, örneğin ayrımcılık, dostluk ya da şiddet gibi evrensel temalar kültürel bağlamdan bağımsız ele alınabilirken; Cadılar Bayramı ya da ergenlikte cinsellik gibi Batı kültürüne özgü temalar, Türkiye'deki çocuk okur için uzak ya da uygunsuz bulunabilir: "Yayınevleri, içerik olarak zekice kurgulanmış, herhangi bir mesaj kaygısı olmayan ve ideolojik manipülasyonlardan uzak, didaktik üslup barındırmayan ve en önemlisi çocuk gerçekliğini ön plana alan çocuk kitaplarını çeviri yoluyla çocuklarla buluşturduğu takdirde bu alanın gelişimine katkı sağlayacaklardır." (Soysal, 2012; akt. İkiz, 2017:

71). Dolayısıyla yayınevinin benimsemiş olduğu yayın politikası ve yayınevinin vizyonu çeviri eserler üzerinde oldukça etkilidir. Örneğin,

> "*yayınevleri her ne kadar nitelikli eser basmaya özen gösterse bile, ticari birer kuruluş olmalarından dolayı ticari kaygılarlarla hareket edebilir… Yine de ticari kaygıdan uzak, kendi kültürlerindeki boşlukları doldurma, diğer kültürleri tanıtma ve okuyuculara en iyi uluslararası edebiyatı sunma motivasyonu ile çeviri kitap çıkaran yayınevleri de mevcuttur* (Nikolojeva, 2011: 406, akt. Tulumcu, 2021: 30).

"Yayıncılıkta Muhafazakar Bir Devrim" isimli makalesinde Bourdieu (1999), yayın süreçlerinde yer alan faillerin karşı karşıya kaldığı koşulları, çoğu zaman onlara dayatılan hedefler ve kısıtlamalar sistemine bağlı olarak şekillendiğini ifade eder:

> "Bu sistem, oyunun başlıca failleri arasında—örneğin yayınevleri, editörler ve çevirmenler—gerçekleşen çatışmalar ve mücadeleler için yalnızca dar bir "manevra alanı" bırakır. Dolayısıyla, çeşitli yayınevlerinin yayın politikalarında zamanla gözlemlenen değişimlerin önemli bir bölümü, bu kurumların yayıncılık alanındaki simgesel ve ekonomik konumlarındaki dönüşümlerle doğrudan ilişkilidir. Bu ilişki ağı, hem içerik seçimlerine hem de yayıncılık alanında müdahalelere yön verirken, aynı zamanda alan içindeki güç dengelerinin yeniden üretildiği stratejik bir zemini de açığa çıkarmaktadır."

Sonuç olarak, bu görüşten hareketle, Türkiye'de çocuk kitapları yayınevlerinin çeviri politikaları, yalnızca ekonomik kazanç odak üzerinden değil, aynı zamanda kültürel prestij, simgesel sermaye birikimi ve alan içi konumlarını yeniden üretme stratejileri üzerinden de okunabilir. Özellikle çocuklar için felsefe gibi daha niş ve pedagojik yönü kuvvetli alanda, yayınevlerinin kararları sadece piyasa mantığına değil; aynı zamanda ideolojik tutumlara, pedagojik hassasiyetlere ve kültürel temsillere de dayanabilir. Bu durum, çocuk kitapları yayıncılığı alanında yayınevlerini aynı zamanda kültürel üretimin yönünü belirleyen önemli failler olarak da konumlandırır.

Bu bağlamda, yayınevlerinin çeviri çocuk kitaplarına yönelik yayın politikaları, kültürlerarası aktarımın biçimini, sınırlarını ve yönünü doğrudan etkileyebilir.

2.4.2.2 Çevirmenler

Çocuk kitaplarının çeviri süreçlerinde çevirmenler, metnin hedef kültüre aktarımında belirleyici bir rol üstlenir. Ancak bu süreç, çevirmenin bireysel kararlarından çok, yayınevlerinin belirlediği yayın politikaları doğrultusunda şekillenebilir. Yayıncı, çeviri hakkını alarak eserin yasal maliki konumuna geçer; çevirmenin seçimi, yayıncının müdahaleleri ve yayım stratejileri gibi tüm aşamalarda yönlendirici bir fail olarak öne çıkar. Bu çerçevede çevirmenlerin stratejileri, çoğunlukla yayınevinin ideolojik ve ekonomik beklentileriyle uyumlu biçimde yönlendirilir. Örneğin, genelde çevirmen editörle iletişim halindedir, sürekli fikir alışverişinde bulunabilirler. Editörün alandaki simgesel sermaye birikimine göre etki alanı çevirmene göre daha geniş olduğu varsayılabilir. Böylece çeviri eylemi, çevirmenin öznel tercihleriyle sınırlı bir alanda gerçekleşebilir (Gülcan, 2015: 66). Çevirmenlerin alan içerisindeki gücü ve görünürlüğü yalnızca yayınevi politikalarıyla değil, aynı zamanda çeviri yapılan eserin türüyle de doğrudan ilişkilidir. Özellikle çocuk edebiyatı çevirilerinde, metnin yapısı ve hedef kitleye uygunluğu çevirmenin müdahale alanını daraltır (Dollerup, 2003: 86). Buna karşın, Yang Wang (2022: 47-50), yayıncılık alanında yaptığı doktora tezinde, çeviri sürecindeki çevirmenin özerklik durumuna Bourdieucü bir yaklaşımla yorum getirir. Wang'e göre, yüksek sembolik sermayeye sahip çevirmenlerin, çeviri sürecinde daha özerk hareket edebildiğine; çevrilecek eserin seçiminden üslubun belirlenmesine kadar farklı aşamalarda söz sahibi olabildiğine değinir. Bu durum da, çevirmenin habitusu ile doğrudan ilişkilidir. Buna ek olarak, çocuklar için gerçekleştirilen çevirilerde, çevirmenin zihnindeki "çocuk imajı"nın da bir o kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu imaj, toplumsal normların dışında, çevirmenin habitusu olarak da tanımlanabilen, çevirmenin kişisel geçmişi, normları ve pedagojik anlayışıyla şekillenebilir. Yine de, Hans Robert Jauss (1978)'e göre, "çevirmenler hedef kitlenin toplumsal, tarihsel ve kültürel bağlamına duyarlı bir biçimde çeviri yaparlar." Bunu da Fransız akademisyen Bernard Friot (Friot, 2003: 47), çocuk kitap çevirilerinin

işlevsel ve hedef odaklı olduğuna bağlar. Bu süreçte, metnin pedagojik normlara uygunluğunu, sansürlenmesi gereken içerikleri, tabu konular (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) gibi hususları çevirmen tarafından değerlendirilmesi kaçınılmaz olabilir. Bu bağlamda gençlik edebiyatı üzerine çalışan Roberta Pederzoli şu cümleyi kullanır: "Çevirmenler, yalnızca bir dil işçisi değil, aynı zamanda bir tür "kültürel filtre" işlevi de görür."(2012: 199-206)

Özetle, çocuk edebiyatı çevirisi, yetişkinlere yönelik çevirilere kıyasla daha karmaşık bir uğraş olarak betimlenebilir. En çok da çocuk edebiyatı çevirmenleri, sansür ve hedef kültürün toplumsal normlarıyla uyum sağlama gibi zorluklarla karşı karşıya kalır. (O'Sullivan, 2005). Dolayısıyla çevirmenin etik kaygıları, kaynak metindeki hangi kültürel unsurların öğretilmesi ve hangilerinin değiştirilmesi ya da tamamen çıkarılması gerektiğine karar vermeye kadar uzanır. Bu da kimi zaman çevirmenleri, "işlevsel eşdeğerlikler üretmeye ve hedef metinde benzer duygusal ve bilişsel tepkileri uyandırmaya yöneltir." (Tallarico, 2015: 103). Bu noktada, Shavit, toplumun çocuklar için "uygun" olarak kabul ettiği hakim ideolojiye uygun hale getirilmesi gerektiğini, bu yüzden manipülasyonun gerekli olduğunu belirtir:

> "Çocuk edebiyatı çevirmenleri, yetişkin kitaplarının çevirmenlerinden farklı olarak, metin üzerinde büyük özgürlüklere sahip olabilir. Bu, çocuk edebiyatının edebi polisistem içindeki çevresel konumunun bir sonucudur. Metni ayarlama konusunda en ilginç hareketlerden biri, çevirmenin orijinal metne eklemesi gerektiğini düşündüğü unsurlardır. Bu eklenen unsurlar, modele uygulanan kısıtlamaların gücünün en iyi göstergeleridir, çünkü zaten kısıtlanmış bir metne yeni unsurlar eklemek, çevirmenin bunları modele vazgeçilmez olarak gördüğü anlamına gelir. Bu tür eklemeler, modeli güçlendirmek için gereklidir ve dahil edilmeleri, çıkarmalardan daha fazla, hedef modele hangi unsurların zorunlu olarak kabul edildiğini ortaya koyar." (Shavit 1986: 112-121)

Bu bağlamda çevirmen, metnin çocuk okurla nasıl buluşacağını belirleyen, kültürel, pedagojik ve yayın politikaları sınırları içinde hareket eden etkin bir karar verici konumundadır. Çocuk edebiyatı çevirmeni ise metni biçimlendiren çok katmanlı

etkiler arasında dengeli bir arabuluculuk gerçekleştirme ve bu doğrultuda hem çocuk okurun ihtiyaçlarına hem de diğer faillerin beklentilerine yanıt veren bir söylem inşa etme eğilimindedir.

2.4.2.3 Aracı Gruplar/ Alanın Diğer Failleri

Çocuk kitaplarının üretim ve dolaşım süreci, yayınevi ve çevirmenler ile sınırlı olmayan çok katmanlı bir ilişkisellik ağı içerisinde olduğu yukarıdaki bölümlerde söylenmişti. Bu sürece dahil failler arasında transnasyonal yayıncılık ağları, eğitim kurumları, devlet otoriteleri, ebeveynler, eğitimciler, alan uzmanları, sivil toplum kuruluşları ve akademik çevreler yer alır. Bu failler, bir çeviri kitabının seçimi, çeviri stratejileri ve okur kitlesi ile buluşma biçimleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olabilir.

Öncelikle, çeviri eserlerin uluslararası dolaşımını mümkün kılan transnasyonal ilişkiler, yayıncılık alanının küresel bağlamda şekillenen önemli bileşenlerindendir. Sapiro'ya göre, uluslararası kitap fuarları, edebiyat ajansları ve ödül mekanizmaları sayesinde yayınevleri yalnızca yeni eserleri keşfetme ve telif haklarını temin etme imkânı bulmakla kalmaz; aynı zamanda simgesel sermayelerini artırma olanağı da elde ederler (2019). Örneğin yayıncılık alanında sıkça söz edilen Frankfurt ve Bologna gibi fuarlar, bu alanda bilgi alışverişi ve yönelimlerin belirlenmesi açısından önemli bir buluşma zemini sunar. Öte yandan, çocukların kitapla buluşmasını sağlayan kurumsal aracıların başında eğitim kurumları gelir. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), okullarda okutulacak metinlerin seçimi konusunda belirleyici bir aktördür. Bakanlık bünyesinde hazırlanan müfredat programları, çeviri eserlerin okul ortamında nasıl ve ne ölçüde yer bulunacağını belirler.

> "'Değerler Eğitimi' projeleri ve '100 Temel Eser' uygulamaları gibi politikalar aracılığıyla, devlet ideolojisinin çeviri çocuk edebiyatına yansıdığı gözlemlenmektedir. 100 Temel Eser listesi, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış, okullarda zorunlu okutulması gereken pedagojik güvenilirlik ve kültürel kabul görmüşlük gerekçesiyle listelerde daha çok yer alan klasik eserlerden oluşur." (İkiz, 2017: 45-46)

Bunun devamında, devlet kurumlarının o günün koşullarına göre aldığı kararlarla gerçekleştirilen sansür uygulamaları, bu sürece etki eden bir diğer unsurdur. Sansür uygulamaları farklılık gösterse de, yayınevleri ve çevirmenler, gerek devletin doğrudan müdahalelerinden, gerekse piyasa aktörlerinin hassasiyetlerinden dolayı çeviri sürecinde çeşitli sınırlamalarla karşı karşıya kalabilir. Özellikle kitapların çocukları etkileme gücü, sansürün çocuk kitaplarında görülmesinin sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkar. Söz konusu çocuk olunca, korunmaya muhtaç oldukları düşüncesi sansürün varlığına kolaylıkla gerekçe gösterebilecekleri anlamınada gelir. Türkiye'de çocuk kitaplarının sansüre uğrama süreci, yalnızca yayınevlerinin iç politikalarıyla değil, aynı zamanda devletin doğrudan müdahalesiyle de varlık gösterebilir. Bu müdahalelerin en belirgin araçlarından biri, 1927 yılında kurulan Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'dur. Hakan Dedeoğlu ve Ömer Erbasan (2021), "Siyah Ambalajlı Çocuk ve Gençlik Kitapları: Türkiye'de Çocuk Edebiyatı ve Sansür" isimli makalelerinde Türkiye'de sansüre yönelik değişen yapıya yer verir. Bu makaleden yola çıkarak özetlemek gerekirse, başlangıçta Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren bu kurul, 2018 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na devredilir ve günümüzde çocuk yayıncılığı üzerinde doğrudan denetim gücüne sahiptir. Kurulun değerlendirme sistemi, hem başvuru yoluyla gelen şikâyetleri hem de kamuoyundan gelen tepkileri içerir. Günümüzde sosyal medya ve dijital iletişim araçları, kurulun karar alma mekanizmalarında etkili rol oynar. Muzır ilan edilen yayınlar, 18 yaş altı bireylere uygun görülmeyerek yalnızca poşetli şekilde satılabilir hale gelir, tanıtımı ve açık teşhiri yasaklanır. Özellikle çeviri çocuk kitapları bu denetim ve sansür uygulamalarına daha fazla maruz kalır. Bunun nedenini, kaynak kültürle hedef kültür arasındaki normatif ve ahlaki farkların daha keskin olmasına bağlayabiliriz. Örneğin "Kız Çocuk Hakları Bildirgesi", "Asi Kızlara Uykudan Önce Hikâyeler" gibi kitaplar, çocukların gelişimine uygun olmadığı gerekçesiyle yalnızca yetişkinlere satılabilecek şekilde sınırlandırılır. Oysa bu eserler, birçok ülkede herhangi bir sınırlama olmadan yayınlanmakta ve eğitim materyali olarak kullanılmaktadır. Aynı şekilde, tezin ana örneklemi olan "Çıtır Çıtır Felsefe" serisi de sansür uygulamalarıyla doğrudan karşı karşıya kalan yayınlar arasında yer alır. 2022 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, dizideki yedi kitap—"Oğlanlar ve Kızlar", "Aşk ve Dostluk", "İyi ve Kötü", "Küçükler ve

Büyükler", "Beden ve Akıl", "Diktatörlük ve Demokrasi" ve "Cesaret ve Korku"—muzır ilan edilir. 2022 yılınnda Bianet'te çıkan bir habere göre, gerekçe olarak, kitapların 18 yaş altı bireylerin maneviyatı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği gösterilir. Bu karar, yayınevi tarafından dava yoluyla iptal edilmeye çalışılır, ancak sonuç alınamaz. Günışığı Kitaplığı, bu kararın pedagojik değil, ideolojik gerekçelere dayandığını savunarak yedi kitabı yayımdan kaldırır.[20]

Özetle, çevirmen Riitta Oittinen (2000: 90-93) "Çocuklar için Çeviri" kitabında, çocuk edebiyatının doğası gereği didaktik yön taşıdığını, bu sebeple de ideolojik müdahaleye ve sansüre açık bir yapıya sahip olduğunu ifade eder. İdeolojik müdahalelere açık olan bu yapıyı, Bourdieu'nün kavramsallaştırdığı simgesel şiddet ve içselleştirilmiş sansür bağlamında okunabilir. Bununla birlikte, çevirmenlerin ya da editörlerin herhangi bir dış baskı olmaksızın metin üzerinde değişiklik yapması da, yani başka bir deyişle otosansürün de, bu sürecin bir parçası olduğunu da söylemek gerekir.

Ayrıca, çocuk kitaplarının dolaylı alıcıları olarak, okur kitlesi, ebeveynler de önemli bir aracı grubu oluşturur. Kitapların seçiminde son sözü çoğunlukla yetişkinlerin söylemesi, çocuklara yönelik çeviri edebiyatının aynı zamanda yetişkin onayından geçmesini zorunlu kılar. Ebeveynlerin kendi ideolojik konumlarına yakın buldukları klasik metinleri tercih etmesi, çocuk edebiyatı alanında görülen geleneksel yayın eğilimlerinin sürdürülmesinde etkili bir rol oynayabilir (İkiz, 2017: 77-78).

Çocuklar için felsefe alanıyla ilgilenen eğitmenler, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları da üretim ve dolaşım dinamiklerinde failler olarak yerini alır. P4C Türkiye, Felsefe ve Çocuk Derneği, Felsefe Kulübü gibi birimler, felsefi düşünmenin erken yaşlarda gelişmesini desteklemeye yönelik atölye, seminer ve eğitici eğitimleri organize ederler. Özellikle Dr. Özge Özdemir[21]'in yürüttüğü "Çocuklar için Felsefe Eğitmen Eğitimi" programı ve Dr. Işıl Taş ile Dr. Eyüp Çoraklı'nın üniversite

[20] Bknz: https://bianet.org/haber/muzir-kurulu-yayinciyi-da-yazari-da-muhatap-gormuyor-263924

[21] Boğaziçi Üniversitesi'nde "Eğitim Felsefesi" dersini veren aynı zamanda 2016 yılından beri "Çocuklar için Felsefe Eğitmen Eğitimi" programını yürüten Dr. Özge Özdemir, *LittleThinkersSociety*'nin kurucusu olarak eğitmen eğitimleri, atölyeler, seminerler ve radyo programları düzenlemektedir.

destekli çalışmaları, bu alandaki kurumsal katkının görünürlüğünü artırır.[22] Bunun yanında, bilgi ve fikir alışverişinin yapıldığı çocuk felsefesi kongreleri ve seminerleri, 10-12 yaş çocuklara hitap eden Ankara Üniversitesi Çocuk Bilim Merkezi Koordinatörlüğü tarafından yürütülen Felsefe Okulu[23] akademik alanda gerçekleşen önemli çalışmalardandır. Daha başka mecralarda da, bu alana ilişkin çalışmalar yapılır. Nazmiye Çelebi Kükey, Felsefe Dünyası Dergisi'nde "Çocuklarla Felsefe" köşesini hazırlar, Serap Suvaroğlu, Türkiye'de Çocuklar için Felsefenin yaygınlaşması için önemli çalışmalar yapar.[24] Bu tür etkinlikler, yalnızca felsefi eğitimin yaygınlaşmasına değil, aynı zamanda çocuklar için hazırlanmış felsefi içerikli çeviri eserlerin kullanım alanlarının genişlemesine de hizmet eder.

Sonuç olarak, çocuk kitapları çevirisinin dolaşım dinamikleri, yalnızca yazar, çevirmen ve yayınevinden ibaret değildir. Ulusal ve uluslararası düzeyde işleyen çok sayıda fail, bu alandaki metinlerin dolaşımını, kabulünü ve şekillenmesini etkiler. Bu nedenle, çocuklar için felsefe kitaplarının çeviri süreçlerini incelerken, aracı grupların çok katmanlı etkisini göz önünde bulundurmak, alanın dinamik yapısını anlamak için büyük önem taşır.

2.4.2 Çocuklar İçin Felsefe Kitapları

Çocuklar için felsefe alanında yayımlanan kitaplar, çocuk edebiyatı yayıncılığının dolaşım dinamiklerine paralel şekilde, özellikle yaş gruplarına göre sınıflandırılırken, kimi zaman da türüne ve temasına göre yayınevi kataloglarında yerini alır. Bun sıralama içinde, yaş grupları çocuk edebiyatı içinde ayrı bir öneme sahiptir. Çevrilen kitapların yaş aralığının büyük çoğunluğunun 7-14 yaş aralığında

[22] Bknz: https://www.felsefegundem.com/2020/10/18/cocuklaricinfelsefe/turkiyedecocuklaricinfelsefe/#google_vignette

[23] Türkiye'de çocuk felsefesi alanındaki en sistemli uygulamalar, Ankara Üniversitesi Çocuk Bilim Merkezi bünyesindeki Felsefe Okulu'nda gerçekleştirilir. Bu okul, 10-12 yaş aralığındaki çocuklara yönelik programlarıyla bilinir ve 2010-2012 yılları arasında Prof. Dr. Sabri Büyükdüvenci koordinatörlüğünde pek çok uygulamalı çalışmayı hayata geçir. http://felsefe.humanity.ankara.edu.tr/programlar/cocuklar-icin-felsefe-programi/

[24] Daha fazla detaylı bilgi için Bknz: P4C Türkiye Eğitim ve Danışmanlık: https://www.p4c.com.tr/, Çocuk Felsefesi Derneği: https://www.tfk.org.tr/cocuklar-felsefeyle-tanisiyor246.html, Felsefe Dünyası Dergisi - Çocuklarla Felsefe: https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi

yoğunlaştığı görülür.[25] Oysa ki, dünyada genel olarak çocuklar için felsefe kitaplarının hedef aldığı çocuk yaş grupları, daha küçük yaş gruplarını da içine alır. Örneğin, 2022 yılında Akan ve Bilgin tarafından yazılan "Türkiye'deki Eğitim Kurumlarında Uygulanan Çocuklar İçin Felsefe (Philosophy For Children- P4c) Program Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" isimli çalışmadada belirtildiği üzere, Türk menşeli önde gelen kaynaklardan Nuran Direk'e ait Filozof Çocuk 9-12 yaş grupları için, Küçük Prens Üzerine Düşünmek 13-15 yaş grubu için yazılmıştır.

Lipman'ın 10-12 yaş çocuklar için yazdığı "Harry Stottlemeier's Discovery"[26] kitabı, çocuklar için felsefe alanına yönelik kitapların ortaya çıkmasında önemli bir başlangıç sayılabilir. Eğitim kurumlarında felsefe eğitimi materyali olarak da kullanılan bu kitapla birlikte, çocuklar için felsefe kitaplarının yükselişiyle, edebi piyasa ve yayıncılık endüstrisi çeşitli şekillerde etkilenir. Çocuk felsefe kitapları, bu bakımdan, edebiyat dünyasına yeni bir tür ve ses katar:

> "Çocuklar için Felsefe alanında kullanılan kitaplar, tür açısından çeşitlilik göstermektedir. Edebiyat yapmak için yazılmış olan çocuk kitapları – roman, masal, öykü veya şiir kitapları– olarak sınıflandırmak mümkündür. Ayrıca, çocuklar için felsefe çalışmalarında kullanılmak üzere yazılmış, genellikle editörlü proje eser dizileri bu alanda çok yaygın olduğu görülmektedir. " (Çiner, Erginer, 2023: 96)

Çocuklar için Felsefe kapsamında dünya genelinde en çok çevrilen ve kullanılan bazı temel kitaplar şunlardır: "Harry Stottlemeier's Discovery", "Pixie", "Elfie", "Kio and Gus" (Matthew Lipman), "Les Goûters Philo" dizisi (Fransız Yazar Brigitte Labbé ve Michel Puech), "Philosophy for Children" dizisi ve "Thinking Stories" dizisi (Avustralyalı eğitimci Philip Cam), "Big Ideas for Little Kids" (Thomas E.

[25] Genel olarak Çocuk ve Gençlik Edebiyatı; okul öncesi çocuk edebiyatı (0-6 yaş), çocuk edebiyatı (6-13 yaş); ilk gençlik dönemi edebiyatı (13-18 yaş), gençlik edebiyatını (18-25 yaş) kapsar. Bu yaş aralıkları, genel bir çerçeve sunmak amacıyla paylaşılmıştır, kesin bir sınıflandırmaya işaret etmez.
[26] Kitap, bir grup çocuğun mantık ve felsefe yoluyla dünyayı keşfetme süreçlerini anlatır.

Wartenberg). Görüldüğü üzere, çocuklar için felsefe alanında en çok çevrilen kitapların büyük bölümü İngilizce ve Fransızca kaynaklıdır. Bu durum, hem kaynak dillerin küresel yayıncılıktaki baskınlığı - ki Heilbron ve Sapiro (2008), dünyada çevrilen kitapların çoğunun İngilizce başta olmak üzere, Fransızca ve Almancadan geldiğini, bu da dilin küresel kültürel hegemonyasını açıkça gösterdiğini ifade eder - hem de bu ülkelerde çocuk felsefesi alanının daha erken kurumsallaşmış olmasıyla ilişkilendirilebilir. Türkiye özelinde ise 2000'li yıllarda çeviri çocuk kitaplarında konu çeşitliliği artar ve çeviri kitaplarla birlikte telif kitapların yayınlamasında da bir yoğunluk gözlemlenir. Etik, kimlik, özgürlük, adalet gibi felsefi kavramları merkezine alan eserler Türkçeye çevrilmiş ve bu durum, çocuklar için felsefe alanına yönelik yayınların da çoğalmasını sağlar. Bu alana yönelik çalışmalar yapan Nuran Direk, "Çocuklarla Felsefe", "Bilgin Çocuk", "Küçük Prens Üzerine Düşünmek"[27] ve "Filozof Çocuk"[28] gibi önemli eserlerle alana öncülük eder. 2006 yılında Günışığı Kitaplığı tarafından yayımlanan, Brigitte Labbé'nin "Les Goûters Philo" (Çıtır Çıtır Felsefe) dizisi, tezimizin örneklemi, bu alanda öne çıkan çeviri diziler arasında önemli bir yerde durur. Yine Oscar Brenifier'in Tudem Yayıncılık'tan çıkan "Filozof Çocuk" dizisi ile Metis Yayıncılık tarafından yayımlanan "Küçük Filozoflar" dizisi, Türk okuruyla buluşmuş diğer önemli çeviri eserlerdir. Türkiye'de çocuklar için felsefe alanında en çok satan ve popüler olan eserler arasında; "Çıtır Çıtır Felsefe" dizisinden "İyi ve Kötü", "Doğru ve Yanlış", "Adalet ve Haksızlık", "Sevgi ve Arkadaşlık" (Brigitte Labbé, Günışığı Kitaplığı); Filozof Çocuk dizisinden "Ben Kimim?", "Düşünmek Ne İşe Yarar?", "Neden Varlığım?"(Oscar Brenifier & Serge Bloch, Tudem Yayıncılık) kitapları yer alır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, çocuklar için felsefe alanında Türkiye yayıncılık piyasasında yer alan çeviri ve telif diziler, önemli bir etkiye sahiptir.

[27] Küçük Prens Üzerine Düşünmek kitabı, 13-15 yaşları arasındaki çocuklara yönelik olan bu kitap, 8 yaşında bir çocuğun günlük yaşam deneyimlerinden yola çıkarak insan hakları, adalet, özgürlük, mutluluk, iyilik, kötülük, gerçeklik, doğru, yanlış gibi kavramlarla ilgili sorular sormakta ve bu yolla çocukların yargılama yeteneğini geliştirmesine çalışır.

[28] Filozof Çocuk kitabı, bir çocuğun günlük yaşantısından hareket ederek ortaya çıkan etik problemler üzerine odaklanır.

Tablo 1. Çocuklar için Felsefe Çeviri/Telif Kitap Dizileri

Diziler	Dizideki Kitap Sayısı	Çeviri/Özgün Dil	Yayınevi	İlk Çeviri Baskı Yılı
Küçük Filozoflar	30	Fransızca	Metis	2021
Çıtır Çıtır Felsefe	34	Fransızca	Günışığı Kitaplığı	2006
Pikolo ile Felsefe Öğreniyorum	9	Fransızca	Odtü Yayıncılık	2009
Bal Gibi Felsefe	5	Fransızca	Doğan Çocuk	2011
Filozof Çocuk	27	Fransızca	Tudem	2009
Küçük Filozof	4	Fransızca	Uçanbalık Yayıncılık	2016
Kobi Yamada Serisi	3	İngilizce	Nar Çocuk	2016
Çocuklar için Felsefe	8	Türkçe	Redhouse Kidz	2018
Küçük Düşünürler	4	Türkçe	Redhouse Kidz	2022
Felsefe Dedektifi	5	Türkçe	Mandolin	2013
Düşündüren Muhabbetler	3	Türkçe	Nar Çocuk	2019
Düşünme Çemberi	6	Türkçe	Say çocuk	2019
A. Miandji Serisi	6	Türkçe	Bilgi	2015
Çocuklarla Felsefe Dizisi	3	Türkçe	Kırmızı Kedi Çocuk	2018
Düşünüyorum Öyleyse Hindiyim	5	Türkçe	Düş Değirmeni	2023
Keyifli Felsefe	4	Türkçe	Carpe Diem Kitap	2021
Çocuklarla Felsefe-Nuran Direk	4	Türkçe	Pan Yayıncılık	2006

Bu dizilerin dışında, tek kitap olarak çocuklar için felsefe alanında çıkan başka kitaplar da vardır. Yine de en çok dikkat çeken nokta, çocuk edebiyatında Türkiye'de önde gelen yayınevlerinden Can Çocuk ve Mavibulut'un bu alanda kitap çıkarmamasıdır.

Tablo 2. Çocuklar için Felsefe Kitabı Yayınlamamış Yayınevleri

Çocuklar için Felsefe kitabı yayımlamamış yayınevleri
Can Çocuk
Mavibulut
Elma Kitap
Nesin Yayınevi
Domingo
ABM Yayınevi
Hep Kitap
Altın Kitaplar

Yine de, çocukların eleştirel düşünme becerilerini destekleyen bu yayınların, özellikle 2000'li yıllardan sonra Türkiye'de hem nicelik hem de nitelik açısından zenginleştiği görülür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

"ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE" ALANINDA ÇITIR ÇITIR FELSEFE DİZİSİ ÇEVİRİLERİ

Tezin bu üçüncü bölümde, "Çocuklar İçin Felsefe" (P4C) türünün Türkiye'deki en bilinir örneklerinden *Çıtır Çıtır Felsefe* (ÇÇF) dizisinin Türkçe baskılarının nasıl dolaşıma girdiğini ve hangi faillerle nasıl bir dolaşım ağında gerçekleştiği sosyolojik bir bakışla tartışılacaktır.

Çocuklar için Felsefe, "çocukların bir yetişkin rehberliğinde öyküler, olay örnekleri ya da kısa pasajlar üzerinden "bilgi", "doğru", "gerçek", "adalet" gibi kavramları tartışmalarına olanak tanıyan felsefe etkinlikleri" (Akkocaoğlu Çayır, 2015) olarak dünyaca tanınan bu alan, çocuk kitapları üzerinde de etkisini gösterir. Tam da bu noktada, dünyada pek çok dile çevrilen 2006 yılından beri Türkiye'de yayımlanmaya devam eden Çıtır Çıtır Felsefe dizisi, tezimiz için anlamlı bir örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle de, bu dizinin dolaşım dinamiklerini —yayınevi stratejileri, çevirmen tercihleri, çeviri müdahaleleri ve piyasa kısıtları—göz önünde bulundururken de, genel hatlarıyla Türkiye'de çeviri çocuk kitaplarının dolaşım dinamiklerine de dair birçok noktaya değinmiş olacağız.

Yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler kapsamında; Günışığı Yayınevinin kurucu üyelerinden, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin editörlüğünü de üstlenen yayınevi temsilcisi, dizinin çevirisini tek başına gerçekleştiren ve çocuk edebiyatı çevirisine bu dizi ile adım atan çevirmen ile görüşülmüştür. Ayrıca, Fransa kaynaklı orijinal dizinin yaratıcısı olan Fransız yazar ile de bu kapsamda iletişime geçilmiştir. Buna ek olarak görüşmeciler arasında; çocuklar için felsefe alanında eğitim projeleri yürüten bir eğitmen, İstanbul'daki devlet okullarında diziyi eğitim amaçlı kullanarak felsefe etkinlikleri düzenleyen emekli ilkokul öğretmeni, bu projelere katılan bir öğrencinin velisi konumundaki matematik öğretmeni de yer almıştır. Son olarak, çocuk ve gençlik edebiyatı üzerine çalışan akademisyen, çeşitli eğitim kurumlarında görev

almış deneyimli okul psikoloğu ve çocuklarla kütüphane ortamında felsefe çalışmaları organize eden kütüphane öğretmeni, görüşme yapılan kişilerdendir. Toplamda 9 kişiyle gerçekleştirilen bu görüşmeler ortalama olarak 2 saat sürmüştür. Görüşmelerde ortaya çıkan kişisel ve mesleki deneyimler, dizinin Türkiye'deki dolaşım dinamiklerini anlamlandırmada kritik öneme sahiptir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, çeviri kararları, eğitim pratikleri, yayın politikaları ve pedagojik yaklaşımlar gibi çeşitli alanlara dair kapsamlı bir sorgulama alanı açar.

Bölüm, öncelikle "Les Goûters Philo" dizisinin Fransa yayıncılık alanındaki özgün konumunu değerlendirerek başlayacak, ardından dizinin Türkiye'deki yayın sürecine ve bu süreçteki özel konumlanışına odaklanacaktır. Bu bağlamda, çeviri sürecindeki ekonomik ve kültürel sermaye ilişkileri, yayınevlerinin çeviri stratejileri ve bu alanda alınan riskler ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Buna bağlı olarak, bu sürece dahil olan ve hatta şekillenmesinde rol oynayan ulusal ve uluslararası ağlar, işbirlikleri de bu açıdan bahsedilecektir. Ardından, çevirmen habitusunun çeviri metinlerinin şekillenmesindeki etkisi vurgulanarak, çevirmenlerin mesleki ve bireysel deneyimlerinin çeviri faaliyetleri üzerindeki rolü tartışılacaktır. Bölümün önemli bir ayağı da, aracı faillerin—özellikle okullar, eğitim kurumları, çeşitli eğitim politikaları, hedef kitleyle—eserlerin Türkiye'deki dolaşımını destekleyen veya sınırlandıran politikalarıdır. Dolayısıyla, bu kapsamda çocuk kitap piyasasının göreli özerkliği, çeviri pratiğine etki eden aracı faillerin ilişkileri üzerinden de tartışılacaktır. Böylece, hedef metne uygulanan kararlar, sansür-piyasa gerilimi ve piyasa baskılarını yönetme biçimleri üzerinden de ele alınacaktır. Son kısımda ise, içeriğe dair kabuller ve direnç bağlamında ele alınan karar dinamikleri, kültürel aktarım stratejileri ve çeviri alanının sınırları açısından değerlendirilecektir. Bu kapsamda, dizideki çeşitli müdahale örnekleri ve bunların nedenleri, gerek kültürel gerekse ideolojik hassasiyetler üzerinden sorgulanacaktır. Özellikle örnek metinler üzerinden yapılan değerlendirmelerde, çeviri sürecinin müzakere alanı olarak nasıl işlediği detaylandırılacaktır.

Sonuç olarak, bu teze eşlik eden ÇÇF dizisinin serüveni, Türkiye'de çocuk kitaplarının çevrildiği "alan"ın kırılgan dengelerine ışık tutacak ve aynı zamanda,

Bourdieu kavramları üzerinden Gisèle Sapiro'nun yaklaşımıyla bir dizi fail ve kurumun etkileşimi olarak ele alan çeviri sosyolojisi literatürüne de katkı sağlayacak bir örnek olacaktır.

3.1 Faillerin Gözünden *Les Goûters Philo* Dizisinden Çıtır Çıtır Felsefe'ye

Çocuk kitaplarının uluslararası dolaşımı; eğitim politikaları, kültürel tercihler ve ekonomik faktörler gibi çeşitli unsurlarla sınırlanabilir. Sapiro'nun çalışmalarında dile getirildiği gibi, örneğin İngiliz ve Amerikan çocuk edebiyatı hiper-merkezi, yani küresel olarak egemen, konumlarıyla uluslararası yayıncılık alanında belirleyici bir etkiye sahiptir ve küresel piyasada en fazla dolaşan eserlerdendir. Her ne kadar bu durum, söz konusu ülkeler kaynaklı eserlerin küresel piyasada geniş çapta dolaşmasına imkân sağlasa da, diğer dillerden ve kültürlerden gelen eserlerin uluslararası piyasada yayılımını zorlaştırması söz konusu olduğunu söylenebilir. Buna rağmen Fransa kaynaklı çocuklar için felsefe dizisi "Çıtır Çıtır Felsefe" ("Les Goûters Philo") dünya genelinde birçok ülkenin yayın piyasasında yerini bulur. Bu bölümde, söz konusu dizinin uluslararası dolaşımı, Fransa'daki özgün konumu ve Türkiye yayın piyasasında kazandığı önem, yayıncılık alanının faillerin görüşleri ışığında ele alınacaktır. İlk olarak Fransa'da çocuk edebiyatında felsefi içeriklerin sunumu açısından yaşanan dönüşüm ve bu süreçte *Les Goûters Philo* dizisinin üstlendiği öncü rol incelenecektir. Ardından, Türkiye'de Günışığı Yayınevi tarafından "Çıtır Çıtır Felsefe" adıyla yayımlanan dizinin, Türkiye çocuk yayıncılık alanındaki özgün konumu, bunun yanı sıra dizinin ülke içindeki pedagojik ve kültürel etkileri değerlendirilecektir. Böylelikle bu bölümde, dizinin hem uluslararası piyasasındaki yeri hem de Türkiye özelindeki serüveni kapsamlı bir şekilde aktarılacaktır.

3.1.1 *Les Goûters Philo*'nun Fransız Yayıncılık Alanında Konumu

Çocuklar için felsefe kitaplarının Fransa'daki çıkışı, 2000'lerin başlarında büyük bir ivme kazanır. Bu süreçte, felsefenin çocuklara uygun bir şekilde sunulabileceği ve onların eleştirel düşünme becerilerini geliştirebileceği fikri ön plana çıkar. Bununla birlikte Edwige Chirouter'nin "Çocuk, Edebiyat ve Felsefe" makalesinde dediği gibi: "Fransa'da, çocuk edebiyatında, felsefi sorunları ele alan kitapların yanı sıra, çocuklar için "küçük felsefe dizileri"nin yayımında da bir artış görülmektedir" (2008: 43-63). Bu sürece ilişkin Çıtır Çıtır Felsefe'nin yazarı Brigitte Labbé'nin de görüşü şu şekildedir:

> "Referans noktalarının bulanıklaştığı bir çağda yaşıyoruz. Örneğin Fransa'da din, ahlaki öğretiler, bir referans noktası. Bu, Fransa'da büyük ölçüde çöktü ve belki de felsefe, ebeveynlere ve çocuklara referans noktalarını vermek için seküler bir rol devraldı. Hem ebeveynler hem de çocuklar için referans noktaları sağlayan bir kitap koleksiyonu, Çıtır Çıtır Felsefe."

Fransa'da alanın öncü kitaplarından biri olan *Les Goûters Philo*, kaynak kültürde bir yayın stratejisiyle doğar. Labbé kitabın, dizi olmasının ve çıkış hikayesini şu şekilde ifade etmektedir :

> "Yayıncı, bu bir kitap değil, altı kitabı aynı anda pazara sürmelisiniz" dedi. Bunu neden söyledi? Çünkü kitapçılara şu sinyali verdi: "Bu bir koleksiyon, devamı gelecek, tek seferlik bir anlaşma değil". Böylece altı *Goûters Philo* birden piyasaya sürüldü ve kitapçılar şaşkına döndü - bunun ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Şaşırdılar, çünkü basit bir nedenden dolayı, kitapları kitapçılarında nereye, hangi bölüme koyacaklarını bilmiyorlardı, çünkü bunlar roman değildi, çünkü bunlar belgesel değildi, çünkü bunlar resimli çocuk kitabı değildi, çünkü şöyle düşünüyorlardı: "Ama bunlarla ne yapacağız? Nereye koyacağız? Ve bu ilginç, çünkü kulağa çok tuhaf bir soru gibi geliyor, ama değil, çünkü kitapçıların ticari bir gerçekliği var, bir pazarlama gerçekliği var ve

> bu yüzden altı *Goûters Philo*'nun bulunduğu bir "çocuk felsefesi" bölümü oluşturdular."

Yukarıda ifade edildiği üzere, Fransa'da bu yeni türün, kitapçılarda nasıl sınıflandırılacığının ilk başta bilinmemesi, piyasa gerçekliğinden doğan bir sürecin benimsenmesine sebep olmuş. Daha sonra bu dizinin başarısı Fransa'da başka kitapların üretimine de yardımcı olmuştur. Labbé için, *Les Goûters Philo*'nun lansmanından birkaç yıl sonra, bu kitabın başarısını fark eden diğer yayıncılar da bir felsefe dizisi başlatmış; çünkü Labbé'ye göre, yayıncılık, aynı zamanda ticari bir değere sahip bir alandır; bu ticari değer de, rekabeti doğurur ve teşvik edicidir.

7 ve 8 yaş itibariyle çocuklara önerilen "Les Goûters Philo" dizisi dışında 6-12 yaş aralığındaki çocuklara odaklı felsefe kitapları çıkaran bir diğer yayınevi Nathan ve daha küçüklere 3-8 yaş aralığındaki çocuklar için eserlere yer veren Larousse ve Fleurus yayınevleri bu alanda Fransa'da öne çıkan yayınevleridir. Éditions Milan, Nathan, Albin Michel Jeunesse, Canopé Editions, Hachette Éducation, Gallimard Jeunesse yayınevleri de çocuklar için felsefe alanında çıkan önemli kitapların yayıncılığını yapmaktadırlar. Gallimard'da, 2006'dan bu yana "Chouette penser!" dizisi bulunur; bu dizi, felsefeci Myriam Revault d'Allonnes tarafından yönetilmektedir. Bununla birlikte, Michel Piquemal, büyük mitler, fabllar ve efsaneleri, çocukların felsefi merakını desteklemek amacıyla uyarlayarak "philo-fables" dizisini oluşturur. Fransa'da bu alanda ön plana çıkan diğer kitaplar: "Philosopher à l'école élémentaire" (Michel Tozzi), "Ateliers de philosophie à la maternelle et au primaire" (Edwige Chirouter), "La philo en petits morceaux" (Frédéric Lenoir), "Petites histoires de la philosophie" (Oscar Brenifier), "PhiloZenfants" (Brigitte Labbé) ve dizilerden "Contes philosophiques", "Les petits Platons". Bu kitaplardan en bilineni, bu tezin de örneklemi olan "Les Goûters Philo"dur. 2000'li yıllarda Fransa'da "Les Goûters Philo" dizisi yayınlanmaya başlar. Brigitte Labbé de kitapların basılmasından yaklaşık 2,5 sene sonra bu kitaplarla çocuklar için felsefe atölyeleri gerçekleştime kararı alır ve bunun başlangıç hikayesini bize görüşmemizde aktarır:

> “Halılarla kaplı bir asma kat vardı ve orada otururdunuz ve mutfakta size küçük bir kek pişirilir; çünkü bu bir felsefe çay partisiydi ve keyifli vakit geçirirdiniz. Mahalleye - fırınlara, çamaşırhanelere ve kasap dükkanlarına - 'Autre Café'de Çarşamba günleri felsefe seansı olacağını duyuran afişler astık. Her şey böyle başladı. Çocuklar o kadar hevesliydi ki, bazıları çarşamba günleri havuza yüzmeye gitmek yerine felsefe tartışmasına gelmeyi tercih etti. Kardeşlerini de getirdiler, ebeveynler alt katta kafede kalırken ben üst katta çocuklarla yalnızdım.”

Öngörülmeyen ve olağandışı bir başlangıç yapan bu dizi, büyük bir ilgiyle karşılanmış. Ardından, bu dizi, gazetecilere, öğretmenlere ve yavaş yavaş da okullara, kütüphanelere ve medya merkezlerine ulaşan bir popülerlik kazanır. Milan yayınevi tarafından, Brigitte Labbé’nin Sorbonne Üniversitesi Felsefe Bölümünden iki profesör danışmanlığında hazırladığı çocuklara yönelik bu dizi, İyi-Kötü, Adalet-Haksızlık, Gerçek-Yalan, Kız-Oğlan, Güzel-Çirkin, Bilinen-Bilinmeyen, Savaş-Barış, İş-Para, Özgür olan-olmayan, Doğa-Kirlilik, Cesaret-Korku gibi aynı zamanda kitap başlıkları olan temalardan oluşmaktadır. Brigitte Labbé, kitapların tema seçimleriyle ilgili şunları ifade eder:

> “Bu kitapları yazmak için çocuklarla konuşmama gerek yok. İhtiyacım olan şey, seçtiğim temalar üzerine filozofların çalışmalarına aşina olmak. Bu nedenle Michel Puech, Pierre-François Dupont-Beurier ile çalışıyorum - iki felsefe öğretmeni (biri Sorbonne'da, diğeri ortaokullarda ve bakalorya sonrası kurslarda) - bir tema seçtiklerinde, bana konu üzerine düşünen filozofların tüm düşüncelerini veriyorlar. Ben de oradan yola çıkarak yazıyorum. Yani benim işim bu felsefi düşünceleri almak ve onları yazı yoluyla çocuklar için erişilebilir kılmak. Teorik olarak, tek bir çocukla bile tanışmadan 50 Goûters Philo kitabının tamamını yazabilirim.”

Dizideki temaları oluştururken, Labbé, felsefe öğretmenleriyle çalışmış, hiçbir çocukla iletişime geçmemiş. Sonucunda da bu kitap dizisi, öncü kitaplar arasına girmiş; çünkü Labbé'nin deyişiyle, 25 yıl önce çocuklar için felsefe alanında bu kitaba benzer bir eser yokmuş; hatta Fransa'da ilk kitap *Les Goûters Philo* dizisi olmuş. Daha sonra bu dizi, okullara girmiş ve öğretmenlerin sınıflarda felsefe tartışmalarını yürüttüğü bir materyale dönüşmüştür.

Her kitap yani her tema, gerçek yaşamdan alınan olaylarla kurgulanmış kısa hikâyeler içerir. Çocukları sorunlarına yönelik çözüm geliştirme ve farklı bakış açıları edinme konusunda teşvik eden bu hikâye örnekleri, basit bir dille kolay anlaşılabilir bir biçimde ele alınır. Sonuç itibariyle de, bu kitap içerikleri didaktik bir dil kullanmadan hem eleştirel hem de felsefi bir sorgulama olanağı sunar. Aynı şekilde, bu kitaplarda kullanılan dilin ve farklı bakış açıların önemine, çocuk kitapları da yazan görüştüğümüz akademisyen vurgulamıştır: "Çocuklar, didaktik olmayan bir öğretmen veya rehberle birlikte olduklarında tartışmayı çok seviyorlar. Onlara uygun bir alan açıldığında felsefi sorgulamalar yapabiliyorlar."

Bu dizi, Fransa'da en çok satış yapan çocuk felsefe kitapları arasındadır. Fransa'da, 2006-2007 yılları arasında, 100.000'e yakın baskı sayısına ulaşmıştır. Ayrıca bu başarıdan ötürü, Brigitte Labbé, 2019 yılında, Fransa Eğitim Bakanlığı tarafından ülkenin en yüksek devlet nişanı olan Légion d'Honneur ile ödüllendirilir.[29] Bu da bir anlamda, dizinin baskı sayısıyla kazandığı ekonomik sermayenin yanı sıra, Sapiro'nun dile getirmiş olduğu ödül mekanizmaları sayesinde, yazar, simgesel sermaye de kazanmıştır. Bu başarıyla birlikte Labbé'ye, kitabının Fransa'da okulların müfredatına girip girmediği sorulduğunda ise Labbé, girmediğini bir çeşit memnuniyetle ifade etmiştir:

> "Bir okul müfredatına girdiğiniz andan itibaren değerlendirmeye, yargılamaya girersiniz, çünkü çocuklara not verilir, değerlendirilirler. (...) Benim savunduğum felsefenin ruhu,

[29] Bknz: Yeşil Gazete, https://yesilgazete.org/aile-bakanligindan-citir-citir-felsefe-serisindeki-yedi-kitaba-sansur/

> okullarda bilgi aktarımının yanında bulunmalıdır. Ben bir öğretmen değilim ve bilgi aktarmıyorum. Eğer bir şey aktarmak istiyorsam, tek şey sorgulama zevkidir, hepsi bu, sorgulama zevki. Müfredatta var mı? Hayır. Öte yandan, Goûters Philo Fransa'daki her ortaokulda ve her okulda, dokümantasyon merkezleri olarak adlandırılan yerlerde, tabii ki kitapların olduğu yerlerde bulunmaktadır. İlk ve ortaokul öğretmenleri Goûters Philo'nun başarısına katkıda bulunmuşlardır… Okullar Goûters Philo'nun yayılmasında büyük rol oynadı. Ama Goûters Philo'nun başarısına en çok katkıda bulunanların kitapçılar olduğunu düşünüyorum, çünkü Fransa'da kitapçıların çocuk edebiyatı konusunda büyük bir rolü var."

Fransa'da ÇÇF dizisi müfredatta yer almaz; ama Labbé, yukarıda belirttiği gibi, asıl önemli olanın kitapçılar tarafından bilinirliğinin olduğunun altını çizer. Öğretmenler ve onlar aracılığıyla okullar, ulusal dolaşımında önemlidir. Ayrıca, başarısını, Fransa sınırlarına taşan uluslararası piyasadaki yerini görmekle mümkün olabilir. Fransa'da ve dünya genelinde çocuk edebiyatı ve eğitim materyalleri konusunda önemli bir yayınevi olan Editions Milan, dizinin küresel erişimini sağlamak için çeşitli uluslararası işbirlikleri yapar ve diğer ülkelerdeki yayınevlerine çeviri haklarını verir. Bu kapsamda öne çıkan yayınevleri: İtalya'da Casa Editrice Principato, İspanya'da *Editorial Edebé,* Almanya'da *Fischer Verlag*, Portekiz'de *Editorial Presença*, Brezilya'da *Editora Moderna*, Kore'de *Munhakdongne Publishing Group*, Japonya'da *Iwanami Shoten*, Polonya'da *Znak*, Yunanistan'da *Patakis Publishers* ve Türkiye'de Günışığı Yayınevi'dir. Bunların yanında bu dizi, kütüphane ve kitapçı koleksiyonları, akademik ve kültürel etkinlikler ve dijital yayıncılık aracılığıyla dünya genelinde yaygın bir dolaşıma da sahiptir. Bu dizi uluslararası piyasada da önemli başarılar elde eder. Örneğin, "Les Goûters Philo" dizisinin Fransa dışında en çok satıldığı ülke İspanya'dır. *Editorial Edebé* tarafından yayımlanan bu dizi, İspanyolca konuşulan ülkelerde geniş bir okuyucu kitlesine ulaşır. Ayrıca bu kitaplar, İspanyol eğitim sisteminde de yer alarak okullarda ve kütüphanelerde yaygın olarak kullanılır. Ayrıca, bu dizi yaklaşık 20'den fazla dile çevrilir. Labbé, bazı dillere neden çevrilmediğini açıklar:

> “Çevrilmediği için üzüldüğüm bir dil var: İngilizce. Bir Amerikalı yayıncıdan teklif aldım, uzun zaman önce, en az 10 yıl önce, adını unuttum, ama tüm yabancı yayıncılar arasında metinde değişiklikler yapılmasını, metne eklemeler yapılmasını isteyen tek yayıncıydı. Çocuğun nasıl tepki vermesi gerektiğini vs. Bu tamamen Amerikan ruhuna uygun, bunun da avantajları var, yani davranış üzerinde çalışmak; ama felsefe bir kullanım kılavuzu değildir, eleştirel bir zihin geliştirmek için sorgulamadır. O zamanlar beni biraz kullanım talimatlarına doğru götürmek istedi, ben de hayır dedim, biraz fazla radikaldim, çünkü belki daha fazla tartışabilir, daha fazla düzenleme yapabilirdim. Anglosaksonların çocuk edebiyatı alanında devasa ve muhteşem bir üretimi var, bu yüzden çok az kitap çeviriyorlar, aslında çevirmelerine de gerek yok. Ve çevrildiğini görmeyi çok istediğim bir dil daha var, o da Arapça. Arapçaya da çevrilmedi.”

Her ne kadar bu dizi, yukarıda belirtildiği gibi, müdahale biçimleri veya o alandaki üretim fazlalığından dolayı İngilizceye çevrilmemiş olsa da, uluslararası piyasada önemli bir yere sahip olduğunu, birçok ülkede bu dizinin dolaşımda olduğunu yukarıdaki bilgilerden çıkarabiliriz. Son olarak, “Les Goûters Philo” dizisinin geleceğine ilişkin Labbé şu ifadede bulunur:

> “Les Goûters Philo”ya başladığımda amacım çocuklar için küçük bir felsefe kütüphanesi oluşturmaktı. Devam edebilirim, çünkü Goûters Philo iyi çalışıyor, ancak devam edersem, temalar üst üste binmeye başlayacak. Sosyolojiye veya psikolojiye gitmek istemiyorum, gerçekten felsefede kalmak istiyorum. Bu yüzden, belki, bunu size söylüyorum, ama belki 1 ya da 2, daha fazla olacak, bilmiyorum, ama sanırım 50'de duracağım ve koleksiyonu yenilemek için üzerinde çalışmaya devam edeceğim, ama 50 başlıkta duracağım.”

Özetle bu başlık altında, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin, önemli bir ekonomik ve simgesel sermayeye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Dizinin edebiyat piyasasında yarattığı yenilik, yayınevlerinin “çocuk felsefesi” bölümü oluşturarak alan içi

rekabeti, bir bakıma illusio'yu güçlendiren öğelerdir. Böylece bu diziyi, hem Bourdieu'nün terimiyle kültürel sermaye dinamiklerini, hem de Sapiro'nun dolaşım ağlarını harekete geçiren bir vaka olarak da okuyabiliriz.

3.1.2 Türkiye Yayıncılık Alanında Çıtır Çıtır Felsefe Dizisinin Konumu

Günışığı Kitaplığı, 1996 yılında kurulan, çocuklar ve gençler için edebiyat örnekleri yayımlayan bir yayınevidir. Kataloglarında hem Türk hem de dünya edebiyatından çocuklar ve gençler için kaleme alınmış kitaplar mevcuttur. Günışığı kitaplığından görüştüğümüz yayınevi temsilcisi, aynı zamanda Çıtır Çıtır Felsefe'nin editörü, yayınevindeki çeviri ve telif kitap dağılımına ilişkin şu sözlerle devam eder:

> "Yayınevini kurduğumuzda, 1996 yılında, çeviri eserlerle başlamıştık; çünkü o yıllarda özgün çocuk edebiyatı yazarı azdı ya da bazen yoktu. Yetişkin edebiyatında çocuklar için yazılmış gibi görülen şeyler okunuyordu. Sonra da, yüzde seksen falan yabancı basıyorduk; ama şimdi o tam tersine döndü. Yüzde yetmiş falan yerli basıyoruz; kendi yazarlarımız var, onlarla çalışıyorum ben. Ayrıca bir de "Köprü Kitaplar" diye, yetişkin edebiyatı yazarlarının birer çocuk kitabını bastığımız bir koleksiyonumuz da var. Çocuk kitabı derken, biraz daha gençlik kitabı. Amacımız da hani köprü kurmak."

Bununla birlikte, yayınevi birçok dilden çeviri yapmaya, bu çeviri kitaplarını kataloğuna dahil etmeye çalışır. Editör bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

> "Aslında her dilden yapmıyoruz; mesela Arapçadan yapamadık, hiç uygun bir şey bulamadığımız için. Bizim esas, tabii ki İngilizceden yapıyoruz; Amerikancada diyeyim, Amerikanca bayağı değişti çünkü. İngilizceden yapıyoruz; ama İtalyancadan da çok yapıyoruz… Okuyorsunuz öyküleri, öykülerin hem sizinle uyuşması hem de dili çok önemli. Bazen dil de çok zor; mesela Lehçeden çevirdik, epeyce zor oldu; kuzey ülkelerine çok girmiyoruz. Çevirmen bulmakta sıkıntı yaşanabiliyor, çünkü birkaç çevirmen oluyor. Bir de çeviri demek, çok iyi bir Türkçe

> gerektiriyor, ana dilinizi çok iyi biliyor olmanız lazım ki o şeyi harika bir Türkçeyle aktarabilesiniz. İstersek İngilizceden de yapabiliriz; ama tabii o özgün dilde bize çok yardımcı oldu."

Dilsel zorluklar, yayınevinin bazı dillerde çeviri kitap yayımlamalarını zorlaştırmış. Yine de, çeviri çocuk kitapları, çocuk edebiyatının eksikliklerini giderme, yenilikleri teşvik etme ve yeni girişimlere öncülük etme açısından önemli bir role sahip. Görüşme gerçekleştirdiğimiz alanda çalışan akademisyen de bu görüşü savunmuştur:

> "Bir ülkede edebiyat alanında boşluk varsa, bu çeviriyle doldurulur. Yani o boşluğu çeviri doldurur ve çeviri merkez konumuna geçer ki Türkiye'de olan şey de budur. Öyle baktığınızda o boşluk vardır ve felsefe alanındaki o boşluk çeviri yoluyla doldurulmaya çalışılır. İşte o çeviri yöntemleri açısından neleri sorgularız, sorgulamayız, o ayrı ama bu bir zorunluluktur. Ve bu en azından bunun bilincine varmış, farkına varmış vericiler tarafından yapılıyor olması olumlu ve sağlıklı bir gelişmedir."

Tam da bununla ilgili Günışığı Kitaplığı yayın yönetmeni Mine Soysal, bir söyleşide, çeviri kitaplarla ilgili şunu söyler:

> "Günışığı Kitaplığı yayın programına alacağı çeviri eserleri seçerken, gerek ana temasının gerekse yan temalarının temsil ettiği ülke özelinde değil, evrensel boyutta işlenmesine dikkat ediyor. Çeviri için seçtiğimiz kitabın ülkemizde büyüyen çocuklar ve gençler için de anlamlı, güncel, fikir verici ve yüreklendirici olması bizim için çok önemli." (akt. Levent, 2010: 12)

Rita Ghesquiere'in belirttiği üzere, "çeviriler çocuk edebiyatının statüsünü büyük ölçüde iyileştirmekte ve yazarların başka kültürlerin önemli eserleriyle tanışarak ulusal edebi üretimi zenginleştirmelerini sağlamaktadır." (Ghesquiere, 2014: 25, akt. İdi Tulumcu, 2021: 34). Dolayısıyla çeviri eserler ile telif eserler arasında olumlu bir etkileşim olduğu söylenebilir. Can Çocuk Yayınları'ndan çevirmen ve editör Tuğçe Özdeniz de, telif eserlerdeki konuların daha sınırlı olduğunu, tabu görülen konuların daha az işlendiğini, buna karşılık çağdaş dünya çocuk edebiyatının geniş bir konu

yelpazesi sunduğunu ifade etmiştir (2017). Bunun somut örneği, Çıtır Çıtır Felsefe dizisi için de geçerlidir, bu dizinin ardından Türkçeye çevrilen başka diziler de ortaya çıkmıştır:

> "Çocuklar için felsefe kitapları yayımlayan yayınevleri: Günışığı, Metis ve Tudem. Aslında birbirinden farklı kitaplar yayımlıyorlar. Birinde filozofların hayatından bahsediliyor. Bir diğerinde ise küçük öyküler aracılığıyla birtakım temel felsefi kavramlar hikâyeleştirilerek sunuluyor. Kiminde görseller de bunlara yoğun bir şekilde eşlik ediyor. Yani aslında aynı tür içerisinde, farklı yaklaşımlar mevcut. 2000'lerde ortaya çıkmış bu kitaplar…Çünkü öncesinde Türkiye'de bu anlamda çeviri kitap yok. Nuran Hoca'dan bahsettiğiniz dönem bir önce oldu belki ama, yanılmıyorsam bu alanda ilk çıkan kitap yine Çıtır Çıtır Felsefe. Ve onun çıkmasının ardından da hemen hızlanıyor bir şekilde. Diğer yayınevlerinde de, yanılmıyorsam hemen arkasından başka kitaplar yayımlanıyor. Ve şu an, dizi olarak olmasa bile, tekil kitaplar ve hatta artık telif kitaplar da yayımlanmaya başladı… 2000'lerden, özellikle 2010'lardan sonra, P4C daha sistematik bir şekilde çocuklara yönelik felsefi atölyelere ve eğitim programlarına dönüştü." (Akademisyen)

Aynı şekilde, görüştüğümüz ÇÇF editörüne göre, 2006 yılında yayınlanan bu dizi, çocuklar için felsefe alanında Türkiye'de eşi benzeri olmayan öncü bir girişim, hemen ardından da Türkiye'den farklı yazarlar aynı meseleye odaklanarak yeni çalışmalar üretmiş. Dizinin gördüğü yoğun ilgi, bu alanda üretim yapan diğer yayınevlerine de cesaret vermiş. Dolayısıyla, Günışığı'nın doldurduğu boşluğu, diğer yayınevleri de fark etmiş ve bu alana dair tereddüt etmeden yayınlar üretmeye başlamışlar.

Özetle, Günışığı Kitaplığı'nı, farklı edebi türden olan kitapları seçmesiyle, yenilik arayışında bir yayınevi olarak betimleyebiliriz. Bu örnekte görüldüğü üzere, yayınevi, daha estetik veya entelektüel değere sahip eserlerin üretimini desteklemiş. Bourdieu (1985: 15) simgesel malların üretim ve dolaşımında ekonomik veya

kültürel illusio'ların ön planda olmasına göre, yayın alanını büyük ve küçük ölçekli diye ikiye ayırır (Sapiro, 2003). Büyük ölçekli üretim alanında başarıyı belirleyen temel ölçüt satış (ekonomik illusio*)* iken, simgesel değer ekonomik çıkarların (ekonomik illusio) önünde yer alır (Sapiro, 2008: 155). Günışığı Kitaplığı'nı, Sapiro'nun kullandığı kavramla tanımlarsak, küçük ölçekli bir üretim alanıdır. Yine de bu alanda simgesel sermaye önceliklendirilse bile, ekonomik çıkarlarla bağını tamamen koparamaz. Çünkü simgesel sermaye birikimi ve bunun getirdiği tanınırlık, uzun vadede ekonomik kazanç sağlar. Bir eserin klasikleşmesi veya kanonlaşması örneği, hem yazara hem de yayınevine simgesel ve ekonomik getiriler sunar (Sapiro, 2008: 155). Hatta uzun vadede bu getiri, bir yayınevinin ulusal ve uluslararası alandaki konumunu şekillendiren kritik bir faktördür.

"Les Goûters Philo" dizisi, Fransızcadan orijinal dilinden Çıtır Çıtır Felsefe ismiyle Azade Aslan çevirisiyle basılmıştır. Çıtır Çıtır Felsefe dizisi şu an yaklaşık 35'e ulaşmış ve 36. kitap için çeviri çalışmaları devam etmektedir.[30] Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, dizinin 2006–2025 yılları arasında Türkiye'de yayımlanan kitapların baskı adetlerine göre, yüksek baskı adedine ulaşan kitaplar, dizinin ilk dönem kitaplarıdır. Örneğin, Adalet ve Haksızlık (49 baskı), İyi ve Kötü (44 baskı), Doğa ve Kirlilik (38 baskı) gibi kitaplar hem erken yayımlanmış hem de uzun süre basılmıştır.

Tablo 3. Çıtır Çıtır Felsefe Dizinin Türkiye'de Yayımlanan Kitapları (2006-2025)[31]

		İlk basım tarihi	Son basım tarihi	Baskı adedi
1*[32]	İyi ve Kötü	2006	2022	44
2	Adalet ve Haksızlık	2006	2024	49
3	Gerçekten ve Yalancıktan	2006	2024	34

[30] Fransa'da Les Goûters Philo dizisinden yayımlanan yaklaşık 40 kitap, belirli bir sırayla ve konusal devamlılık gözetilmeden yayımlanmıştır. Dolayısıyla, kitapların baskı sayılarındaki farklılıklar, yayınlanma yıllarının ve çeviri zamanlarının farklı olmasından kaynaklanabilir.

[31] Eserlerin künyeleri (konu-kavram, menşei, yazarlar, çevirmenler), alan hakkında ve bu alanın çocuk edebiyatı içerisindeki yerine dair daha derinlikli bilgi edinebilmesi için, Bknz: EK1.

[32] * işareti, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'nun 24 Haziran 2022 tarihli kararıyla "çocuklar için zararlı" bulunan kitapları göstermektedir.

4*	Oğlanlar ve Kızlar	2006	2021	30
5	Güzellik ve Çirkinlik	2007	2022	31
6	Bildiklerimiz ve Bilmediklerimiz	2007	2023	34
7	Savaş ve Barış	2007	2023	29
8	İş ve Para	2007	2024	24
9	Özgür Olan ve Olmayan	2007	2024	29
10	Doğa ve Kirlilik	2007	2025	38
11*	Cesaret ve Korku	2008	2022	31 (2022)
12	Mutluluk ve Mutsuzluk	2008	2024	34
13	Liderler ve Diğerleri	2009	2024	24
14	Başarı ve Başarısızlık	2009	2025	38
15	Haklar ve Ödevler	2010	2024	32
16	Ben ve Başkaları	2010	2024	30
17	Yaşam ve Ölüm	2010	2023	20
18*	Beden ve Akıl	2010	2021	18
19	Zaman Çok Zaman Yok	2011	2024	25
20	Söz ve Sessizlik	2011	2024	17
21*	Aşk ve Dostluk	2012	2022	14
22	Şiddet ve Şiddetsizlik	2012	2023	17
23*	Diktatörlük ve Demokrasi	2013	2020	15
24*	Küçükler ve Büyükler	2013	2021	12
25	İnanmak ve Bilmek	2014	2023	13
26	Ahlaki Olan ve Olmayan	2014	2024	12
27	Olmak ve Sahip Olmak	2015	2023	10
28	Makineler ve İnsanlar	2015	2023	12
29	Hatırlamak ve Unutmak	2016	2023	8

30	Anlaşmak ve Anlaşamamak	2017	2024	9
31	Şans ve Şanssızlık	2019	2023	5
32	Kahkaha ve Gözyaşları	2020	2024	4
33	Sanatçılar ve Dünya	2023	2023	2
34	Güven ve İhanet	2024		1
35	Gurur ve Utanç	2025		1

Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin çevirmenin de ifade ettiği gibi, ÇÇF dizisi her yıl istikrarlı bir şekilde genişleyerek otuz beş kitaba ulaşmış ve bu büyüme, yayınevleri arasında bir öncü rol oynamış ve diğer yayınevlerinin de benzer felsefe kitapları yayımlamasına yol açmış. Oluşan bu çeşitlilik ve artan sayı, öncelikle büyük kent merkezlerindeki okullar ve kültürel çevreler içinde hızla dolaşıma girmiştir. Çevirmen ayrıca, belirli çerçeveler ve kurumlar düzeyinde bu alana dair farkındalığın ve girişimlerin uzun süredir devam ettiğini söyler.

Editörün de yukarıda dediği gibi, Türkiye'de çocuklar için felsefe yayıncılığı alanında öncü bir örnek olması, taranan haber ve çalışmalarda ve neredeyse tüm görüşmelerde sıkça dile getirilir. Ayrıca, en son elde edilen verilere göre Çıtır Çıtır Felsefe dizisi, Türkiye genelinde önemli bir okuyucu kitlesine sahiptir, 2014 yılı satış rakamı 700 bini aşmıştır (Beykan, 2014). Bu başarıyı, editör, dizinin bir kitabı üzerinden şu şekilde örneklendirmektedir:

> "Kendi satış rakamlarımıza baktığımızda, çok büyük baskılar var, çok sayıda ve bunlar büyük büyük sayılarda basılmış kitaplar. Şiddet ve Şiddetsizlik de mesela, bizim için çok önemli başlıklardan biriydi; anlaşılmayacağını düşünüyorduk ama, neyse 17. baskıya kadar gelmişiz. Bu bir başarı yani şu, Türkiye için bir başarı aslında."

Bununla birlikte, Çıtır Çıtır Felsefe, P4C atölyeleri ve eğitim programlarında yaygın olarak kullanılır ve Türkiye'de P4C programlarının yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynar (Hürriyet Gazetesi, 2020; akt. Canbaz, Kaplan Sayı, 2021: 3097).

Çıtır Çıtır Felsefe dizisiyle ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalar, daha çok çocuklar üzerindeki pedagojik etkileri üzerinedir. Daha da detaylandırmak gerekirse, Çıtır Çıtır Felsefe Türkçe çevirisi üzerine eğitim bilimleri alanında yapılan içeriğe dair kapsamlı bir araştırmaya göre bu dizide, "çocukların ve gençlerin kendilerine güven duymaları, nedenlere dayandırılabilen kendi düşüncelerini oluşturma, başkalarına karşı kendi görüşlerini savunabilme ve gerekirse "hayır" diyebilmek, dilsel ve iletişimsel yetiler, yeti sorunu, çatışmayı ve eleştiriyi zenginlik olarak tanıma veya kabul etme, demokratik anlayış, delillendirme gücü ve yetisi ile ilgili öykücüklere" (Dumanlı Kadızade&Aslan, 2019: 29) rastlanmaktadır. Bir başka çalışmada da dile getirildiği gibi, "dizinin ele aldığı temaların (adalet, barış, çevre, bilgi vb.) çocukların hem bireysel hem de toplumsal farkındalıklarını artırma potansiyeli olduğu görülmüştür." (Albayrak, 2022: 189-190). Çünkü bu dizide örneğin kullanılan hikâyeler, bir olayı anlamanın ötesine geçerek çocukların olayları sorgulamalarını ve farklı bakış açıları geliştirmelerini hedefler. Metinler, çocukların dikkatini çeken kısa hikâyelerle örülmüş ve sorgulayıcı bir yapı benimser. Bu yöntem de, çocukların düşünce becerilerini harekete geçirerek onları günlük yaşam olaylarını farklı perspektiflerden değerlendirmeye teşvik eder (Özdemir, 2022).

Son olarak, Çıtır Çıtır Felsefe dizisi, sansür ve tartışmalarla gündeme gelir. 2022'de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kitapların içeriklerinde yer alan bazı ifadeler, görseller ve tasvirlerin çocukların maneviyatı ve gelişimleri üzerinde zararlı etkiler yaratabileceği düşünüldüğü gerekçesiyle muzır ilan edilir[33]. Dizinin yedi kitabı, "Oğlanlar ve Kızlar", "Aşk ve Dostluk", "İyi ve Kötü", "Küçükler ve Büyükler", "Beden ve Akıl", "Diktatörlük ve Demokrasi", "Cesaret ve Korku", 18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacak nitelikte bulunur ve bu nedenle yalnızca poşet içinde satılabileceği kararlaştırılır.[34] Bu karar, sosyal medya tepkileri ve "hassas vatandaş" şikayetleri gibi unsurlara dayandırılır (Günışığı Kitaplığı, 2022)[35]. Bu karara tepki gösteren yayınevi ise 7 kitabı yayınlamama kararı

[33]Bknz: Yeşil Gazete, https://yesilgazete.org/aile-bakanligindan-citir-citir-felsefe-serisindeki-yedi-kitaba-sansur/
[34] Bknz: Yeşil Gazete, https://yesilgazete.org/aile-bakanligindan-citir-citir-felsefe-serisindeki-yedi-kitaba-sansur/
[35]Bknz: Bianet, https://bianet.org/haber/muzir-kurulu-yayinciyi-da-yazari-da-muhatap-gormuyor-263924 Basın açıklaması (2022): "*Bir yandan aile kültürümüz bir yandan eğitim sistemimizdeki denetimci*

alır. Basında çıkan haberlere göre ise konuyla ilgili dava süreci devam etmektedir. Her şeye rağmen çevirmenin de dile getirdiği şekilde, dizinin diğer kitapları basılmaya devam etmiştir:

> "Moral motivasyon olarak son derece olumsuz bir gelişme hepimiz açısından. Ama onun dışında bizim çalışmalarımızı engelleyen bir şey olmadı. Zaten çok yaklaştık orijinal sayıya, elli civarında sanıyorum duruyor epeydir. Benim bildiğim kadarıyla, Brigitte yeni bir şey üzerinde de çalışmıyor. Biz de otuz beşe geldik. Yani bir on beş kitap daha var, dediğim gibi yılda bir ya da iki yeni başlıkla ilerlemeye devam ediyor aynı hızla."

Bu da Bourdieucü (1999) anlamda, yayınevinin, mikro kozmos sınırları içinde belli bir habitus ve sermaye geliştirdiğini gösterir; ama makro kozmostan bağımsız kalamaz. Yani yayıncılık alanı ve küresel kitap piyasası ile iç içe geçmiş olsa da, yayınevleri, o ülkenin kültürel ve ekonomik tahakküm ilişkilerine bağlı olarak kendi iç dinamikleri çerçevesinde farklı dolaşım ve yayılma süreçlerine sahiptir. Yine de her yayınevi uyguladıkları stratejilerle simgesel sermayesine bir anlamda itibarına katkı sağlar. Günışığı Kitaplığı da, yayıncılar arasında belirli bir konuma sahip ve belirli bir edebiyat anlayışını, belli bir duruşu savunan yayıncı özelliklerini gösterir.

3.2. Çıtır Çıtır Felsefe Dizisinin Dolaşım Dinamikleri

Sapiro'ya göre yayınevi itibarı, eserin dili, yazarın simgesel sermayesi gibi unsurlar, çeviri sürecinde etkili olan ve yayınevlerinin kararlarını belirleyen temel faktörlerdir; ancak çeviri, bu unsurların mekanik bir biçimde işlemesinden çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir. (Sapiro, 2012: 465). Yayıncılık alanında işleyen dinamikler, alanın failleri tarafından stratejik biçimde yorumlanarak hayata geçirilir. Bu açından faillerin söz konusu çeviri sürecinde aldığı kararlar, ekonomik, kültürel ve simgesel sermaye üzerinden belirlenebilir. Çeviri Sosyolojisi alanında çalışan Doç. Dr. Zuhal Emirosmanoğlu'nun dile getirdiği gibi, "Kültürel bir üretim olan

yaklaşımlar sonucunda, otosansür toplumun tüm kesimlerine yayıldı. Bu durum, hem bakanlıklara doğrudan yapılan hem de CİMER gibi adreslere gelen şikâyetleri artırıyor. Ancak üzücü olan, bakanlıkların uzman ve çağdaş yayıncılıktan yana değil, kitapları suçlayan ve yasaklayan bir tutum içinde bulunması. Kitapların poşete sokulması, yasaklanması, okuma kültürümüze de çocuklarımızın gelişimine de zarar veriyor."

çeviri, sosyal etkisini bir pazar mantığında bulmaktadır. Yani çeviri kararı ve bunun sonucunda ortaya çıkan ürün, halkın cevabı, eleştiriler, özellikle ödül ve ayrıcalıklarla meşrulaşmaktadır. Böylece çeviri pratiğinde de diğer kültürel üretim alanlarındakilerle aynı failler devreye girmektedir. Bunlara ek olarak dil ve ulusal sınırların ötesine ürünleri, türleri ve söylemleri dolaştıran failler yer almaktadır." (2007)

Bu bölümde, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinin Türkiye'deki yayın sürecine yön veren dolaşım dinamikleri, ekonomik ve kültürel sermaye ilişkileri bağlamında ele alınacaktır. Çeviri yayıncılığı alanında faaliyet gösteren faillerin stratejik karar alma süreçleri, bu süreçlerde devreye giren simgesel ve ekonomik sermaye türleri irdelenecektir. Alınan bu kararların yayınevleri, çevirmenler ve diğer aracı failler açısından nasıl şekillendiği, görüşme verileri ışığında detaylandırılacaktır.

3.2.1 Ekonomik ve Kültürel Sermaye Bağlamında Yayın Kararları

Alanın dinamik doğasının, Bourdieu'nün betimlediği ve *illusio* dediği, oyuna katılım ve oyun hissi, içinde değişen koşullara uyum sağlamak için (1982: 48), yenilik ve yaratıcılık içermesi kaçınılmazdır. Tezimiz açısından Çıtır Çıtır Felsefe de böylesi bir sürecin bir ürünüdür. Editör bu süreci şu şekilde ifade etmektedir:

> "2006'da yayımlamaya başladığımızda Çıtır Çıtır Felsefe gerçekten büyük bir merak uyandırdı ve felsefenin popülerleşmesine katkıda bulundu. Farklı yayınevleri de çeviri ya da özgün telif kitaplarla bu alandaki seçenekleri çeşitlendirdiler. Okullarda yüz yüze buluşmalar, çocukların özgürce soru sorması, kavramları tartışması için zemin hazırladı."

Günışığı Kitaplığı, alandaki yerini keşif mantığıyla meşrulaştırmaktadır. Çıtır Çıtır Felsefe, kaynak kültürde öncü olması sebebiyle yüksek simgesel sermayeye sahiptir, bu konum çeviri öncesi aldıkları kararlarda özellikle vurgulanmaktadır. Yani Sapiro'nun yaklaşımlardan biri benimsenmiş olur: "eserin kaynak kültürdeki yüksek simgesel sermayesi varsa veya kaynak kültür genel olarak meşru bir kültürel otoriteye sahipse, yabancı kökeni ön plana çıkarılır." (Sapiro, 2012).

ÇÇF'nin çevirmeninin de söylediği gibi Labbé, "Dünyada da Çıtır Çıtır Felsefe dizisiyle tanınmış bir yazardır." ve ÇÇF çevirisi yapmanın kendisi için de Türkiye'de simgesel sermaye anlamında önemli bir prestij sağladığını ifade etmektedir. Ona göre:

> "Beni herhalde Türkiye'de sektörde biri tanıyorsa, Çıtır Çıtır Felsefe'nin çevirmeni olarak tanıyordur diye düşünüyorum. Yani hâlâ çok böyle ismen önde bir figür değil, Türkiye açısından Brigitte Labbé. Dolayısıyla aslında markalaşan Çıtır Çıtır Felsefe'nin çevirmeni olarak biliniyorumdur, biliniyorsam. O da hem başarılı, hem prestijli ve yayın dünyası profesyonelleri tarafından da beğenilen, sonrasında benzerleri de gelen bir dizi olduğu için, olumlu bir etiket tabii ki benim açımdan."

Yayınevi, üreticilerle okur/kamuoyu arasında vazgeçilmez bir aracı ve yayımlanmış eserin gerçek sahibidir. Yayınevi yurt dışındaki yayıncıların ve telif ajansların kataloglarını takip ederek yeni kitaplardan haberdar olur, buradan yayınevinin yayın çizgisine uygun kitaplar seçilip yayın kurulunda tartışılır. Görüşmeden de edinildiği bilgiye göre, Günışığı Kitaplığı, yayın kurulu birkaç kişiden oluşur ve kolektif bir fikir birliğiyle yayınevi, hangi kitapların çevrileceğini seçerek, bu eserlerden hem ekonomik hem de simgesel kâr bakımından ne beklediğini ön görmeye çalışır ve yayın politikaları buna göre şekillenir:

> "Ajanslar, kitapların çözünürlüğü düşük bir PDF gönderiyor; hepimiz birbirimize öyle gönderiyoruz; onlar okunuyor, onlar değerlendiriliyor. Hiçbir zaman bir kişi okumuyor; en az 4 kişi bizde. O raporlar değerlendiriliyor, çeşitli gözlerle bakılıyor, hani satış kriterlerini düşünerek bakıyoruz. Bazen de çok sevdiğimiz kitapları basamıyoruz. Çünkü olay örgüsü çok, temposu düşük ya da olay örgüsü bizim çocuklarımızı kapıp götürmez; ama çok şiirsel, çok güzel bir dille yazılmış; hani çok ruhumuza hitap eden bir şey; ama her şey malesef her ülkede alıcı bulamayabiliyor. Biraz da yayınevinin çıkarttığı kitap sayısından dolayı fren

yapıyorsunuz.” (editör)

Çocuk edebiyatı yayıncılığı açısından bakıldığında bu yayın politikaları, Bourdieucü yaklaşımla (1999: 3-28), yayınevinin “edebi” ya da “ticari” tarafa mı ağırlık verdiğini gösterir. Az sayıdaki yayınevi, yenilikçi eserlerle çocuk edebiyatına katkıda bulunmaya devam etmektedir; çünkü “yayınevleri de bir tür ticari kurum oldukları için, bu konuda daha fazla para harcamaktan kaçınmaktadırlar.” (Neydim, 2003: 74, akt. Levent, 2010). Dolayısıyla, çocuk kitapları söz konusu olduğunda yayınevinin yabancı kitap seçimleri bir o kadar önemlidir. Günışığı Kitaplığı bu anlamda, “edebi” tarafa daha yatkın bir profil çizmektedir. Çünkü taleplere göre hareket eden daha korunaklı bir tutumdan kendini sıyıran, yeni kitaplara yönelen bir yaklaşım benimserler:

> “Yabancı dildeki bir kitabın öncelikle edebi değeri olup olmadığı önemlidir. Çok satsın diye popülist bir üslupta yazılmış, şablon kurgulara oturtulmuş, evrensel değerlere yaslanmayan ve tabii herhangi bir tür ayrımcılık (din, dil, ırk, cins...) içeren kitapların yayınevimiz koleksiyonlarına girmesi mümkün değildir. Bizim çocuklarımızın, gençlerimizin de okumaktan keyif alacağı, zengin içerikli, ustalıkla ve katmanlı kurgulanmış, estetik açıdan bizim anlayışlarımıza uygun romanları ararız. Yazıldığı ülkenin özeline, kültürüne ait -okurumuzu sıkacak derecede- fazlaca öğe içeren kitapları yeğlemeyiz.” (editör)

Yine de ekonomik kaygılar basım sürecine eşlik etmektedir. Çevirmen bu kitabın basımının bir o kadar maliyetli olduğunu aktarmıştır:

> “Dediğim gibi yayınlandığı zaman bir örneği yoktu. Tam da bu yüzden maliyetli de kitaplar, yani kuşe kağıda basılmış, renkli çizimleri neredeyse her sayfada olan, yazıların da renkli olduğu falan, yani bir yayınevi açısından bir de dizi mantığında olduğu için bir tane bastım çekildim denebilecek bir şey değil, gerçekten büyük bir proje olarak elini taşın altına sokarak yapılabilecek bir

> iş. Dolayısıyla çok uzun sürdü, yani onun fizibilitesini yapmak, yaparız yapmayız olur olmaz ve zaten yayınlanabilmesi aslında yine yayıncılık alanında ender olan bir şeyin başarılmasıyla oldu. Sponsorlukla oldu, yani Çıtır Çıtır Felsefe'nin ilk on kitabı yayınlandığı ilk yıl, ünlü bir markanın sponsorluğunda yayınlandı. Ondan sonra belli bir satış rakamına ulaşıp güven verdikten ve kendi finansmanını sağladıktan sonra yayını ve artık kendi çatısı altında basmaya başladı." (çevirmen)

Yayınevi editörü ÇÇF için cesaret gerektiren ve riskli bir girişim olarak niteler. Çünkü, dizinin resimli oluşu, boyutunun küçük olması ve kuşe kağıda basılmış olması, dizinin maliyetini artıran unsurlardır. ÇÇF dizinin çeviri için belirlenmesinin ardından, dikkat çekici bir başka seçim ise dizideki kitap sıralamasıdır. Bu süreçte diğer ülkelerde olduğu gibi aynı sırayı takip etmesi ön görülürken, Türkiye'de farklı bir uygulama yapılır. Türkiye'de Çıtır Çıtır Felsefe dizisi, Türkiye'nin güncel siyasi ve toplumsal koşullarına göre farklı bir sırayla yayınlandığını belirtir editör:

> "Dizi bize geldiğinde biz aralarından seçim yaparak yayınlamaya başladık. O zaman Brigitte ile ilk tanıştığımızda, hatta Brigitte bana dedi ki: "Neden böyle bir şey yapıyorsun? Neden baştan Yaşam ve Ölüm, ve Savaş ve Barış ile başlamadın? Bütün ülkeler böyle yapıyor ve bizim koyduğumuz sıradan gidiyorlar" dedi. Ben de o zaman dedim ki, yani bütün ülkeler öyle yapabilirler; ama, siz Avrupa ülkeleri olarak bahsediyorsunuz; biz önce dizimizi öğretmenlere ve ebeveynlere de sevdirmemiz gerekiyor, tartışmayı sevdirmemiz gerekiyor; biz hemen Yaşam ve Ölüm ile varoluş meselelerini tartışmak istemiyoruz; mesela İyi ve Kötü'den başlamak istiyoruz… İlk beş kitabımız; İyi ve Kötü, Adalet ve Haksızlık, Gerçekten ve Yalancıktan, Kızlar ve Oğlanlar, Güzellik ve Çirkinlik oldu."

Çevirmen de bu konuyla ilgili kitap sıralamasına ilişkin yorumda bulunur:

> “Ülkenin içinde bulunduğu konjonktür içinde, o zaman için önemli olan şeyler söz konusu oldu, bazı kitaplar öne çekildi. Evet, genel olarak tercihlerde bunlar öne çıktı. Tabii dizi çok başlıklı olduğu için belli konular birbiriyle kesişiyor. Yani bu kitabın şu yönü, aslında bu kitapla örtüşen yerleri var, kesiştiği noktalar fazla, bunu biraz öteleyelim de, hiç yer almayan şu başlığa yer verelim gibi.”

Bu stratejinin başarılı olduğunu gösteren en somut örnek ise çocuk hakları konusunun önem kazanmasıyla birlikte “Adalet ve Haksızlık” kitabının en fazla baskıya ulaşan eser olmasıdır (Canbaz & Kaplan, 2022). Bununla birlikte, editörün de belirttiği gibi, hedef kitle gözetilerek diziye ait bazı kitapların çevirisinin yapılmaması konusunda da karar alınır: “İçerik olarak benzer konuları işleyen başlıklar var, fazlaca yabancı kültür örnekleriyle kurgulanmış olanlar var, bize göre yazılmadıklarını düşünüyoruz. Bunları yayımlamayabiliriz.”

Çeviri kitabı seçiminde ise yayınevi karar verici pozisyonundadır.

> “Çocuk edebiyatı çevirmenleri kendi ideolojileri, yayınevlerinin yayın politikaları, toplum beklentisi ve çocuğun talebi gibi çeşitli nedenlerden dolayı bir sınırlamaya maruz kalabilmektedir. Her şeyden önce çevrilen kitap bir yanınevinin bünyesinde basılacak olmasından dolayı yayınevi politikaları veyahut editör yönlendirmeleri çevirmen üzerinde etkili olan ve onu sınırlayan unsurlar olarak karşımıza çıkar.” (Tulumcu, 2021: 28)

Aynı şekilde, çevirmen de diziden yayınlanmayan “Tanrı ve Tanrılar” kitabıyla ilgili olarak, Fransa’da yayınlanan ilk kitap olduğunu ve Türkiye’de sosyo kültürel açıdan alımlanma ortamının bulunmamasından ötürü dizinin bu kitabını yayına koymadıklarını dile getirmiştir. Sonuç olarak, şu ya da bu seçimlerle, bu örnekte görüldüğü üzere, kitap çevirisinde her ne kadar illusio kültürel sermayenin ağır bastığı bir yerde dursa da, ekonomik sermaye de bu süreçte belirleyicidir. Örneğin yeni bir türün, burada çocuklar için felsefe kitaplarının, simgesel sermayesi, bu eserlerin uluslararası dolaşımı için yeterli olsa da, hedef kitlenin ilgisi yani dolaylı olarak ekonomik sermaye de gözetilmiştir.

3.2.2. Çevirmen Habitusu ve ÇÇF Üzerinden Etkin Rolü

Bu başlık altında, çevirmeni habitusları aracılığıyla çeviri eylemini gerçekleştiren fail olarak, ÇÇF dizisi çevirisiyle olan ilişkisini sorgulayacağız. Çevirmenin bireysel yaşantısı, görüşü, sınıfsal pozisyonu, eğitimi, çalışma alanları makro kozmos habitusunda yer alırken, çeviri alanındaki birikimi, mikro kozmos habitusunu oluşturur. Çeviri metniyle olan ilişkisine ise, mikro ve makro kosmos etki eder. Dolayısıyla, çevirmenin habitusu çevirinin dolaşım dinamikleri için önemli bir unsurdur. Çok dilli (İngilizce-Fransızca) bir eğitim sürecinden geçen çevirmen, aynı zamanda iletişim, siyaset bilimi gibi çok farklı alanlarda eğitimini tamamlamıştır. Ardından, medya sektöründe çalışmaya devam etmiştir. Çeviri eğitimi almamıştır ve burada Çevirmenler Meslek Birliği atölyeleri mesleki gelişimine yön vermiştir. Kendisi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

> "Benim gibi çeviri eğitimi alarak gelmemiş, yani tamamen kişisel olarak edebiyatla ilgisi ve çeviriyi olan hevesi ya da yabancı dilleri olan merakı üzerinden çeviri yapmaya başlamış insanlar için, ÇEVBİR'in atölyeleri o alanın, profesyonellerinden, deneyimli, çevirmenlerden aslında bir öğrenme fırsatı. Yani aslında orası bir anlamda okul olmasıyla çok faydalı oldu bana."

Onun çok alanlı çok dilli kariyer serüveni, habitusuna disiplinlerarası bir duyarlılık kazandırırken, kültürel ve simgesel sermayesine katkı sağladığı söylenebilir. Daha çok çevirdiği kitaplar, İngilizce ve Fransızca dilindedir. Kendisi de, çocuk kitaplarında Fransızca dışında, İngilizce dilinde çevirileri olduğunu görüşmede dile getirmiştir.

ÇEVBİR üyesi olan çevirmen, çeviriyle olan ilişkisini şu şekilde ayrıntılandırmaktadır:

> "2019'dan bu yana metin yazarlığı alanında freelance olarak çalışıyorum ama kariyerimin başından beri çeviriyle metin yazarlığı zaten hep bir arada devam ettirdiğim bir şey oldu.

> Çeviriyi kendi başıma, deneyerek, hevesle, o şekilde başladım… Daha sonra yaptığım çevirileri yayın evine götürüp yayınlanma noktasına geldikten sonra da benim için ikinci bir iş oldu ve bu zamana kadar da yani yaklaşık yirmi yıldır da hem metin yazarlığı hem çevirmenlik paralel olarak hayatımda devam ediyor zaten birbiriyle çok çelişen işler değil."

İki işi birlikte yürütmesinin sebepleri de çevirmenlik mesleğinin ekonomik anlamda sürdürülebilir olmamasından ileri gelir:

> "Çok satan olması bütün aktörlerini etki eden bir şey sonuçta… Dolayısıyla aslında bir kitabın tek baskıda kaldı, tükendi, çok yavaş satılıyor, işte gitmiyor diye yayınevi onu tekrar basmadıysa, senin için orada bitiyor o hikaye ve dolayısıyla tek bi baskıdan aldığın telif de o iş için verdiğin zaman ve emeği, çoğu zaman hiç karşılamıyor. Dolayısıyla aslında birkaç baskıdan sonra o emeğe ve zamana karşılık gelen bir paraya uzun vadeye yayılarak ulaşmış oluyorsun. Dolayısıyla ekonomik olarak sürdürülmesi güç bir şey."

Profesyonel bir çevirmen olarak salt gelirini buradan kazanmaması, çevirmenin çeviri tercihleri konusunda görece daha özerk bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Bu da çevirmenin mesleki duruşuyla da ilişkilidir, yani bir anlamda çevirmenin habitusune bağlıdır. Bourdieu'nün tanımıyla, iki çevirmen habitusunden bahsedilebilir: alanın kalıcı üyesi olan "profesyonel çevirmen habitusune sahip olanlar" ya da "aralıklı/yarı-zamanlı çevirmen habitusu"ne sahip olanlar. (Wang, 2022: 2). Bu iki çevirmen habitusu, çevirmenler arasında ayırt edici bir özelliktir, bu durumda ise Azade, "aralıklı/yarı-zamanlı çevirmen habitusuna dahildir. Çevirmen, profesyonel anlamda ilk kitap çevirilerine, çocuk kitabı çevirileriyle başlar:

> "Bu kitaplarla Günışığı Kitaplığı'na gidip onlara kitabı sunduğumda hemen evet denmedi. O zamanlar zaten çok farklı bir diziydi Çıtır Çıtır Felsefe. Kolay kolay kimsenin ilk bakışta evet diyeceği bir dizi durumunda değildi ama bir şekilde onlar benim

> çevirilerimi görmüş oldular ve değerlendirme süreci için de önlerine gelen bi başka Fransızca çocuk kitabını bana teklif ettiler çeviri için. O da "Otuz Beş Kilo Tembel Teneke" olarak yayınlanan ilk çeviri kitabımdı benim. Dolayısıyla o yayınlandıktan sonra, Çıtır Çıtır Felsefe'nin yayınevi içindeki süreci tamamlandı ve onlar yayınlanmaya başladı."

Mesleki deneyim kazandıran farklı türlerde de çeviri yapsa da, çeviri piyasasında çevirmen olarak yüksek bir bilinirliğe sahip olmadığını ifade eder Azade. Bu açıdan daha çok ilişki ağları önem taşımaktadır. Çevirmenler arası dayanışma da kariyer anlamında ilerleme konusunda en büyük unsur olarak karşımıza çıkar.

> "Yani çocuk kitabı çevirmeni olarak dediğim gibi, insan ilişkileri üzerinden başka işler yaptığım için, benim açımdan bir etiket oluşturmadı bu. Yani o insanlar beni sadece bir çevirmen, iyi bir çevirmen ve o işi yapabilecek bir çevirmen olarak gördükleri için bana diğer işlerle geldiler. Sel Yayınları'na çevirdiğim, Nietzsche'den Hayat Dersleri ilklerindendi sanıyorum bu alanda. Ondan sonra yakın zamanda Anadolu Ajansı'nın yayınevi için, yine iletişim alanında iki tane kuramsal kitap çevirdim. Ve geçen yıl da İş Bankası Kültür Yayınları için iki farklı alanda yine kuramsal kitaplar çevirdim. Böyle böyle, hani kendi çeviri yelpazemi genişletirken aslında ilk yetişkin edebiyatı çevirisi yapma fırsatı da geçen yıl elime geçti. O da Kırmızı Kedi için, Fransızca'dan Muriel Barbery'nin bir kitabını çevirdim… Sonradan farklı yayınevleriyle çalışmam tamamen ÇEVBİR (Çevirmenler Birliği) üzerinden oldu… Taleplerim de karşılık buldu piyasadan aslında. Dolayısıyla belli anlamda kendini kabul ettirmiş olduğunu düşünüyorum."

Çıtır Çıtır Felsefe ile tanışması, çevirmenin Fransa'da eğitimini aldığı sürece denk gelir. Çevirmen, Fransa'da Çıtır Çıtır Felsefe dizisiyle tesadüfen karşılaştığında, kitapları çok beğenerek birkaç tanesini yanında Türkiye'ye getirmiş; çeviriye duyduğu kişisel ilgi doğrultusunda, bu metinleri deneme amaçlı çevirmeye başlar.

Görüşmede, o dönemde çevirmenlik kariyerinin henüz başlarında olan ve yayıncılık alanında yeterli deneyime sahip olmayan çevirmen, sektöre dair yerel bir bilgi birikimine ya da eleştirel bir süzgece de sahip olmadığını ifade eder. Türkiye'deki eğitim sistemi içinde ya da dışında bu tür yayınlara yönelik bir alan olup olmadığını bilmeden, yalnızca metnin kendisine duyduğu entelektüel merakla ve bireysel bir ilgiyle çeviri sürecine yönelmiştir. Bu yaklaşımı, onun çeviriyle kurduğu ilişkinin hem sezgisel hem de içsel bir motivasyona dayandığını göstermektedir. İlgi ve motivasyonla hareket eden Azade'yi, çevirmenlikle kurduğu ilişkiyi, Bourdieu'nün motivasyon ve habitus kavramlarıyla açıklamak mümkün olabilir. Bourdieu, motivasyonu ve habitus ile olan ilişkisini "Leçon sur la leçon" (1982) adlı çalışmasında şu şekilde tanımlar: "Motivasyon – bazen harekete geçirme sebebi denilen şey – ne eylemin maddi ya da simgesel amacıyla bağlantılıdır, ne de alanın kısıtlamalarıyla. Motivasyon, habitus ile alan arasındaki ilişkidedir; habitus, kendisini belirleyen şeyi belirlemeye katkıda bulunur." (1982: 48). Çevirmen de tam da bu motivasyon ilişkisiyle çeviri dolaşımında yerini alır. Daha sonra, çocuklar için felsefe alanına ilgi duyan Azade, P4C'nin eğitmen eğitimlerine de katılır: "P4C, çocuklar için felsefenin Amerika'da sistemleştirilmiş şekli diyebiliriz herhalde. Yöntemleştirilmiş, kitaplaştırılmış. Bunun eğitmen eğitimine katıldım. Çevirilerime belki bir ek bakış sağlar diye." Azade, katıldığı bu P4C eğitimiyle, Çıtır Çıtır Felsefe dizisindeki çeviri pratiğine, pedagojik-felsefi bir derinlik de katmış olur. Bu refleksif illusio, onun aynı zamanda simgesel sermayesini de (uzmanlık, prestij) pekiştirir.

Çevirmene dair tüm bu özelliklerin ışığında, çocuklar için felsefe çevirilerine gösterdiği eleştirel ve pedagojik önem, çevirilerine sorumluluk taşıyan bir çevirmen habitusu ile de yaklaşmasını mümkün kılar. Bunun gibi içsel ve kişisel bir yerden çeviri metinlerine yaklaşan çevirmen için çeviri eyleminde çevirmenin habitusunun ürettiği kurucu (generative) güç her zaman devrededir. Bu bağlamda, dışsal (özellikle yayıncılık kaynaklı) faktörler hiçbir zaman çevirmenin edimini bütünüyle belirlemez. Yayıncılık alanında güç dengelerine işaret eden bu durumu, çevirmen ile yapılan görüşmedeki şu sözler en iyi şekilde açıklar: "Kitap seçimi ve sıralamada karar verici değilim ama belirleyicilerden biriyim. Yani görüş alınan, raporu alınan, fikri sorulan

biriyim ve o fikirlere de değer verildiğini, usulen sorulmadığını da görüyorum, hissediyorum."(çevirmen)

3.2.3. Aracı Failler İzinde Yayılma Politikaları ve Kanallar

Çeviri öncesi, çeviri süreci ve çeviri sonrası bu alana dahil olan, gözetilen, destek alınan tüm bu ilişki ağları, işbirlikler veya kurumlar, aracı failler olarak betimlenebilir. ÇÇF dizisi çeviri sürecinde görüşmelerde sıkça dile getirilen işbirlikler, çocuklar için felsefe atölyeleri ve seminerleri, kitap fuarları, eğitim sistemine yönelik politikalar, okullar ve son olarak hedef kitle bu bölümün konusu olacaktır. Bu aracı failler, aynı zamanda ÇÇF'nin dolaşımına yardımcı olan veya tam tersi sınırlayan/engelleyen kanallar ve yayılma politikaları olarak da okunabilir.

Sapiro'ya göre, yayıncının çevrilebilecek nitelikteki kitaplardan haberdar olmasının ana yolları; ajanslar veya yabancı meslektaşları tarafından gönderilen bildirimler, daha nadiren yazarın veya çevirmenin kendisinden gelen bilgiler ve uluslararası fuarlar ile diğer edebi buluşmalarda gerçekleşen karşılaşmalardır (2012: 187). Öncelikle, çeviri için yabancı kitaplara erişebilir olma önemli bir adımdır. Bu adımda, ajanslar ve uluslararası kitap fuarları bu açıdan önem teşkil etmektedir: "Dolayısıyla bir arayış süreci var, genelde bu ajanslar üzerinden ya da kendilerinin yayınevleriyle halihazırda kurdukları bağlar üzerinden sürüyor. Tabii ki fuarlar üzerinden de sürüyor." (çevirmen)

Bu arayış süreci, tesadüfi olarak ya da yayınevinin talebiyle gerçekleşebilir. Yabancı kitapları arayış sürecinde o kitapların ödüllü olması ise eserin çeviri şansını artırabilir. Çevirmen, Fransa'da katıldığı bir diğer kitap fuarında farklı bir diziyi keşfederek Günışığı Kitaplığı'na öneride bulunmuş ve bu seri de yayınevi tarafından çevrilip yayımlanmıştır. İlk kitabı yayınevine ulaştırdıktan sonra, Fransa'da bulunduğu süre boyunca denk geldiği kitap fuarlarını düzenli olarak takip eden çevirmen, yayınevinin o dönemde bilim kurgu alanında bir arayış içinde olduğunu

öğrenince dikkatini bu türe yöneltmiştir. Öne çıkarılan ve ödüllü olduğu belirtilen bir kitabı, yayınevinin beklentilerine uygun olabileceğini düşünerek önermiştir. Yayınevinin öneriyi olumlu karşılayarak kitabı yayımlaması, çevirmenin, aynı zamanda yayın politikalarına duyarlı bir aracı fail olarak konumlandığını ve yayın öncesi süreçlere aktif şekilde katıldığını göstermektedir. Bununla birlikte, çeviri öncesi önemli bir yere sahip fuarlar, kitapların dolaşımını ve erişilebilir olmasını etkileyen bir diğer faktördür. ÇÇF için de bu durum geçerlidir:

> "Fuarlarda ön plana çıkarılan bir dizi olduğunu söyleyebiliriz. Yani fuarlar gerçekten doğrudan okurla buluşmak açısından çocuk yayıncılığında önemli, çünkü çocuklara genelde o kitabın tüketicisi olmayan veliler kitabı seçip alıyor. Yani çocuğun kendisi bakıp seçip alma durumu maalesef biraz daha düşük. Dolayısıyla o paradoksu yenmek için fuarlar önemli oluyor, hani çocukların eline alıp evirip çevirip bakıp soru sorup beğenip alması önemli bir şey… Labbé ayrıca Tüyap'lara davet edildi, Tüyap'ta çok büyük kitlelerle bir araya gelebildi, çeviri vasıtasıyla." (Çevirmen)

Fuarlar, ayrıca yazılı ve sözlü basın için birer malzeme sağlamaktadır. Dizinin görünürlüğü artıran stratejilerden biri, ÇÇF ile ilgili basında çıkan röportajlardır. Bu süreçte, Brigitte Labbé'nin Türkiye'de hem yazılı hem de dijital basın ile sıkça bir araya getirildiğini ekler, çevirmen. Editörün de deyimiyle, yabancı kitapları ulaşmak için fuarlar, önemli bir araçtır: "Şu dünyada bir arada yaşayabilmek için, birbirlerimizin öykülerini okuyabilir olmamız çok kıymetli; dolayısıyla biz de bu yolları her zaman arıyoruz. Bu açıdan fuarlar çok önemli."

Hatta bu fuarları ÇÇF'nin çeviri antlaşmalarının yapıldığı yer olarak dile getirir Labbé. Bunlar içinde özellikle Frankfurt ve Bologna'da düzenlenen fuarlar bir o kadar önemlidir. Aynı şekilde, editör de uluslararası ağların önemini vurgular:

> "Çeşitli ülkelerden 10larca, 10larca yayınevi ve ajansla çalışıyoruz. Yayınevleri kataloglarını, edebiyat bültenlerini, ajansların yağdırdığı tanıtım mesajlarını izliyor, bunlardan yola çıkıyoruz."

> Çünkü çevirmenin belirttiği gibi, "her yayınevi, bir sonraki işte hiti arıyor aslında ve bunun için çok büyük bir çaba sarf ediyorlar."

Bourdieu'nün kavramını, daha çok entelektüel değere yönelen "küçük ölçekli sınırlı üretim alanı"nı (1997) uluslararası çeviri piyasası üzerinden okur Sapiro (2008: 154-167). Ve söz konusu yayınevi için de bu durum geçerlidir: "edebiyat için benzer estetik ve etik değerlere sahip yayıncılar, çevirmenler ve yazarlar arasında uluslararası bir ağ ve işbirliği zincirine dayanan sınırlı üretim alanı yer alır." (2012: 7). Sapiro da, uluslararası dolaşımla ilgili özellikle yayınevlerinin simgesel ve sosyal sermayesine dayanan uluslararası yayıncılık ağından bahseder: "Bazı yayıncıların yabancı meslektaşlarıyla doğrudan temasları ve ilişkileri vardır ve kitap fuarlarında veya telefon, e-posta ve diğer yollarla düzenli olarak bilgi alışverişinde bulunarak uluslararası bir yayıncılık ağı oluştururlar. Bu ağlar büyük ölçüde yayıncıların simgesel ve sosyal sermayelerine dayanır." (Sapiro, 2019)

Yerel yayıncılık ağı içerisinde, çeviriyle ilgili fikir alınan akademisyenlerin düşünceleri de bu alan için önemlidir. Çevirmen, dizinin Türkiye'de yayımlanabilmesi için yayınevinin önemli bir çaba gösterdiğini belirterek, o dönemde felsefe derneklerine ve akademisyenlere başvurduklarını, onların görüşlerini aldıklarını ve projenin nasıl hayata geçirilebileceğini sorduklarını dile getirir. En az üç-dört yıl süren bu süreçte, yayınevinin diziyi yayınlamak adına yoğun bir emek harcadığını vurgulayan çevirmen, nihayetinde yayınevinin sponsorluk aldıklarını söyler.

> "2004 yılıydı, o zaman biz Azade'nin çevirdiği iki kitabı incelemeye başladık ve tabii, inceleyince de, biz sonuçta edebiyat yayıncısıyız. Felsefe, tabii ki, çok farklı bir alan, daha eğitsel bir alan. O zaman hemen İoanna Hoca Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'ndeydi. Orada Betül Çotuksöken hocamız da vardı. Onlara çekinerek başvurduk "Nolur hocam, bizi bir yönlendirir misiniz, doğru bir adım mı atıyoruz?" diye." (editör)

Çeviri, en nihayetinde finansal süreci de içine alan ve bu açıdan da düşünülmesi gereken bir alandır. Çeviri öncesi bununla ilgili yayınevi kendi çalışmasını sürdürür ve finansal planlamasını yapar. Editör çeviri kitap basımıyla ilgili fon desteklerinden de söz eder: "Tabii ki bazı kitaplarımızı başlangıçta, kültür kurumları, yabancı, işte, İtalyan Kültür, Fransız Kültür gibi kendi dillerindeki kitapların çevirisi için, bazen fon desteği veriyorlar. Siz başvuruyorsunuz. Genelde çevirmene veriliyor destek ya da çizere veriliyor."

Çeviri sonrası yayılım dinamikleri sadece fuar, yayınevi ve kitapevleri çemberinde kalmaz. Bu dizinin, seminerler ve sempozyumlarda ya da akademik alanda da ses getirmesi sağlanır:

> "Biz tabii bazı sempozyumlarda ya da panellerde ya da fuarlarda bu kitaplar üzerine konuşmalar yaptık. Ben 2011'de, Ankara'da, Felsefe Çalıştayı'nda, çocuklara, çocuklar için bir model olduğuna dair bu kitapların. Bildiri vermiştim, akademik bir yayına girmişti; kitabımız, kitaplarımızın tanıtımı ve anlatımı diyelim, hani metodu içinde neler olduklarına dair." (editör)

Bu yayılma politikasının başarısını doğrular nitelikteki cevabı, görüşmecimiz olan bir öğretmen, ÇÇF dizisiyle ilk kez Günışığı Yayınları'nın düzenlediği öğretmen seminerleri aracılığıyla tanıştığını ifade etmiştir. Bu dizi, ayrıca çocuklar için felsefe atölyelerinde eğitim materyali olarak da kullanılır: "Çıtır Çıtır Felsefelerin materyal olarak kullanıldığını öğrendim. Türkiye'deki işte bu P4C çemberlerinde, çalışmalarında kullanılan malzemelerden, sık kullanılan malzemelerden biriymiş aslında kitaptan pasajlar."(çevirmen)

Bir okulda kütüphaneci olarak çalışan da bu kanıyı doğrular. Aynı şekilde, eğitmen eğitimi veren bir görüşmecimiz ise, bazı devlet okullarında uygulamalı saha çalışması yaptığını dile getirir. Görüşülen eğitimci, sekiz günlük yoğun programlar kapsamında pek çok okulda 48 saate varan uygulayıcı eğitimleri verdiğini belirterek, bu eğitimlerin amacının öğretmenlerin felsefi yöntemleri doğrudan sınıf içinde

uygulayabilmelerini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenler, bireysel tercihlerle daha çok bu alana yönelik eğitim atölyelerine katıldıklarını ifade ederler:

> "Çok fazla çocuklar için felsefe eğitimleri, eğitmen eğitimleri çıkmaya başladı aslında. Birden ismi daha fazla duyduk, P4C'nin… Hatta okulumuzun şeye bir tane eğitim alıyoruz biz, platform alıyoruz. Orada da Özge Hoca'nın hem felsefeye dayalı, sorgulamaya dayalı eğitimli çocuklar için felsefe eğitimlerini tamamladım." (Kütüphaneci)

Eğitim atölyelerini almakla kalmayıp, uygulamak üzere bazı okullarda öğretmenler bu dizinin okutulması için aracı olurlar. İlkokul öğretmeni, küçük sınıflarda bu kitapların sınıf ortamında birlikte okunarak işlendiğini, büyük sınıflarda ise kitaplardan özet çıkarma ve tartışma gibi etkinlikler düzenlediklerini belirtir. Bunun dışında, yayınevi okullarla kurduğu ilişkilerini kullanıp okullarda çocuklarla birlikte Labbé ile birlikte atölyeler düzenler. Labbé, bu süreçte Türkiye'de birçok okulda ve kurumda atölyelere katılır:

> "Onun dışında yayınevi doğrudan Brigitte'i Türkiye'ye getirerek okurlarla buluşturmakla ilgili de çok çalışmalar yaptı. Fransız okullarına getirmekle başladı yanlış hatırlamıyorsam, çünkü hani kendi dilinde konuşarak anlaşabileceği bir okul kitlesi tabii ki kolaylaştırıyor diye. Oralarda da Brigitte hiç böyle kendini kitaplarını nasıl yazdığını falan anlatan bir yazar sohbeti gibi yapmadı, bunların hepsini birer atölyeye çevirdi. Çocukları konuşturup içine katmaya çalıştığı şeyler yaptı." (çevirmen)

Aynı şekilde, çalıştığı özel okulda yazarla buluşma organizasyonu düzenleyen bir kütüphaneci, okul kütüphanesinin çocukları okudukları kitapların yazarlarıyla buluşturmayı amaçlayan dinamik bir alan olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede, çocuk-yazar buluşmalarının okul kütüphanesinin temel faaliyetlerinden biri olduğunu belirten kütüphaneci, bu tür etkinlikleri sürekli gerçekleştirdiklerini ifade ederek, "Neden Brigitte Labbé de gelmesin?" düşüncesiyle ÇÇF dizisinin yazarıyla bir

buluşma gerçekleştirme fikrinin bu anlayıştan doğduğunu aktarmıştır. Her ne kadar bu diziye ilgi özel okullarda daha ön planda olsa da devlet okullarda da çalışmalar yapıldığını görüşmelerden çıkarabiliriz. Hali hazırda özel okullar arasında da bir ayrışma var. Görüştüğümüz kütüphanecinin kendi okulunda yapılan çalışmalara dair söyledikleri bunu gösterir nitelikte:

> "Yani felsefeye böyle işte Türkçe'ye yedirirsiniz, matematiğe yedirirsiniz, böyle çocuklarla felsefe diye ayrı bir başlığımız yoktu. Derslerin içerisine yedirilmeye başladı bunların hepsi. Evet evet derslerin içerisine, çünkü IB de bunu istiyor zaten, derslerin içerisine ne kadar yedirebilirsiniz. Biz de o oradan yola çıkarak derslerin içerisine yedirmeye başladık"

Bununla birlikte, kütüphaneci bununla ilgili yayınevlerinin okullara gelip yaptıkları kitap tanıtımlarından bahsetmiştir. Kütüphaneci, yayınevlerinin okullara gelip doğrudan kitap tanıtımları yapmasının önemli bir uygulama olduğunu vurgulamış; ancak bu tanıtımların yönlendirici değil, bilgilendirici nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir. Kitap seçim sürecinde yalnızca yayınevi kataloglarının değil, sınıf öğretmenleri, kütüphane sorumluları ve akademik koordinatörlerin ortak değerlendirmelerinin belirleyici rol oynadığını ifade eden kütüphaneci, sürecin yayınevleriyle karşılıklı etkileşime dayalı olarak işlediğini belirtmiştir. Bunların dışında özel girişimlerle kurumların düzenlediği atölyeler de yaygınlaşır:

> "Şu anda piyasada bu konuda çalışmalar yapan atölyeler ve bireysel girişimler var. Çocuklar için felsefe adı altında atölyeler açılmış durumda. Böyle çalışmaların var olması sevindirici bir gelişme. Çünkü eğitim sisteminden çıkarılmış bir alanın, toplum tarafından bir ihtiyaç olarak görülüp yeniden sahiplenilmesi, toplumsal bilinç açısından önemli bir gelişmedir." (Akademisyen)

Özetle hem bir yandan eğitmen eğitimi atölyeleri hem de çocuklarla birlikte yürütülen atölyeler, bu dizinin bu atölyelerde kullanımıyla birlikte hem alana hem de

dizinin tanınırlığına katkı sağlar. Bu atölyelere destek veren, bu anlamda çaba gösteren okullar, stratejik bir yerde durmaktadır. Görüşülen eğitimci, çocuk yayıncılığı alanında en büyük satış kanalının okullar olduğunu vurgulayarak, yayınevlerinin pazarlama stratejilerinin büyük ölçüde bu kurumsal alanlara odaklandığını belirtmiştir. İyi bir okul ya da bir zincir okul ile iş birliği kurmanın ticari açıdan büyük önem taşıdığını dile getiren eğitimci, yayınevlerinin öncelikli hedefinin yazarları tanıtmak ya da edebi değer üretmekten ziyade, doğrudan okulların okuma listelerine girebilmek olduğunu söylemiştir. Editörün deyimiyle, "ülke genelinde 100lerce 100lerce özel okulun ve devlet okulunun öneri listelerindedir bu kitaplarımız." Okulların öneri listesinde olmak, bir anlamda bu yayılma duraklarından en önemlisi:

> "Kitaplar daha sonra eğitimcilerin dikkatini çekti, okuma listelerine girince tabii ki okullarda çok büyük sayıda kişi bir arada okumaya başlayınca yayılımı artıyor, hani okulun tavsiyesiyle kitap bir eve girince veli onu görünce devamını beğenirse almakla ilgili bir isteği oluyor, çevresine önermekle ilgili bir isteği oluyor. Dolayısıyla halka halka yayılması aslında tamamen beğenilmesi ile, ilgi ile ve bir ihtiyaca karşılık vermesiyle oldu."(çevirmen)

Kitapların görünürlüğü bu ağlar ve kurumlar sayesinde gerçekleşir. Bu süreçte, eğitim sisteminin de önemi ortaya çıkmaktadır. Çevirmen, çocuklar için felsefenin Türkiye'de örgün eğitim sistemi içinde henüz kurumsal bir başlık olarak yer almadığını, özellikle ilkokul düzeyinde böyle bir alanın resmi olarak sunulmadığını ifade etmiştir. Ancak bununla birlikte, bireysel ve özel girişimlerle bu kavramın sınırlı da olsa varlık kazandığını belirtmiş, özellikle bazı özel okulların bu alana yönelik çabalarının bulunduğunu; bu çabaların hem çocuklara yönelik etkinlik ve atölye çalışmaları yoluyla, hem de kendi eğitim sistemlerine bu tür içerikleri entegre etme arzusuyla şekillendiğini vurgulamıştır. Ayrıca çevirmen, Açık Radyo'da 2019'dan bu yana yayınlanan "Küçük Düşünürler Topluluğu" programını örnek vererek, kitlesel erişime açık mecralar aracılığıyla bu tür girişimlerin toplumda farkındalığı artırma potansiyeline sahip olduğunu dile getirmiştir. Örneğin,

görüşmecilerimizden bir veli, bu diziyle sınıf öğretmenlerinden dolayı tanıştığını dile getirmiştir:

> "Öğretmenimiz buna çok önem veriyordu. Yani, çocukların her şeyi okumalarını çok istiyordu. Bunlardan bir tanesi de "Çıtır Çıtır Felsefe" dizisiydi…. Ben de okudum neredeyse hepsini. Çünkü çok basit bir dille felsefeyi anlattığı için değişik geldi bana. Sonra işte aile içi, bizim de gelenek-göreneklerimize ve değerlerimize uygun bir şekilde küçük çıkarımlar yaptık." (Veli)

Bu dizinin başarısını dile getirirken editörün dikkat çektiği nokta, okullardan gelen talepler ve herkese bu sayede ulaşılabiliyor olmasıdır:

> "Kitabın en büyük başarısı tabii ki, okullarda, çocuklarla kurulmuş olan diyalogların sıklığı, yani kaç tane okuldan bize geri dönüş oluyor; tabii bu bizim için başarı. Çok süre giden, hani kesintisiz bir ilgi var, o güzel yani. Bize göre çok başarılı ve biz o yüzden de basmayı bırakmıyoruz. Bu kadar badire atlatıyoruz ama basmayı da bırakmıyoruz, çünkü çocuklara ulaşıyor; bu bizim için başarı. Yurdun çeşitli yerlerine gittiğimizde, bir şekilde bir çocuğun elinde görebiliyoruz." (editör)

Aynı zamanda, görüşmemize katılan eğitimci, farklı ideolojik yaklaşımları benimseyen kesimin de bu alana ilgisinin arttığını söyler. Eğitimci, son dönemde çocuklar için felsefeye yönelik ilginin yalnızca belirli bir çevreyle sınırlı kalmadığını, özellikle sağ ideolojik eğilimlere sahip kesimlerin de bu alana yönelmeye başladığını belirtmiştir. Bu artan yönelimi kendi eğitimlerine katılan katılımcı profili üzerinden gözlemlediğini ifade eden eğitimci, çocuklar için felsefenin farklı toplumsal kesimlerde karşılık bulmaya başladığını vurgular. Hedef kitlesinde bu ilgiyi, bilinçli ailelerin çoğalmasına bağlar bir akademisyen: "2010'lardan itibaren daha nitelikli çalışmalar ortaya çıktı. Bunun birkaç nedeni var. Öncelikle, bilinçli aileler çocuklarının dil ve düşünce gelişiminin ancak felsefi sorgulamayla güçleneceğini

fark etti. Bu bilinçle, çocuklarının felsefi düşünceye yönelmesini teşvik etmeye başladılar.”

Aracı faillerden bahsederken, çeviri sonrası, hedef kitle içinde çocuklar da gözetilerek çeviri çalışmaları yapılır. Çocuk kitapları yayıncılığında dikkat edilmesi gerekenler arasında, çocuk gelişimine uygun çizim, çocuklarla ilgili hususlara uygunluk, doğru hedef kitle kategorileri sayılır (Kaya, 2024: 56). Türkiye’de çocuk kitapları, belirli temalara ya da yaş gruplarına göre koleksiyonlara ayrılır. Bu da yayın ve dağıtım süreçlerinde önemlidir. Öncelikle, bu diziyi okuyan çocuklar, daha çok yaş aralıkları üzerinden ifade edilir. Labbé bu konuda şunu ifade eder:

> “Yayıncıların yeni pazarlama stratejisiyle bağlantılı değişiklikler oldu. Şahsen ben yazarken aklımda 8 ya da 9 yaşındaki bir çocuk var. Bazen yayıncı daha fazla satacağını düşünerek yaş aralığını genişletmek istiyor, ancak bunlar 6 yaşındaki çocuklar için kitaplar değil - bu 8 yaşın altındaki çocuklar için uygunsuz olurdu. Elbette, ebeveynlerinizle birlikte okuyorsanız, 6 yaşında başlamanın mümkün olduğu özel durumlar var, ancak genel olarak konuşursak, 8 yaşındaki bir çocuğu düşünerek yazıyorum... çünkü 8 veya 9 yaşından itibaren kavramları ele almaya başlayabilir ve kavramsallaştırmak için anekdotlardan uzaklaşabilirsiniz.”

Çıtır Çıtır Felsefe dizisi, Türkiye’de 8-12 yaş aralığındaki çocuklara tavsiye edilir. Türkiye’de Günışığı Kitaplığı editörü de bu yaş aralığına dair şunu söyler: “Biz bu kitapları, 4. sınıf, 5. sınıf ve 6. sınıflara tavsiye ediyoruz.” Çünkü çevirmenin de ifade ettiği gibi, hedef yaş grubunun belirlenmesi yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda kültürel adaptasyonun ve yayın sürecinin bir parçası. Çevirmen, Fransa'da küçük yaş grupları için sakınca görülmeden ele alınabilen bazı temaların, Türkiye'de daha büyük yaş gruplarına dahi sunulurken ebeveynler veya öğretmenler nezdinde sorumluluk riski doğurabileceğine dikkat çekmiştir. Bu nedenle, yaş grubunu yukarı çekme kararı, sosyo-kültürel bağlamın gereklerine uygunluğu açısından da isabetli bir yayın tercihi olarak değerlendirir. Yaş gruplarını belirlemek, çevirmenin dediği

gibi kültürel bir tercih olarak görülebilir; ama ayrıca yayıncılık alanında bir strateji olarak da okunabilir. Bu konuyu detaylandıran akademisyen devam eder:

> "Fransa'da, à partir de demektir. Yani tek rakamlıdır aslında. Minimumu veriyor kadarıyla… Sekiz artı demek, sekiz yaşının üstündeki herkes okuyabilir demektir. Bizde böyle bir şey yapılırken ille de üç yıllık sınırlama koyuluyor. Bunu öğretmenden istiyorlar ama işte yaş sınırı ne, halk sınırı ne? Onun için yayıncılar piyasaya uygun davranabilmek için, taleplere uygun davranabilmek için, işte ne bileyim, 3-6, 6-9, 5-8 neyse, üçer yıllık aralık koyuyor. Böyle bir aralık koyma zorunluluğu vardır ya da o zorunluluğu hisseder bizim yayıncılar. Yoksa okur ya da satın alan kişi, işte arkasına bakıp 8+ deyince, "Ha, dokuz falan olur mu, olmaz mı?" diye düşünür. Şimdi 9+ dediğiniz zaman, dokuzun üstünde kim okuyabilir o kitabı? O kitapla iletişim kurabilecek yaşa gelmiş ya da olgunluğa, beklenilen kültürel art alana sahip olmuş bir çocuk okuyabilir ve tartışabilir. Ama biz hem okulda hem eğitim sisteminde bu bağlamda bir gelişme sağlamadığımız için sürekli bir korumacılık içerisinde okuma kültürü geliştirmeye çalışıyoruz."

Bu konuyla ilgili görüştüğümüz psikolog, 8 yaş üstündeki gelişimi değerlendirmiştir. Konuyla ilgili görüştüğümüz psikolog, özellikle 7–11 yaş aralığındaki çocukların bilişsel gelişiminde muhakeme becerilerinin belirgin biçimde ilerlediğini ifade etmiştir. Bu dönemde çocukların sunum biçimine ilişkin de farklı ihtiyaçlar geliştirdiğini belirten psikolog, erken yaş grubunda görsel yoğunluğu yüksek ve renkli materyallerin öne çıktığını, ancak ilerleyen yaşlarda metinlerin daha ağırlıklı hale geldiğini, görsellerin ise küçülerek daha geri planda kaldığını belirtmiştir. Bu yaş grubunda kitapların çocukları düşünmeye ve sorgulamaya teşvik eden nitelikte olması gerektiğini vurgulayan psikolog, özellikle ölüm, cinsellik ve mahremiyet gibi hassas konuların işlenmesinde yaş skalasının belirleyici bir faktör haline geldiğine dikkat çekmiştir. Kütüphaneci de buna paralel olarak aynı şekilde bu dizi için çocuk yaşının önemli bir unsur olduğunu belirtir: "Brigitte'in kitaplarının da bir tık işte

çocukların anlamlandırabileceğini düşüneceğimiz üçüncü ve dördüncü sınıftan itibaren okunmasının daha doğru olduğunu düşünüyorum. "Daha doğru" demiyim de... Daha "tavsiye ediyoruz" diyelim.”

Sapiro, çeviri alanını dışsal güçlerle şekillenen bir sosyal evren olarak tanımlar. Tüm bu veriler ışığında, çeviri sürecinin her aşamasında öncelikle kurulan uluslararası yayıncılık ağları (fuarlar, yabancı yayınevi işbirlikleri, bireysel temaslar vs.), daha sonra alanın uzman kişilerle gerçekleşen temaslar, akademik ortamlarda veya eğitim kurumlarında ilişkiler, eğitimcilerle, ebeveynlerle ve son olarak çocuklarla iletişim, bir kitabın yayılma politikaları için şart olan kanallardır. Bunda da belirleyici olan, o yayınevinin yürüttüğü stratejiler ama daha çok da yayıncılık alanında ortaya koyduğu simgesel ve sosyal sermayesiyle ilişkilidir.

3.3 İçeriğe Dair Kabuller ve Direnç Biçimleri

Bu başlık altında, üç alt başlıkta ilk olarak, çeviri sürecinde kültürel aktarım stratejileri ile çeviri müdahalelerin sınırları ve müzakere zeminleri ele alınacak; yayınevi, çevirmen ve yazar arasındaki karar mekanizmalarının ne tür etik ve ideolojik tercihlerle şekillendiği tartışılacaktır. Daha sonra, kaynak metinde yer alan yazınsal tercihlerin, hedef metinde nasıl karşılandığı birkaç örnek üzerinden görüşmelerin içerik analizi kısmında değerlendirilecektir. Son olarak, çocuğun toplumsal olarak konumu, toplumun ahlaki norm farklılıkları ve toplumsal değerler sebebiyle çevirinin normatif ve kültürel filtrelerden geçip geçmediğini anlamak amacıyla çeviri alanı bir müzakere zemini olarak ele alınacaktır. Bu kapsamda, sansür, otosansür ve yapısal sınırlamalar gibi direnç biçimleri tartışılacaktır.

3.3.1 Çeviride Kültürel Aktarım Stratejileri ve Çeviri Alanının Sınırları

İçeriğe geçmeden önce yayıncılık alanındaki dinamikleri iyi anlamak adına yazar-editör-çevirmen üçlüsünü sarmalayan güç ilişkilerine odaklanacağız. Yapılan görüşmelerde sıkça dile getirilen “yayınevi kararları” yayınevinin simgesel konumuna göre belirlenir. Akademisyen, görüşmede yayınevinin önemini şu şekilde detaylandırmıştır:

> “Yayınevlerinin politikası çok önemli artık. Yayınevleri hem ideolojik hem inançsal bağlamda farklı alanlara bölündükleri için, o yayınevlerinin temel felsefesi çok önemli oluyor. Ona göre çevirmen de tavır almak durumunda. O yayınevinin editörlüğüyle beraber bu işi yapmak durumunda. Şu var tabii ki, ben bir çevirmen olarak öyle bir çeviride, yani eğer editör bana böyle bir şey söylerse, ben o çeviriyi yapmama hakkımı kullanırım. Yani çevirmen sorumluluğu denince, öyle bir şey de söz konusu.”

Her ne kadar çevirmen yayınevine bağlı olsa da, yukarıdaki “çevirmen habitus’u” başlığı altında değinildiği üzere, söz konusu çevirmenin tamamen pasif bir duruş sergilediğinden söz edemeyiz. Çevirmenin habitusu, Gouanvic’in deyişiyle yani mesleki deneyimleri ve birikimleri sayesinde geliştirdiği sezgisel ve etik yatkınlıkları (2001: 43), yayınevinin ideolojik veya kültürel baskılarına karşı direnme ya da en azından müzakere etme olanağı sağlayabilir. Çevirmenin anlatımına göre, ÇÇF dizisinin üretim süreci, metne dair kararların çevirmen ve editör arasında karşılıklı fikir alışverişiyle şekillendiği işbirlikçi bir yapıya sahiptir. Çevirmen, metinle ilgili konularda yayınevinin kendisinden düzenli olarak fikir aldığını, değişiklik yapılmadan önce onayının istendiğini ve farklı bakış açıları söz konusu olduğunda müzakere yoluyla çözüme gidildiğini vurgulamıştır. Bu müzakere alanı, çevirmenin tamamen edilgen olmayan bir ilişki içinde olduğunu gösterir. Bu anlamda tamamen “eşitlikçi” olmasa da, güç ilişkileri açısından, kolektif bir üretim biçiminden söz edebiliriz bu süreçte. Bir anlamda, yayınevi de belirli sınırlar çerçevesinde işbirliği ve uzlaşı kültürünü benimser. Peki ÇÇF dizisinin çeviri sürecine, dizinin yazarı ne kadar dahil oluyor? Labbé, bu soruyu şu şekilde yanıtlar:

> “Örneğin Azade'nin soruları olduğunda bana yazıyor ve bazı bölümleri açıklamamı istiyor - nadiren de olsa oluyor... Örneğin Çinceye çevrilen bir kitabın olumsuz eleştiriler aldığını fark edersem, doğal olarak yayıncımla iletişime geçip açıklama isteme hakkım var - ama 25 çeviriyi kendim kontrol edemem... Fransız yayıncım yabancı yayınevleriyle iletişim halinde. Ben hiçbir

> zaman hakların devri ya da çevirilerle ilgilenmiyorum. Yazarlar bu sürecin tamamen dışında kalıyor. Fransa'daki bir yayıncıya haklarınızı devrettiğinizde, aslında tüm dünya için haklarınızı devretmiş oluyorsunuz.”

Aynı şekilde editör de bu sürecin daha çok kendi yayınevi içi dinamiklerinde gerçekleştiğini ifade eder. Editörün ifadesi, çeviri sürecinin yalnızca çevirmen-editör işbirliğine değil, aynı zamanda yayınevinin iç dinamikleri ve uluslararası telif sözleşmeleri çerçevesinde şekillendiğini de gösterir. Editör, yabancı yayınevleriyle yapılan sözleşmelerde, hedef kültüre uyarlama amacıyla orijinal metin üzerinde %35’e varan değişiklik hakkının hukuken tanındığını ve bu durumun çocuk edebiyatı çevirilerinde oldukça yaygın bir uygulama olduğunu belirtmiştir.. Özellikle ÇÇF dizisinde, yazar Brigitte Labbé ile bir kez genel bir mutabakat sağlandıktan sonra, sürecin daha çok yayınevi içi kararlarla ve çevirmenle yazılı bir iletişim düzeni içinde yürütüldüğünü ifade etmektedir. Editörün söylediği gibi “yüzde otuz beşe kadar değişiklik hakkı” çeviri pratiğinin, yayıncılık alanında sözleşme gereği yapısal bir denetim mekanizmasına tabi tutulduğunu gösterir. Gisèle Sapiro’nun perspektifinden ele alındığında ise, yayınevleri arasındaki uluslararası sözleşmeler ve bu sözleşmelerle tanınan metin değiştirme hakkı, bir anlamda kültürlerarası aktarımın ekonomik ve politik boyutlarını yansıtır. Labbé ise bu durumla ilgili Türkiye özelinde bir yorumda bulunur:

> “Örneğin Aşk ve Dostluk kitabında, Türk yayınevinin kesmek istediği bir bölüm vardı çünkü Türkiye'de bu bölüm yayınlanamazdı. Bir metni değiştirmek ya da kesmek istediklerinde izin almak zorundalar. Editörüm bana soruyor: "Peki, Türk yayınevi bu pasajı kesmek istiyor çünkü Türkiye'de bu mümkün olmayacak. Bu noktada “evet” ya da “hayır” cevabını vermek zorundayım, çünkü metinde yapılacak herhangi bir değişikliğin benim tarafımdan onaylanması gerekiyor.”

Bu örnekte görüldüğü gibi, yerel bağlamın kültürel ve politik hassasiyetleri nedeniyle metin içi müdahaleleri, yayınevi ile yazar arasında da müzakereye tabidir. Bu tür müdahaleler, çeviri ürününün alan içerisindeki kabul edilebilirliğini artırmak ve riskleri azaltmak amacı taşır. Dolayısıyla çeviri sürecinde karşılıklı bir etkileşim ve pazarlık söz konusudur. Bu etkileşimler, alan içerisindeki tüm aktörlerin (yayınevi, editör, çevirmen ve yazar) farklı habitusları ve konumları tarafından şekillendirilebilir.

Kültürel aktarım stratejilerine gelirsek eğer, unutulmamalıdır ki kaynak metnin okuyucusu ile hedef metnin okuyularının kültürel birikimleri aynı değildir. Örneğin; Friot'ya göre, gündelik yaşamla ilgili unsurlar, okuyucunun metni anlamasını zorlaştırabilir ve okur ile metin arasındaki mesafeyi artıran bir "bulanıklık" oluşturabilir (2003: 47-54). Ya da metinde bir kültürde "kabul edilebilir" bir öğe, başka bir kültüre "rahatsız edici" bulunabilir. Sapiro da, konuyla ilgili şunu ifade eder: "Bir kültürden diğerine eserlerin "çevirisi", farklı değer sistemleriyle çelişebilir; bazen de ahlaki ya da siyasi nitelikte başka engeller ortaya çıkar ve bunların da hesaba katılması gerekir." (2012: 8). Her şekilde, çevirmen hem kaynak metnin kültürel ortamını hem de hedef kitlenin özelliklerini bilmesi gerekir.

ÇÇF örneğinde kültürel adaptasyonlar, özellikle çocuk okurların metinle ilişkilerini kolaylaştırmak ve kültürel bariyerleri aşmak üzere stratejik olarak yapılır:

> "Tabii ki kültürel adaptasyonlar söz konusu olabiliyor. Bu da yine o bahsettiğim, çocuk okur anlasın hani bir yere takılıp, o yüzden metnin tamamından vazgeçmesin, ya da bu içine girilmesi zor, erişilmesi zor bir şey gibi olmasın, yabancı kalmasın. Yani kendi dünyasının içinden bir şey anlatılıyor olsun, diye yaptığımız şeyler oluyor, yani çok basit örnekler işte euro'ysa lira oluyor o. İşte Türkiye'de olmayan bir yemekse, oturup o yemeği açıklamak yerine, o çünkü orada sadece aksesuar, işte onun yerine türlü diyoruz,bu gibi okurken detaylara takılmayacağı, akıcı bir şekilde okuyabileceği hale getirmeye çalışıyoruz." (çevirmen)

Çevirmenin de dile getirdiği gibi, metinlerde yer alan ekonomik, hukuki ve kültürel

referanslar, hedef toplumun alışkanlıklarına göre değiştirilerek, okuyucunun metinle daha güçlü bir bağ kurması sağlanmaya çalışılır. Bu tür müdahaleler sadece kültürel farklılıkların yönetilmesi değil, aynı zamanda ekonomik bir stratejinin parçası olarak da değerlendirilebilir; çünkü yayınevleri, eserlerin pazar başarısını artırmak için metni hedef kitleye göre şekillendirme gereği duyabilir. Çevirmen, çocuk kitaplarının çevirisinde yaş grubunu gözetmenin temel bir öncelik olduğunu vurgulayarak, çocukların metni okurken bilmedikleri kelimelere ya da kültürel olarak yabancı unsurlara takılmamalarının sağlanmasının esas hedef olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, kaynak metindeki bazı unsurların hedef kültürde kafa karışıklığı yaratmaması adına bilinçli olarak dönüştürüldüğünü örnekleyen çevirmen, ehliyet alma yaşının Fransa'da 16, Türkiye'de ise 18 olması gibi yasal farklılıkların, çocukların kavramsal düzeyde çelişkiye düşmemesi için yerelleştirildiğini dile getirir. Bu tür kültürel uyarlamalar, çevirmene göre, metnin temel fikrinin çocuk okuyucuya daha anlaşılır ve erişilebilir şekilde aktarılmasını amaçlar. ÇÇF'nin yazarı da dizi içinde uygulanan kültürel adaptasyonlarla ilgili çevirmen ile aynı fikri paylaştıklarını dile getirir: "Çeviride başka zor bölümler de vardı, çünkü kullandığım örnekler belirli bir kültüre çok özeldi. Bu yüzden birkaç değişiklik yapıldı, özellikle bu noktaları dile getiren Azade'ye teşekkür ederim."

"Kültürel aktarım stratejilerinde sınır nerede olmalıdır?"ı sorguladığımız bir yerde, görüşme yaptığımız akademisyen, çocuk edebiyatı çevirilerinde çevirmenin ve yayınevinin sorumluluğunu metnin özüne sadakat üzerinden değerlendirerek, metnin temel paradigmasının—yani taşıdığı ana fikir, düşünsel çerçeve ve ideolojik yönelimin—hiçbir biçimde bozulamayacağını vurgulamıştır. Akademisyene göre, çevirmenin ya da yayınevinin metni kendi inisiyatifiyle farklı bir anlama taşıma hakkı bulunmamaktadır. Ancak aynı zamanda, hedef kitlenin kültürel bağlamı ve yaş düzeyi dikkate alındığında, bazı durumlarda çocuğun metinle anlamlı bir ilişki kurabilmesi için kültürel engellerin yumuşatılmasının ve belli uyarlamaların yapılmasının gerekli olabileceğini belirtmiştir. Bu kültürel engeller, belki de görüşme yaptığımız eğitimcinin dediği gibi, "O yüzden yazarlar da kültürün belirlediği kadar, yayıncılar da kültürün belirlediği kadar." belki de işlev görür. Kültürlerarası farklılığı, psikolog şu şekilde detaylandırır:

> “Ahlak, din kavramları, bunların sorgulanmasına daha bugünlerde biraz daha açık olabiliriz ama genel olarak çok belki açık olmadığımız taraflar da olabiliyor olabilir. O yüzden hani bu ahlak, din gibi konuların tartışılması, onlara dair eleştirel bir bakış açısının sunulması, aslında bu da kültürlerarası bir farklılık. O yüzden belki o da bir etken olabilir, yani bu kavramları sorgulamaya belki bir bakış açısı, bir politika olarak da çok küçük yaşlarda başlamalarının olmamasını tercih ediyor ve öyle bir çerçeveyi tutturma niyetinde olabilir. Benzer bir şekilde otoriteyi de aslında çok sorgulamamayı öğretilen bir toprakta yaşıyoruz.”

Bu bağlamda, yayınevi ve çevirmenin habitusu ve etik tutumu önemli bir direnç veya uzlaşma noktası oluşturur. Bu noktada, ÇÇF örneğinde, yayınevi ve çevirmen, çeviri sürecinde hedef kitlenin kültürel kabul sınırlarına hassasiyet gösterdiklerini, metnin temel paradigmasını ve fikri bütünlüğünü koruma sorumluluğunu taşımaya çalıştıklarının altını çizmiştir:

> “Biz uyarlama yapmıyoruz; ama toplumun hassasiyetlerine dikkat etmeye çalışıyoruz…. Tacizin ne olduğunu yazmazsanız, taciz diye çocuk anlayamaz, bir şekilde bilmesi lazım, adının olması lazım… Bunu başka türlü anlatamayız; ama bunu da anlamak için bir kültür gerekiyor herhalde.” (editör)

Çevirmen, ÇÇF dizisine ilişkin çeviri sürecinde kültürel uyarlama sınırlarının ihlal edilip edilmediği yönünde bir sorgulama ihtiyacı hissetmediklerini ifade etmiş; çünkü söz konusu müdahalelerin çok sınırlı ve minimal düzeyde kaldığını belirtmiştir. Çeviri dünyasında kültürel adaptasyonun sınırlarına ilişkin fikir birliğine varılmamış çok sayıda yaklaşım olduğunu vurgulayan çevirmen, bu tartışmaların hâlâ netleşmemiş alanlar arasında yer aldığını da ayrıca eklemiştir. Ancak yine de, bir çevirinin yazarın orijinal ifadesini tamamen dönüştürerek, metni başka bir kalemin ürünü haline getirmesi durumunun bu sınırın aşılması anlamına geleceğinin ve bunun çevirmen olarak özellikle kaçınmaya çalıştıkları bir şey olduğunun altını çizmiştir.

Özetle, editör ve çevirmen tarafından bu hedefler alanında alınan kararlar ve tutumlar, daha çok hedef kitlenin hakkındaki değerlendirmelerine bağlıdır: "kaynak literatürden yeni ve (henüz) kabul edilmeyen unsurları dilsel olarak nasıl ve ne kadar aktarılacağı ve kültürel olarak yabancı öğelere ne kadar yer verileceği" (O'Sullivan, 2005: 64, akt. Tulumcu, 2021) hassas bir çizgide, etik olanla, ideolojik baskıya karşı dirençte veya tam tersi kabul edilişte/rızada kendini gösterir.

3.3.2 Örneklerle Çıtır Çıtır Felsefe

Söz konusu örnekler, dizinin beş kitabı – "İyi ve Kötü", "Oğlanlar ve Kızlar", "Cesaret ve Korku", "Özgür Olan ve Olmayan", "Gerçekten ve Yalancıktan" üzerinden alınmıştır. Bu kitapların seçilmesinde en büyük etken, kitapların hem Fransızcasına hem de Türkçesine ulaşılabiliyor olmamızdır. Ayrıca, bu kitaplar basım sayısı olarak, yaklaşık her biri 30-40 baskı sayısıyla, çok okunan kitaplar arasındadır (Bkz. Tablo 3).[36] Bir başka önemli nokta ise, "İyi ve Kötü", "Oğlanlar ve Kızlar" ve "Cesaret ve Korku" kitaplarının muzır ilan edilmiş olması ve yayınevi kararı gereği bu kitapların basımının durdurulmuş olmasıdır. Genel anlamda Fransızca ve Türkçe olarak karşılıklı olarak okunan bu beş kitap çevirisinin yazarın söylemine sadık kaldığı ve biçimsel olarak da anlam konusunda özen gösterildiği söylenebilir. Bu kitaplarda, metinde kesintiye bir kere gidilmiş, hatta çoğu yerde yerelleştirme adına çok fazla değişiklik yapılmamıştır. Özellikle dikkat çeken farklılıklar, kültüre özgü deyimlerin ve atasözlerin çeviride kullanılması, özel isimlerin farklı şekillerde çevrilmiş olmasıdır. Dolayısıyla, bu 5 kitap üzerinden, genel anlamda çeviri sadık olarak nitelendirilebilir.

[36] Dizinin ilk kitaplarından biri olan *İyi ve Kötü*, 2006 yılında yayımlanmış ve 2022 yılına dek toplamda 44 baskı yaparak uzun soluklu bir okur ilgisiyle karşılanmıştır. Cinsiyet rolleri üzerine yoğunlaşan *Oğlanlar ve Kızlar* ise aynı yıl yayımlanmış, 2021 yılına kadar yayımlanmayı sürdürmüş ve bu süreçte 30 baskıya ulaşmıştır. *Cesaret ve Korku* başlıklı kitap, 2008 yılında dizinin bir parçası olarak okurla buluşmuş, son olarak 2022'de baskıya girmiş ve toplam 31 baskı sayısıyla istikrarlı bir dolaşıma girmiştir. 2007 yılında yayımlanan *Özgür Olan ve Olmayan*, 2024 yılına kadar güncelliğini korumuş ve 29 baskıya ulaşmıştır. Gerçeklik olgusu ekseninde kurgulanan *Gerçekten ve Yalancıktan* ise 2006 ile 2024 yılları arasında yayımlanarak 34 baskı yapmıştır.

ÖRNEK METİN: Les garçons et les filles (2001) / Kızlar Ve Oğlanlar (2006): Türkçe çevirisine bakıldığında "Quelquefois 2 sexes de garçon, quelquefois 2 de fille" (s.10) cümlesinin çevrilmediğini görüyoruz.

Çevirmen, yazar ve editör; habitusleri doğrultusunda etik sınırlar belirler, ancak bu sınırlar alandaki egemen normlarla çatışabilir. Çevirmen, görüşmede dizide eksiltilen cümleye değinir:

> "Platon'un bir görüşü anlatılıyor, "bir elmanın iki yarısını bulması" falan gibi bir metafor üzerinden, "bir kadınla bir erkek" ya da belki de "iki kadın ve iki erkek" gibi bir cümlecik vardı sonrasında. Onu mesela, bizim buradaki kültür ortamımızda henüz kabul edilebilir bir iklim olmadığı için, kitaba zarar verebileceği görüşüyle yazarın izni alınarak yayınevi tarafından o küçük ek kaldırılmıştı ve o da yani tabii ki üzüldü istemezdi, orijinal metinle yani içerikle ilgili bir şey bu, çünkü şekilsel bir şey değil, ama anladı yani sebebini." (çevirmen)

Bu durum, Bourdieu'nün "simgesel şiddet" ve Sapiro'nun "politik-kültürel engeller" kavramlarıyla açıklanabilir. Bu tür müdahaleler, alandaki hâkim ahlaki ve kültürel düzenin, açık ya da örtük sansür mekanizmalarıyla çeviriyi şekillendirdiğini gösterir. Aynı cümle, Labbé'ye hatırlatılır. Labbé konuyla ilgili görüşlerini paylaşmıştır:

> "Kişisel olarak Türkiye'yi iyi tanırım ve sansür ya da tabularla ilgili her şey beni şok eder, çünkü felsefe tanımı gereği tabuların yokluğu ve her şeyi sorgulama olasılığıdır. Bu beni şok etmekten çok üzdü. İlk içgüdüm "Hayır, kesmiyoruz; bu pasajı ben yazdım ve kalmasını istiyorum" demekti. Ancak, yayıneviyle yaptığım görüşmelerden sonra - koleksiyonun en başında - bana bu pasajı silmediğimiz takdirde koleksiyona hemen zarar vereceğini ve üzerine gölge düşüreceğini açıkladılar. Bu pasaj eşcinsel aşka atıfta bulunuyordu."

Bourdieu, hem alanın hem de habitusun tarihsel niteliği üzerinden, kültürel üretimin bilişsel ve toplumsal boyutları arasındaki gerilimi muhafaza etmeye çalışır: "Tarih, düşünülebilir olanın araçlarını ve sınırlarını tanımlar. Alanda olup biten, asla dışsal kısıtlamaların veya taleplerin doğrudan bir yansıması olarak görülmez. Bu da, alanın özgül mantığıyla oluşan simgesel bir ifadeye dönüşür." (akt. Wang, 2022: 47-40) Buna rağmen, Türkiye'de yayıncıların ve çevirmenlerin dahil olduğu habitus, kabul edilebilir uygulamaları ve ifade biçimlerini düzenleme eğiliminde ilerleyebilir. Editör de hassas dengelerle ilerleyen çeviri sürecini bize bu örnek üzerinden açıklamıştır:

> "Biz bu felsefe dizisini, bu soruları çocuklara ulaştırmaya çalışıyoruz Türkiye'de. Eğer ben bu kitapta bu örneği tutarsam, bu diziyi bugün bırakmak zorunda kalırız. Nitekim başka şeyleri tuttuk; ondan da dizi devamlı yargılanıyor. Yanımdaki yazar arkadaşım da aynı fikri benimle paylaşmıştı: "Bizim kültürel bir takım şeylerimiz var; tutunduğumuz detaylar, değerler var; evet, hepimiz bunu görebiliriz ama bunu bir çocuk kitabında bu şekilde zikredemeyiz" dedi."

Bu örnek, Sapiro'nun çeviri alanında eserlerin politik-ekonomik gerekçelerle sansüre uğrayabileceği ve yayınevlerinin "pazarlanabilirlik" kaygısıyla özgürlükçü içeriğe müdahale edebileceği görüşünü destekler niteliktedir. Aynı zamanda unutulmamalıdır ki, toplum olarak genel yaklaşım, çocuğun, korunması ve eğitilmesi gereken bir hedef olarak görülmesidir. Bu da çeviri kararlarını ister istemez şekillendirir. Muazzez Behram, kendi yüksek lisans tezinde, tarihsel süreçlerde egemen bir ideolojiden bahsedilebildiği gibi aynı anda farklı ideolojilerden ya da söylemlerden bahsetmenin de mümkün olduğunu söyler: "Bu nedenledir ki çeviri çocuk eserleri bu ve bu gibi durumlarda ideolojilerin yansıtıldığı birer araç olmaya çok açıktır." (Behram, 2022: 22-23). Dolayısıyla, metne yönelik bu tür müdahaleler, simgesel şiddet ve otosansür olarak da okunabilir.

ÖRNEK METİN: Özgür olan ve olmayan/Libre et pas libre: "Bazen de özgürlük, özgürlüğü öldürür" başlığı altında metinden bir alıntı: "Üç tip, lise çıkışında uyuşturucu satıyordu. Tara uyuşturucunun tehlikelerinin farkındaydı. Bunlar ona

anlatılmıştı ama yine de denemek istiyordu. Kendi kararlarını verebilecek yaşta olduğuna inanıyordu. Ve denedi, haftada bir kez, sonra iki kez, sonra üç kez, sonra her gün. Şimdi ise ne yazık ki günde birkaç kez. Bugün Tara ancak geçici işlerde çalışabiliyor. Bütün maaşını uyuşturucu almaya harcıyor. Yemek için neredeyse parası hiç kalmıyor." (s. 34-35)

ÖRNEK METİN: "Yine de bir insan sigara içmeye karar verebilir. Sigara içmek onun için kötüdür, bilir. Ölüm tehlikesi vardır, bilir. Ama bildiği bu şeylerle arasına duvar örer. Bilir ama bildiklerini, bildikleri onu bir şey yapmaya zorlamaz. Aptallıklar yapmasını engellemez. Bildiklerimizden uzaklaşmakta özgürüz. Bu özgürlük olmasa, hepimiz robotlar ya da bilgisayarlar gibi olurduk. Altında da şey var, 'doğru ya' diye bağırıyor Mukasa, 'özgür olduğum için sigara içiyorum.' "(s.11)

Labbé, bu örnekten hareketle, felsefi özgürlükle ahlaki normlar arasında kurduğu mesafeyi ortaya koymuştur:

> "Bu örneği neden aldım, çünkü özgürlüğün ne kadar ileri gidebileceğini görüyoruz, yani özgürlük, kendini yok etmeye kadar gidebilir. Felsefe hakkında yazan kişi, asla ahlaka batmaz; çünkü ahlak konusuna girer girmez; çocuk, kitabı kapatır. Bu yüzden saldırıyorum, yetişkinlerin dünyasına saldırıyorum, yani özgür insanların dünyasına, bakalım özgürlükleriyle neler yapabiliyorlar."

Çevirmen de Labbé'nin bu duruşunu benimser ve sözleriyle de bu etik duruşu sürdürür: "Bunları hiç konuşmayalım, hiç söylemeyelim, görmezden gelelim kısmı zaten dizinin kendi felsefesine ters bir şey" ifadesiyle çevirmen, metnin özü itibariyle tabu kabul edilen ya da zorlayıcı konuları çocuklardan saklamayı değil, tam tersine çocukları bu konular üzerine düşündürmeyi amaçladığını vurgulamıştır. Çeviri sürecinde metin, pedagojik olarak da meşrulaştırılmak zorundadır. Sapiro da, çevirmen ve yayınevlerinin, hedef alandaki normatif düzenlemelere göre çevirinin meşruluğunu inşa eden arabulucular olduğunu dile getirir. Çünkü akademisyene göre,

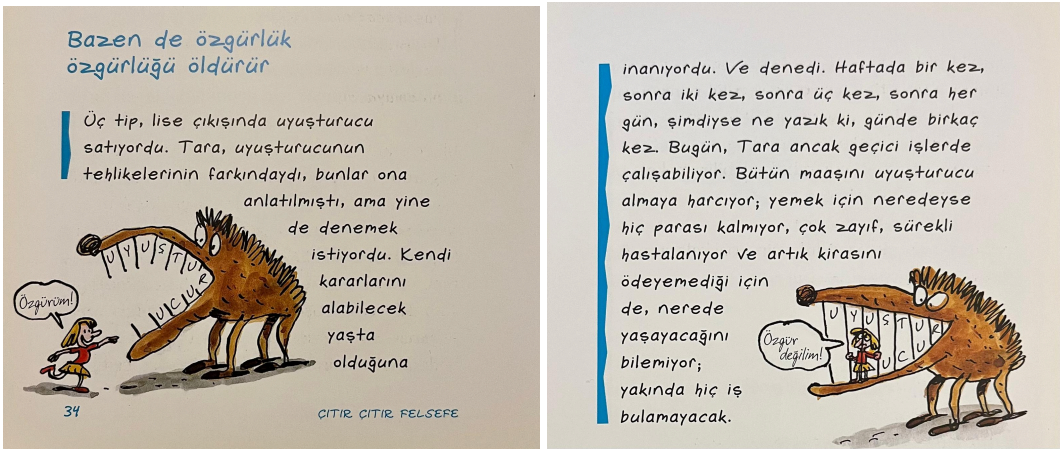
özellikle eğitim sistemi ve ebeveynlerin, edebiyatın çocuklara yönelik sorgulayıcı ya da tartışmalı içerikler barındırmasından rahatsızlık duyabildiğini, bu tür metinlerde yer alan sorular ve sorunların çocuklara sunulmasına karşı bir çekince olduğunu dile getirmiştir. Bu durumun altında, kimi konuların hâlâ kamuoyunda tartışılmaması gereken meseleler olarak görüldüğünü söylemiş; ancak bu tür sınırlamaların ve denetimlerin keyfî ya da ideolojik müdahalelerle değil, alanın pedagojik, psikolojik ve etik açıdan yetkin uzmanları tarafından yapılması gerektiği düşüncesini savunmuştur. Psikolog da "sorgulatan her şeyi değerli bulduğunu" belirterek, şu sözleri ifade etmiştir:

> "Bunları konuşmanın kendisi zaten evet, biraz kaygı verici ama yine de tabii ki bunların ele alınması, paylaşılması çok önemli…Daha eleştiren, sorgulayan. Belki önümüzdeki yıllarda da konuşulması, anlaşılması yine de önemli olacak şeyler, değerler, kavramlar gibi de geliyor… Yani sorgulatan her şeyi ben değerli buluyorum, hani adına felsefe, ne dersek diye okuduğumuzda, çocuğu da sorgulatan her şeyi değerli buluyorum."(psikolog)

Bu örnekler, ahlaki normların hâlâ yayıncılık stratejileri üzerinde belirleyici olduğunu gösterir. Sapiro da, çevirinin, alım alanını düzenleyen normlar prizmasından ele alınması gerektiğini dile getirir. Sapiro'ya göre, "bir toplumun yaşamına derinlemesine dokunan kurumlar, inançlar ve adetler ortaya çıktığında, bu unsurların başka bir dile aktarılması son derece tehlikeli bir işe dönüşür. Çünkü eşdeğeri seçmek, benzerlik varsayımında bulunmak demektir." (2012: 232-233)

ÖRNEK GÖRSEL: Özgür olan ve olmayan/Libre et pas libre: Bir canavar var, ağzında uyuşturucu yazıyor.

Şekil 2. Çıtır Çıtır Felsefe Örnek



Çocuk kitaplarının büyük bir kısmı görsellerden oluşur ve metin ve görsel arasında güçlü bir ilişki bulunur. Görseller genellikle metni tamamlayıcı bir işleve sahiptir. Görseller, kültürel kabul sınırlarının test edildiği unsurlar olarak da karşımıza çıkabilir.

Yazar, bu görsel örnekler üzerinden, alanın özerkliğini ve çocuğun zihinsel yeterliliğini savunur:

> "Temel olarak, sadece bir yanlış yorumlama olduğunda müdahale ediyoruz, çünkü bazen çizim metnin tam tersini ifade edebilir ve işte bu yüzden Jacques bu konuda tamamen özgürdü… Korkunç resimler içeren, başka bir deyişle dünyanın gerçekliğini gösteren dergilerimiz var. Çocuklar gerçek ile kurgu arasındaki farkı anlayabilirler, bu nedenle bir felsefe kitabında kafası kesilmiş birini gördüklerinde, bu hiçbir şey değildir, televizyonda, ailede gördüklerine kıyasla gerçekten sadece bir ayrıntıdır." (Labbé)

Bu ifadede, yazar, çocukları pasif alıcılar olarak değil, sorgulayan bireyler olarak konumlandırır. Labbé için sansür ya da müdahale, oyunun kurallarına aykırıdır; çünkü "özgür düşünmek" felsefenin temel değerlerden biridir. Çocuğun toplumsal konumunun ya da o toplumda çocuğa bakışın bu bakımdan ayrıştırıcı olduğu söylenebilir. Görüşülen akademisyen, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinde kullanılan görsellerin, Türkiye'de çocuk kitaplarında görmeye alışık olunan görsel anlatım

biçimlerinden belirgin şekilde farklılaştığını ifade etmiştir. Aynı şekilde, yaptığı değerlendirmede, görsellerin yerel estetik kodlara ve görsel beklentilere kıyasla daha "yabancı" bulduğunu belirtmiştir, akademisyen. Akademisyenin değerlendirmesi, habituslar arası bir uyuşmazlığa işaret eder. Türkiye'de çocuk kitaplarında görsel beklenti, belirli bir estetik norm ve pedagojik algıya dayanır. Bu da yerleşik bir kültürel habitusun yansımasıdır. Çeviriyle birlikte gelen görseller bu yerleşik normları kırdığında, "yabancılık" hissi yaratabilir. Dolayısıyla, görsele müdahale edilebilir; ama bu görsel, yayınevinin teknik ve ticari sebeplerden ötürü sınırlanabilir. Aşağıda çevirmenin belirttiği gibi yeni çizim sipariş edilememesi, ekonomik sermaye ile doğrudan ilişkilidir. Böylece ekonomik sermaye, burada olduğu gibi belki de estetik kararların belirlenmesinde baskın hale gelir:

> "Çizer, hikayede ne anlatılıyorsa onunla ilgili bir desen çizmiş, ama bazen de tamamen kendi yorumu, oradan yaptığı bir başka çıkarım, bambaşka bir espri falan üzerine de gidebiliyor. Dolayısıyla biraz daha özgür davranmış bir çizerle karşı karşıyayız. Yani klasik bir çocuk kitabı resimlemesiyle karşı karşıya değiliz bu kitapta. Çizimlere tabii müdahale etmek sınırlı yani, belli çizimleri ancak kullanmamaya gidebilirsiniz. Ama o da yerine yenisini çizdiremeyeceğiniz ya da kendiniz çizemeyeceğiniz için, kitapta bir kısırlaşmaya görsel anlamda sebep olacak bir şey. Pek tercih edilecek bir durum değil diye düşünüyorum yayınevi açısından."(Çevirmen)

Çeviri sürecinde görselin salt "betimleyici" değil, aynı zamanda retorik bir araç olarak da değerlendirildiğini düşündürür. Görüşülen kütüphaneci, çocuk kitaplarının değerlendirilmesinde parçacı ve bağlamdan kopuk yaklaşımların ciddi bir sorun oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Gerek metin gerekse görsellerin tümü göz önünde bulundurulmadan yapılan yorumların çoğu zaman yanıltıcı ve hatalı sonuçlara yol açtığını aynı zamanda vurgular. Metnin tamamı okunmadan yalnızca belirli ifadeler ya da görsel öğeler üzerinden çıkarım yapmanın, eserin taşıdığı felsefi ya da pedagojik niyeti göz ardı ettiğini ifade eden kütüphaneci, kitapların temel işlevinin "doğruyu öğretmek" değil, çocuklara eleştirel düşünme becerisi kazandırmak

olduğunu savunur. Bu noktada, okurun ya da velinin metne "kitapta yazıyorsa doğrudur" şeklinde mutlak bir doğru arayışıyla yaklaşmasının süreci zorlaştırdığını öne süren kütüphaneci, bu tür bir yaklaşımın felsefi düşünmenin doğasına aykırı olduğunu dile getirmiştir. Kitaptaki görsellerin seçimi, duygusal ve pedagojik etki yaratma stratejisiyle de ilişkili olabilir. Görselin bir "çatışma anı"nı temsil etmesi, okuyucuda bilişsel ya da duygusal bir uyarı oluşturmak üzere seçilmiş olabileceğini dile getirir psikolog:

> "Görselleştirirken bir etki üzerinden seçim yapılmış diye düşündüm. Belki de çatışmanın doğduğu yerin görseli var. Bu daha işlevsel bulunmuş olabilir, göstergebilim açısından vs. Ama o az önceki bilgi, görsel uyarının bizde hissettirdiği duygu da o kitaba karşı duygularımızı çok hatırlatıcı aslında. O yüzden bunları seçmiş olabilir ama sanki o oranda o çatışma anları çok daha fazla olduğu için, yani görsellerin olumsuzlukla eşleşmiş olması daha yüksek bir olasılık olabilir gibi düşünüyorum." (Psikolog)

ÖRNEK METİN: "Annoncer", çeviri: "Duyurmak" yerine "Müjdelemek" gibi deyimler (Oğlanlar ve Kızlar, s. 4)

Özellikle de çocuk edebiyatı çevirmenleri, kimi zaman kaynak metne birebir sadık kalma ile anlaşılırlık ve ifadenin zenginliği arasında tercih yapmak durumunda kalmaktadırlar. Bu noktada da, çevirmenler, deyim, kelime oyunu, özel adlar ya da kültürel alışkanlıklar gibi öğelerin aktarımında hedef kültür okuruna anlamlı gelecek biçimsel çözümler üretme gereği duyarlar.

> "Bütün çocuk kitabı çevrelerinde kuru bir anlatımdan kaçınmak için, hani bunu da öğrensinlerden ziyade, biraz tat katmak için, o deyim ya da atasözünü kullanmak biraz görselleştirmeye yardımcı oluyor. Düz bir anlatımdan biraz daha sanatlı bir anlatıma doğru evrilebiliyor anlatım. O yüzden benim genel olarak tercih ettiğim bir şey, hele ki cuk oturuyorsa yani, onu bilmeyen bir çocuğun bile o cümle içinde anlamasına, kavramasına sebep olabilecek bir şey,

> kelime haznesine de katkıda bulunacaktır tabii ki öyle bir yan faydası var. Ama öyle olsun diye değil de, anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek için benim hoşuma giden, yani kullanmaktan zevk aldığım bir şey deyimler ve atasözleri. Ve işte ya da bahsettiğim gibi, "duyurdu" yerine "müjdelemek" demek gibi. Biraz daha duyguları da hitap eden, ya da oradaki duyguyu verebilecek kelime seçimleri yapmak." (çevirmen)

Shavit (1981:172) de, çocuk edebiyatı çevirisinde iki temel müdahale biçiminden söz eder: Birincisi, metni hedef toplumun değer sistemine uygun hâle getirmek; ikincisi ise, çocuk okurun anlama kapasitesine göre dil, yapı ve karakter düzeyinde uyarlamalar yapmaktır. Shavit, özellikle yakın dönemde ikinci tür müdahalenin daha baskın hâle geldiğini belirtir. Bu örnekte de olduğu gibi, "Duyurdu" yerine "müjdelemek" gibi kelime seçimleri, metne hem duygusal bir yoğunluk kazandırır hem de çocuğun kelime haznesine katkı sağlar.

ÖRNEK: Dizide kullanılan özel isimler

Çocuk edebiyatı çevirisinde özel adların aktarımı, kültürel ve pedagojik yönelimlerle şekillenen stratejik bir karar olarak ele alınabilir:

> "Biz, çocukların isimlerinde, çeviride Türkçe adlar, Orta Doğu adları ya da Japon adları da kullanıyoruz. Böylece hani, o felsefenin evrenselliği, o çocuk öykülerden oluşuyor. O öykülerdeki çocukların adlarını Brigitte'e de söyledik; biz böyle yapacağız dedik. Elbette, dedi. Böylece bizim çocuğumuza da daha yaklaşmış oluyor örnekler; ama bazen öyle örnekler var ki, bizim toplumumuza çok uymayabilir; onları yabancı isimde bıraktık. Bizde bunlar yaşanmıyor ama Fransa'da yaşanıyor; çocuğun isminden de anlaşılabilir ki, bu öykü Fransa'da geçiyor." (Editör)

Bu ifade, çocuk kitaplarında karakter isimlerinin yalnızca temsilî değil, aynı zamanda erişilebilirlik işlevi de taşıdığını gösterir. Yerelleştirilen isimler, okurun metne

duygusal ve kültürel yakınlık kurmasını sağlarken; bazı durumlarda orijinal adların korunması, eserin geçtiği kültürel bağlama işaret etmek açısından tercih edilir. Bu tür tercihlerin ardında, özel adların hedef kültür okuru üzerinde bir işlevi vardır. Epstein (2012: 68), isimlerin yazar tarafından belirli bir amaçla seçildiğini, çocuk edebiyatında bu adların çoğu zaman kelime oyunu ya da alışılmadık biçimlerde kurgulandığını vurgular. Epstein'e göre (2012; akt. Duymaz, 2020: 39), çevirmenlerin bu bağlamda, özel isimlerin hem anlamsal çağrışımını hem de metindeki işlevini gözeterek karar vermesi gerektiğini belirtilir. Bu örnektede görüldüğü üzere, çevirideki özel isimler; çok kültürlülüğü, çok kimlikliği, farklı etnik kökenleri çağrıştırmaktadır, bu da çeviride yerelleştirme ve aynı zamanda yabancı adların korunması aracılığıyla gerçekleşir. Burada çevirmenin belirlediği strateji, Giovanni Tallarico'nin yaklaşımına göre, çocuğun metni tanıdık bulmasını sağlama, karakterle özdeşleşmesini kolaylaştırma ve anlatıdaki evrenselliği yerel duyarlılıkla bütünleştirme stratejisi olarak okunabilir (2015: 103).

3.3.3 Müzakere Alanı Olarak Çeviri

Çocuk kitabı çevirileri üzerine yürütülen tartışmalarda, çocuğun içinde bulunduğu sosyal ve kültürel kırılganlık durumu önem taşır. Zira çocuklar, yetişkinlere göre sosyal normların ve kültürel kodların etkilerine daha açık, dolayısıyla daha savunmasız konumdadırlar. Neydim'e göre, özellikle kaynak metindeki fikirlerin, hedef kültür bağlamında daha önce rastlanmamış veya tartışmalı unsurlar içermesi halinde, çevirmenlerin bu içerikleri koruyup korumama konusunda dikkatli değerlendirme yapmaları gerekmektedir (Neydim, 2003: 117). Bununla birlikte, farklı bir kültürle yeni bir gerçeklikle çocukları buluşturan çevirmen, aynı zamanda hedef yaş grubunun bilişsel ve kültürel algılama yeteneklerini de hesaba katması gerekir (Zivtçi, 2007: 357). Bu bağlamda çevirmenin bireysel tercihlerinin yanı sıra, yayıncılar ve editörlerle gerçekleştirilen müzakere süreçleri de belirleyici olur. Özellikle Batı kaynaklı çocuk kitaplarında, yiyecek ve içecek gibi kültüre özgü unsurların çevirisi sırasında yapılan seçimler, hedef toplumun dini ve ahlaki değerlerine göre şekillendirilebilir. Örneğin birçok çeviri uygulamasında, alkollü

içeceklerin alkolsüz alternatiflerle değiştirilmesi, hedef toplumun değer yargılarına uyarlanma eğilimini yansıtmaktadır (Coillie, 2020, s. 146). Coillie'ye göre, çocuk kitaplarında kültürel adaptasyonların kapsamı, çevirmenin yabancılık unsurlarına yönelik yaklaşımıyla doğrudan ilişkilidir. Kimi çevirmenler yabancı öğeleri tamamen ortadan kaldırarak çocukların yabancılıkla baş edemeyeceğini varsayarken, diğerleri bu unsurların korunmasının çocuklara kültürel zenginlik katacağı düşüncesini benimser (Coillie, 2020: 145).

Bu tür çeviri stratejileri ve müzakere süreçleri, çevirmenin sorumluluğunu ve çeviri pratiğinin karmaşıklığını artırmaktadır. Örneğin, çevirmen bu tür durumlarda, genellikle metindeki kültüre özgü içeriği tamamen değiştirmeden, onu daha genel veya daha kabul edilebilir şekillerde uyarlama yolunu tercih etmiştir:

> "Yani ben şuralar sorun olabilir dediğimde dahi, onu kendi çevremde sansürlemiyorum. Yani sonuç olarak onu görecek bir editör var işte, bir yayıncı var. Bu üzerinde müzakere edilecek bir şey olacağı zaten belli bir konuysa, ben o müzakere sürecine bırakıyorum bunu. Ondan sonra işte varsa bir şey, manevra yapabileceğimiz bir şey varsa yapıyoruz. Mesela Fransa'da yemekte aile içinde ya da dışarıda, evde ya da restoranda şarap içilmesi son derece normal bir durum. Yani herhangi bir içecek onlar için, yemeğin bir eşlikçisi olarak zaten Hristiyanlık kültürü içinde de kutsallığı olan var olan bir içecek. Burada bizim için o takılınacak bir mevzuysa ve sonuçta konu o değilse, onun içeceklerini içtiler şeklinde müdahalelerle şey yapıyoruz. Yumuşatıyoruz diyeyim ya da maskeliyoruz." (Çevirmen)

Bu müdahaleleri uygulama kararını, çevirmenin kişisel tercihlerinden ziyade, yayınevlerinin sosyal ve kültürel meşruiyetlerini korumaya yönelik stratejileri de belirleyebilmektedir. Bu durum, çeviri pratiğinin aslında hedef kültürün eğitimsel beklentileri ve yerleşik kültürel normları ile yürütülen bir müzakere süreci olduğunu ortaya koyar. Konuyla ilgili, akademisyen, kültürel içeriklerin tamamen

değiştirilmesinden ziyade, anlam bütünlüğünü koruyacak minimal müdahalelerle aktarılmasının daha uygun olduğunu savunmuştur:

> "Bizim toplumda çeviri anlayışında şöyle bir şey var: Yani değerler sistemine uymayan bir takım şeyler anlatılıyorsa o kitabın değerler sistemine uydurulması gerekirdi diye bir anlayış var. Hayır, onda yokum. Eee onu onaylamıyorum ama yani kültürel bağlamda çok ters gelen şeyler olabilir. Ne diyeyim mesela, yani romanın içerisinde, yani çocuk kitabının içerisinde çocuk kiliseye gidiyordur. O zaman, yani ben bunu camiye gidiyor şeklinde değiştirmem. Ne yaparım? Yani çocuk dedesiyle beraber o zaman bir ibadet etmeye gidiyordur. İbadet değil, yani daha insani bir iş yapmaya, bir yere yardım etmeye gidiyor olabilir. Öyle bir şeye dönüştürebilirsiniz."

Dolayısıyla, çocuk kitabı çevirileri, çevirmenin hedef kitlenin algılama kapasitesi, kültürel farklılıklar ve toplumsal değerler arasındaki dengeyi koruma sorumluluğu altında gerçekleşen karmaşık bir eylemdir. Bunun yanı sıra, çeviride, çevrildiği toplumun değerleri, özellikle ahlaki değerleri, baskın bir yapı olarak direnç gösterebilmektedir. Bu değerlerin baskınlığı, toplumun o anki politik koşullarına da göre de biçimlenebilir. Çeviri de, bu politik çerçevede tekrar tekrar sınırlarını belirlemek zorunda kalır. Bundan hareketle, metne müdahale edilmesi, tarihsel bir gerçeklik olarak da okunabilir. Akademisyen 2000'li yıllardan itibaren çıkan çeviri kitaplarını değerlendirir:

> "Toplum hâlâ bazı konuların tartışılmasını istemiyor ve bu konulara hazır değil gibi görünüyor. Bu tartışmaları ertelememizin sebebi de muhafazakârlaşma sürecinin giderek daha güçlü bir şekilde ilerlemesi. 2000'lerin başında yayımlanan kitaplar uzun bir süre sessizce satıldı, kütüphanelere girdi, okullarda atölyeler ve söyleşiler düzenlendi. Ancak son dönemde, toplumsal muhafazakârlaşmanın etkisiyle, bu kitaplar üzerindeki baskılar arttı ve bazı kitaplar poşete girdi. Bu süreç bize gösteriyor ki, toplumun

> muhafazakârlaşmasıyla birlikte, bazı konuların tartışılması ya da tartışılmaması gerektiğine dair görüşler de değişiyor."

Pierre Bourdieu'nün kavramsallaştırmasına dayanarak bu süreci, bir tür simgesel şiddet olarak da yorumlamak mümkündür (Bourdieu, 1991). Daha da açmak gerekirse, çevirilerin üretim ve dolaşım süreçlerinde yayınevi ve çevirmenin üzerinden bu simgesel şiddetin işleyişini gözlemlemek mümkündür. Hem eğitmen eğitimi veren hem de bir yandan çocuklar için felsefe kitapları yazan eğitmen kendi endişesini paylaşır:

> "Ben mesela bazı konuları ele alamıyorum. O da şu yüzden... Ben her şeyi tartışırım, benim için fark etmez ama herkes her şeye bir şey söylüyor. Okul özgürlükçü olsa bile velilerden dolayı sıkıntılar çıkabiliyor. Bu yüzden bazı tehlikeli alanlara—ölüm, cinsellik, din gibi meselelere—girmek istemiyorum."

Sansür olgusu, egemen yapıların kendi ideolojik pozisyonlarıyla uyuşmayan eserlerin, düşüncelerin ve çevirilerin dolaşımını sınırlandırmak amacıyla kullandıkları bir denetim mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu denetim, egemen sınıfların kendi ideolojilerini toplumda doğal hale getirme ve yaygınlaştırma girişimleriyle doğrudan ilişkilidir. Bourdieu'nün terimleriyle söylemek gerekirse, yayınevleri, makro kozmosun güçleriyle ilişkilerini korumak adına veya onların hassasiyetlerine saygı göstererek otosansür uygulayabilirler. Burada, ahlaki kabul edilebilirlik söz konusudur. Bu sansür, içselleştirilmiş söylemin bir sonucu olarak da ortaya çıkabilir ya da bilinçli olarak toplum tarafından kabul göremeyeceği ya da sonrasında sansüre uğrayacağı endişesiyle oluşanlardır. Sadece Türkiye'de bu tarz metne müdahaleler olduğunu söyler Labbé. Yayıncı da bu müdahalelerle ilgili yorum yapar:

> **"**Çünkü çocuklar bizden, bana sorarsanız, iki üç kat daha hızlı ve çok düşünüyorlar, yani çok karmaşık düşünüyorlar. Hayatı

> algılamaları hiç bize benzemiyor. Onlar, böyle çok sıçramalı ve çok acayip sorular soruyorlar. Sonuçta; biz, yayınevi olarak, hani topluma da baktığımız için, bu kitaplardakileri kendi değerlerimize göre, bu gözlüklerle eşleştirerek sonlandırdık diye düşünüyoruz.

Bourdieu'nün ortaya koyduğu gibi, sansür olgusunu yalnızca açık bir müdahale olarak değil, aynı zamanda kültürel üretim alanının yapısına içkin örtük bir kontrol mekanizması olarak da değerlendirmek gerekir. Yapısal sansür (structural censor) olarak adlandırdığı bu durum, bir alanın içinde yer alan faillerin (aracılar ve kültürel üreticiler gibi) normlar doğrultusunda üretimlerini şekillendirmelerini ve bu normlar çerçevesinde hangi söylemleri üretip üretmeyeceklerini belirlemelerini sağlar (Bourdieu, 1991: 139). Bu anlamda, yapısal sansür, alan içindeki failleri, açıkça ifade edemedikleri ya da ancak belli formlar içinde dile getirebildikleri belirli söylemlere mahkûm eder. Böylelikle söz konusu yapı, sadece söylemin içeriğini değil, onun biçimini de düzenleyerek sansürün görünmez ama etkin biçimde işlemesini mümkün kılmaktadır. Habitus kavramı da bu sürecin nasıl işlediğini daha iyi anlamamızı sağlamıştır. Habitus, belirli bir alanda hangi pratiklerin kabul edilebilir, hangilerinin ise reddedilir olduğunu belirleyen bir düzenleyici yapıdır. Bu yapı, alan içinde yer alan kişilerin ifadelerini hangi yöntem ve biçimler aracılığıyla gerçekleştirebileceklerini de belirleyerek sansür uygulamalarının içselleştirilmesini sağlar. Dolayısıyla habitus, Bourdieu'nün ifadesiyle, ifade edilmesi uygun bulunan söylemlerle birlikte, söylemlerin sansürlenmesini de doğrudan belirleyerek normatif bir kontrol aracı işlevi görmektedir (Bourdieu, 1991).

Billiani'ye göre, yetkin kabul edilen çevirilerin belirli dönemlerde ve farklı coğrafyalarda yasaklanmasının gerekçeleri resmi olarak çeşitli biçimlerde ifade edilse de, gerçekte bu yasaklamaların altında ilgili ülkenin kültürel ve politik normları bulunmaktadır. Billiani, bu yasaklamaların özünde ideolojik ve siyasi kontrolün yanı sıra, toplum tarafından ahlaki olarak kabul edilebilirlik kriterlerinin önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır (Billiani, 2011: 29; akt. Behram, 2022: 48). Konuyla ilgili akademik araştırmalar yürüten bir akademisyen, geçmişte Türkiye'de benzer uygulamaların farklı yöntemlerle gerçekleştiğini dile getirmiştir:

> “Yani eskiden öyle değildi demem. Bizde daha önce Talim Terbiye Kurulu vardı. Talim Terbiye Kurulu, okullara girmesini tavsiye etmezdi mesela. Tavsiye dışı kaldığı zaman o kitap satılamaz, basılamaz, çünkü piyasada yer bulamayacak kendisine. Böyle bir şey vardı. Sonra biz “özgürleştiriyoruz” diyerek 2000’lerin başında, Talim Terbiye’nin tavsiye etkisi kaldırıldı. Ama ardından hemen şöyle bir çalışma yapıldı: Yüz Temel Eser çalışması yapıldı. Yüz Temel Tavsiye listesi ortaya kondu…. Veliler devreye girdiler ve velilerin devreye girmesi, kitapları denetleyenler arasına girmesi, şikayet kurumunu ortaya çıkardı… Böyle veliler tarafından işte şikayet halinde, önce okula, sonra Milli Eğitim’e ve sonra da üst düzey makamlara yapılan şikayetler sonucunda o kitaplar sorgulanıyor ve ya yasaklanıyor ya piyasadan çekiliyor falan.”

Görüştüğümüz akademisyenin ifade ettiği gibi, Çıtır Çıtır Felsefe dizisinden yedi kitap, müstehcen olduğu gerekçesiyle “muzır” ilan edilmiştir. Bu durum henüz dava sürecinde olduğu için görüşülen kişiler konuya dair detaylı bilgi vermese de genel düşüncelerini bizlere aktarmışlardır:

> “Buradaki temel argümanlardan biri, “Bu kitaplar çocuklar için uygun değil” yargısıdır. Fakat bence bu, sağlıklı bir değerlendirme değil. Ancak gerçek şu ki, çocukluk, ergenlik ve ilk gençlik dönemlerinde pek çok farklı konu zaten çocukların hayatına giriyor. Ebeveynler ve öğretmenler, çocuklarını koruduklarını düşünüyor olabilirler. Ancak asıl mesele, çocukların neyi bilip neyi bilmediğiyle ilgili ebeveynlerin ne kadar bilgi sahibi olduğu. Ben çocuklarla yaptığım söyleşilerde, onların bildiklerine çok şaşırıyorum. Aslında çoğu zaman, çocuklar birçok şeyi yetişkinlerden daha iyi biliyorlar.” (Akademisyen)

Görüşülen kütüphaneci, Brigitte’in kitaplarında işlenen konuların evrensel nitelikte olduğunu ancak kültürel farklılıklardan dolayı bazı bölümlerin toplumumuza uymayabileceğini dile getirmiştir. Ona göre bu durum, söz konusu kitapları okumamak veya kütüphanede bulundurmamak için geçerli bir sebep değildir; çünkü

çocukların dünya hakkında daha fazla bilgi edinmeleri, farklı bakış açılarını tanımaları gerekmektedir. Kütüphaneci, kültürel uyumsuzluk gerekçesiyle kitapları dışlamanın, çocukları dar bir fanusa kapatmaktan farksız olduğuna inanmakta ve sansürün bireysel, ailevi, kurumsal veya akranlar arasında farklı şekillerde gerçekleştiğini belirtmiştir. Hatta öğretmenlerin bile, kişisel beğenilerini temel alarak öğrencilerin bazı kitapları okumalarını engelleyebildiklerini vurgular. Sonuç olarak, ona göre en büyük sorun, sansürün bireysel değil, kurumsal ve toplumsal düzeyde yapılmış olmasıdır. Felsefe ile çocukları düşünmeye sevk eden bu kitaplar, yazarın ifadesiyle sansür pratiğinin karşısında yer almaktadır:

> "Eğer gerçek felsefe yapıyorsanız sansürün mümkün olmadığı tek alandır. Değil - Sokrates bu yüzden ölüme mahkum edildi, felsefe tanımı gereği tehlikeli bir şeydir çünkü körü körüne itaat etmeyen bir toplum inşa etmeye çalışır, dini, siyasi, sendika, her ne olursa olsun bir lider edinmeyen bir toplum inşa etmeye çalışır, bir sürüdeki bir koyun gibi olmaktan kaçınır."

Son olarak, Günışığı Kitaplığı sansür kararına tepki olarak söz konusu yedi kitabın yayınını durdurmayı tercih etmiştir. Direnç bağlamında okunabilen bu eylem tercihi, aynı zamanda yayınevinin sosyal ve kültürel meşruiyetlerini korumaya yönelik stratejisinin de bir sonucudur. Görüşülen çevirmen, uygulanan sansür kararının maddi ve manevi boyutlarına dikkat çekmiştir:

> "Diziye zarar veren bir karar, çünkü temel kavramlarının bazıları hani bir felsefe setinin içinden çıkarılıyor gibi bir durum söz konusu. Tabii ki bunlar birbirinden bağımsız kitaplar, bir devamlılık izlemiyorlar ama benim gözüm arıyor onların eksikliğini. Brigitte'in hep benzettiği bir alet çantası bu, hani içinde her türlü alet, araç gereç var, isteyen ondan istediğini yapar gibi bir şeydi. O çantanın içinden bir kaç araç gereç eksildi diye hissediyorum… Tabii ki hem moral motivasyon düşürücü bir şey, hem maddi bir karşılığı da var tabii. Yedi kitabın piyasadan çekilmesi, yedi kitabın bir daha basılmaması anlamına geliyor çünkü. Yayınevi açısından tabii ki masraflı bir süreç."

Sonuç olarak, bu tür sansür uygulamaları, yayıncılık alanında ekonomik ve psikolojik etkileri de beraberinde getirmiştir, bundan dolayı da yayınevleri ve çevirmenler yeni stratejiler geliştirerek manevra alanları oluşturmaya bu süreçte de devam etmek zorunda kalmışlardır.

3.4. Değerlendirme

"Les Goûters Philo" dizisinin Fransa'daki çıkışı ve sonrasında Türkiye'de "Çıtır Çıtır Felsefe" adıyla yayınlanmasına giden çeviri süreci, sosyolojik ve kültürel bir dönüşüm sürecine işaret eder. Sapiro'nun (2012) belirttiği gibi yayınevi itibarı, eserin dili ve yazarın simgesel sermayesi çeviri sürecini yönlendiren önemli bileşenlerindendir; ancak çeviri, bu öğelerin mekanik bir toplamından ziyade, alan içi faillerin stratejik konumlanmalarıyla şekillenen karmaşık bir pratiktir. Bu dizinin kaynak kültürdeki konumu öncelikli ele alınması gereken bir süreçtir. Brigitte Labbé'nin çocuklar için felsefeyi bir referans alanı olarak konumlandırması; kitapçıların bu diziyi kategori dışı bulmaları ve sonrasında yeni bir raf oluşturmak zorunda kalmaları, yayınevinin alan içinde yeni bir "illusio" yaratmayı başardığını göstermiştir. Bu "illusio" yaratma eylemi, Bourdieu'nün kavramlarıyla detaylandırmak gerekirse; yayınevinin sahip olduğu simgesel, kültürel ve ekonomik sermaye doğrultusunda çeviri kararlarını rasyonelleştiren bir çerçevede gerçekleşir. Bu bağlamda, dizinin başlangıçta sistem dışında konumlanması, daha sonra sistemin kendisini bu yeni türü tanımaya ve ona alan açmaya zorlaması, alan içi mücadelelerin ve stratejik konumlanmaların somut bir örneği olarak okunabilir.

Dizinin kaynak kültürdeki başarısı ve daha sonrasında ödül mekanizmalarıyla da meşrulaşan konumuyla edindiği simgesel sermaye, dizinin ulusötesi dolaşımına da katkı sağlamıştır. Örnek vermek gerekirse, "Les Goûters Philo" dizisinin çok sayıda dile çevrilmiş olması, Fransa'daki başarıyı küresel düzeyde simgesel sermayeye dönüştürmüştür. Türkiye ayağına gelindiğinde ise incelememizde ön plana çıkan yayınevinin yayın kararı, dizinin sahip olduğu baskı, sponsorluk, piyasa riski gibi unsurlarla değerlendirilen ekonomik sermaye ile yayın alanında uzmanlık, dil yeterliliğine bağlı kültürel sermaye ve dizinin itibarı, önceki başarılardan devşirilen

itibarı temsil eden simgesel sermaye arasındaki dinamik etkileşimin bir sonucudur. Türkiye'deki Günışığı Kitaplığı'nın bu diziyi çeviri yoluyla edebiyat alanına dâhil etmesi ise, çeviri yoluyla kültürel boşlukların doldurulması işlevini üstlendiği kadar, yayınevinin küçük ölçekli üretim alanındaki konumunu güçlendiren simgesel bir atılım niteliği de taşımaktadır.

Bu örnekte, çevirmenin mesleki habitusu, yayınevinin beklentileri ile yazarın yaratıcı paradigmaları arasında bir uzlaşı alanı örülmüştür. Bu noktada, çevirmenin habitusunun ve rolünün de önemli olduğunu belirtebiliriz. Çok dilli ve disiplinlerarası eğitim, siyaset bilimi ve iletişim alanlarındaki deneyimleri, çevirmenin kültürel ve simgesel sermayesini besleyerek onun "aralıklı/yarı-zamanlı" bir çevirmen habitusuna sahip olmasını sağlamıştır. Bu da çevirmenin ekonomik sürdürülebilirlik anlamında kendi özerkliğini korumasına olanak tanımıştır. Bununla birlikte, her ne kadar yayınevinin alandaki kurucu gücü ağır bassa da, çevirmenin içerik tercihlerinde yayınevinin karar alma sürecinde "görüşüne başvurulan" bir fail olarak yer alması, çevirmen habitusunun alandaki dolaşım dinamiklerindeki etkin rolünü de bir anlamda göstermiştir. Görüşmelerde sıkça bahsedilen bu kolektif üretim süreci, çevirmenin tamamen edilgen olmadığı, editör ve yazarla karşılıklı bir diyalog sürdürebildiği bir alanı tarif etmiştir.

Çeviri dolaşım dinamiklerinde etkin rol oynayan aracı faillerin ve kurumların oluşturduğu ağ, çeviri öncesi "keşif"ten çeviri sonrası "yayımlanması ve dağıtımı" aşamasına dek süreç boyunca kültür politikalarının alana müdahilliğini ve sermaye aktarımını görünür kılmıştır. Bundan dolayı ÇÇF dizisinin çeviri süreci, aracı faillerin simgesel, kültürel ve ekonomik sermaye dengeleri üzerinden inşa edilen çok katmanlı bir ilişkiler bütünü olarak da okunmalıdır. Sapiro'nun vurguladığı gibi, ajanslar, uluslararası fuarlar ve yayınevleri arasındaki profesyonel temaslar, hangi eserlerin çeviriye aday olacağını belirlerken; bu ilişki ağları aynı zamanda eserin simgesel sermayesinin ulusötesi dolaşımına da yön verir. ÇÇF dizisinde olduğu gibi, basın röportajları, eğitim seminerleri ve atölye etkinlikleri, alanın failleri arasında paylaşılan illusionun yeniden üretim araçları olarak ele alınabilir. Daha detaylandırmak gerekirse, okulların ve kütüphanelerin öneri listelerine girme

stratejisi, hem kültürel hem de ekonomik sermayeyi pekiştiren bir meşrulaşma mekanizması sunmuştur. Bununla birlikte, ebeveyn, çocuk ve eğitimcilerle örülen temaslar dizinin okur kitlesiyle aracı faillerin işbirliğini sağlamıştır.

Yazar–editör–çevirmen üçlüsünü saran ilişki, çeviri süreçlerinde hangi kültürel öğelerin korunacağı, hangilerinin dönüştürüleceği ve hangi ölçekte müzakere edileceği sorularını gündeme getirir. Bu bağlamda, içeriğe müdahale biçimleri ya da kültürel aktarım stratejileri, öncelikle yayınevinin ideolojik konumuna ve simgesel sermayesine bağlı şekillenebilir. Nitekim görüşme verilerinde vurgulandığı üzere, yayınevi politikasının—ideolojik konumu—çevirmenin müdahale sınırlarını doğrudan belirlediği görülmüştür. Zira çevirmen, Neydim'in (2003: 117) ve Zivtçi'nin (2007: 357) vurguladığı gibi, hem kaynak metnin özgün fikirleriyle hem de hedef toplumun ahlaki ve bilişsel hassasiyetleriyle yüzleşir; bu iki kutup arasındaki denge, yayınevinin simgesel ve sosyal sermayesini koruma stratejileri çerçevesinde yeniden biçimlenir. Burada yayınevi ve çevirmen, sözleşmelerle tanınan %35'e varan değişiklik hakkı gibi yapısal sınırlamalara tabidirler. Gisèle Sapiro'nun belirttiği gibi, uluslararası telif sözleşmelerinde yer alan bu "metin değiştirme" maddeleri, kültürlerarası aktarımın ekonomik ve politik yönlerini görünür kılar. Yayınevinin talebiyle ya da yazar-onayıyla yapılan minimal müdahaleler—örneğin belirli bölümlerin kesilmesi, ad-soyad, teknik terim veya ölçü birimlerinin uyarlanması—çevirinin kabul edilirliğini ve piyasa başarısını hedeflemiştir. ÇÇF dizisinin 5 kitabında gözlemlediğimiz gibi, deyim ve atasözlerinin yerelleştirilmesi, özel adların kısmen Türkçeleştirilmesi ya da korunması gibi örneklerde, çevirmen ve yayınevinin birlikte benimsediği uyarlama politikaları görülür. Bu tercihlerde, anlatının akıcılığı ile kültürel yakınlık arasındaki hassas denge gözetilmiştir. Shavit'in (1981) işaret ettiği gibi, hedef okurun bilişsel kapasitesine uygun ikinci tip müdahale biçimi burada baskındır. Bizim örnekte de olduğu gibi açık bir dil kullanılmış, metnin pedagojik işlevi korunmuştur. Ancak bu tür müdahalelerin de bir sınırı vardır. Görüşülen akademisyenin de vurguladığı gibi, ne yayınevi ne de çevirmen, metnin temel paradigmasını zedeleyecek biçimde uyarlama yapamaz. Bu örnekte de görüldüğü üzere, çeviri eylemi, çocuklar için felsefe alanından kaynaklı çocuk gelişimi ve pedagojik normlarla da sınanır. Görüştüğümüz akademisyenler ve

eğitimciler, metnin “bilinmesi gereken” öğeleri atlamadan, çocukların ÇÇF dizisinde güvenli bir tartışma zemini bulmaları gerektiği konusunda hemfikirdirler. Ya da görüşülen psikoloğun işaret ettiği görsel seçiminin pedagojik etkisi, çevirinin duyuşsal alanda da müzakere edilebileceğini göstermiştir.

Sonuç olarak, Çıtır Çıtır Felsefe dizinin taşıdığı eğitsel ve felsefi misyonun çeviri sürecinde büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Kültürel aktarım stratejileri ve müdahale sınırları, Türkiye’de yer alan yayınevinin kurumsal habitusu, çevirmenin mesleki habitusu ve Fransa’daki yazarın yaratıcı paradigmaları arasındaki hassas denge üzerine inşa edilen bir çizgide belirlenmiştir. Bu noktada, hedef kültüre uygunluk adına hangi düzeyde değişimlerin yapıldığı sorgulanmalıdır. Müdahale sınırlarından bahsederken, Bourdieu’nün simgesel şiddet kavramına atıf yapılabilir; zira Türkiye'deki sosyo-politik bağlam, çeviri pratiğinde açık ya da örtük sansür mekanizmalarıyla kendini geçmişten günümüze değin göstermiştir. Dolayısıyla, kültürel üretim süreçlerinde etkili bir araç haline gelen sansürün bu çok katmanlı ilişki ağı içerisinde nasıl işlediğini de göz ardı etmemek gerekir. ÇÇF dizisinde olduğu gibi, Türkiye'nin sosyo-kültürel ortamı, özellikle cinsiyet, aile yapısı ve dini göndermeler gibi konular, çeviri sürecinde sıkça müzakere edilmiştir. Sapiro’nun (2012) vurguladığı “politik-kültürel engeller” açısından değerlendirildiğinde, bu kesinti, özgür düşünce felsefesinin sınırlarının yerel ideolojik beklentiler karşısında çekildiğine işaret eder. Nitekim dizinin bazı kitaplarının müstehcen bulunarak sansürlenmesi ve bu nedenle yayınevinin yayımı durdurması, bu sürecin somut bir örneğidir. Bu durum, yayınevinin ve çevirmenin makro kozmosta hâkim olan durum ve koşullara ve değer yargılarına zorunlu olarak tabi olmalarına neden olmuştur. Ancak buna rağmen yayınevi, hukuki zeminde mücadeleye devam ederek, mikro kosmosta sahip olduğu simgesel sermaye doğrultusunda pedagojik sorumluluğundan vazgeçmemiştir.

SONUÇ

Tezin metodolojik zemini, Pierre Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramları ile Gisèle Sapiro'nun uluslararası kültürel dolaşım kuramı üzerine inşa edilmiştir. Çeviri sosyolojisi perspektifinde kaynak kültürde Brigitte Labbé tarafından yazılan ve Fransa'da pedagojik-felsefi çocuk edebiyatı literatürü içinde kendine farklı bir yer edinen bu dizi, Türkiye'de Günışığı Kitaplığı tarafından 2006'dan itibaren yayımlanmış ve çocuklar için felsefe alanında önemli bir boşluğu doldurmuştur. Söz konusu çeviri süreci, sadece metin aktarımını değil, aynı zamanda hedef kültürün yayınevi pratiklerini, okur profilini, pedagojik anlayışını ve kültürel değerlerini de yansıtan çok katmanlı bir dönüşümü ifade eder.

İlk olarak, toplumsal ve tarihsel bağlamla şekillenen bu yayıncılık pratiği, hem çocuklar için felsefe alanına hem de hedef kültürdeki çocukluk algısı hakkında çok şey ortaya koymuştur. Çocuklar için felsefenin eğitim sisteminde ne kadar yer bulduğu, müfredata ne kadar dahil olduğu ve eğitimcilerin/öğretmenlerin bu anlamda alana ne kadar müdahil oldukları sorgulanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'de çocuklar için felsefe, bireysel çabaların etkisiyle gelişimini sürdürmüştür. Yayınevlerinin katkıları, akademik pratikler, eğitmen atölyeleri gibi girişimler, bu alanın yayılmasında destekleyici unsurlardır. Bununla birlikte, eğitim kurumlarıyla yapılan işbirlikler, öğretmenler, ebeveynler ve çocuklarla sürdürülen iletişim ve atölye çalışmaları gibi faaliyetlerin de bu alana katkısı büyüktür. Ne var ki, bu katkının eğitim politikaları içine yeterince entegre edilemediği ve bireysel çabalarla sınırlı kaldığı da bulgulardan biridir. Oysa ki, Ioanna Kuçuradi'nin belirttiği gibi, çocuklarla felsefe eğitiminin birey ve toplum üzerinde dönüştürücü etkisi düşünüldüğünde, bu kitapların eğitim politikaları içinde daha etkin kullanımı önem taşımaktadır. Çalışmamız kapsamında görüşülen Brigitte Labbé'nin de vurguladığı üzere, Türkiye birlikte düşünme ve sorgulama konusunda büyük bir potansiyel taşımaktadır. Özellikle Labbé'nin gözlemine göre, çocuklarla felsefe etkinliklerine yönelik ilgi ve katılım isteği, bu tür sorgulayıcı yaklaşımların Türkiye'de hem ihtiyaç duyulduğunu hem de toplumsal düzeyde karşılık bulduğunu göstermektedir.

Çeviri sürecine gelindiğinde ise, çeviri eylemi kolektif ilişkiler ağı içinde anlam bulan bir pratiktir. Bu açıdan, habitus çeviri pratiğinin gerçekleşme koşulları ve faillerin alana müdahilliğini anlamada önemli bir araç olmuştur. Aynı şekilde, bu çalışmamızda, Bourdieu'nün sermaye kavramı da, yayıncının ve çevirmenin karar alma süreçlerinde yönelimini ve bu süreçte hangi eylemleri kabul edilebilir bulduklarını açıklamada önemli bir çerçeve sunmuştur. Gouanvic, Sapiro ve Heilbron'un çalışmaları, ÇÇF dizisinin kaynak kültürden hedef kültüre geçişinde, uluslararası yayıncılık ağlarının, simgesel sermayenin rolünü ve çevirmenin etik anlayışını sorgulamamıza yardımcı olmuştur. Bu çerçeve, çeviri sürecinde yer alan faillerin konumalma, sermaye birikimlerini ve alan içi "manevra alanları"nı anlamayı mümkün kılmıştır. Özellikle çevirmen, yayınevi ve yazar arasında kurulan ilişkiler ağı, kültürel üretim sürecinin kolektif doğasını ve çeviri kararlarının bu kolektivite içinde nasıl şekillendiğini göstermiştir. Bu analizde, özellikle çevirmen ve yayınevinin birlikte oluşturduğu stratejik uzlaşı alanı önemli bir yere sahiptir. Gerek yayınevinin ideolojik tutumu, gerekse çevirmenin habitusu, çeviri kararlarını doğrudan şekillendirmiştir. Ayrıca, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve beş kitap üzerinden öne çıkan örnekler sayesinde, çocuk kitaplarının çevirisinde kültürel uyarlama stratejileri ve sansür uygulamaları gibi çok yönlü dinamikler de açığa çıkarılmıştır. Özellikle, sansür kapsamında, hedef okurun sosyal ve kültürel kırılganlığı ve kurumların zamanla değişen işleyişi ve yapısı; yazar, yayınevi ve çevirmen arasındaki stratejik müzakereleri zorunlu kılmıştır. Bu müzakere zemininde ise cinsiyet rolleri, dini referanslar ve ideolojik hassasiyetler gibi konuların çeviri sürecinde sansür veya otosansür mekanizmalarına yön verdiği görülmüştür. Sansür belirli bir zaman ve toplumda baskıcı, kültürel, estetik, dilsel ve ekonomik uygulamalarla ifade edilen hakim bir söylemdir. Bu çerçevede, ÇÇF dizisi belli bir tarihsel süreçte, koşulda ve ilişkiler ağında kendine özgü bir dolaşım dinamiği içerisinde şekillenmiştir. Bu dinamik, hem mücadeleyi hem direnci hem de kabullenişi içinde barındırmaktadır. Yine de unutulmamalıdır ki, Bourdieucü bir yaklaşımla ele alındığında, görünürde özerk gibi görünen yayıncılık kararlarının, aslında alanın yapısal kısıtlamalarından bağımsız değildir. Bourdieu'nün de belirttiği üzere, yayıncıların "seçimi" gerçekte alanın ayrıştırıcı mantığıyla önceden

şekillenmiş bir seçimin ürünüdür, dolayısıyla karar noktalarının özerkliği bir yanılsamadan ibarettir.

Çeviri sürecinde toplumun ahlaki ve ideolojik hassasiyetlerine uygunluk gibi ölçütlerin göz önünde bulundurulduğu ama kaynak kültürdeki hem biçimsel hem de içeriksel anlamda metnin özgün paradigmasının korunduğu görülmektedir. Ağır basan bu kaynak metne "sadakat" tutumu karşısında, bir yandan da ekonomik ve simgesel sermaye ile kurulan çatışmalı denge, çeviri sürecini failler arası müzakere edilen uzlaşı alanına dönüştürmüştür. Bu yönüyle ÇÇF dizisi, hem alanın sınırlarını zorlayan hem de bu sınırlar içinde yeni anlamlar kuran bir yayıncılık pratiğinin ürünü olarak da okunabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'deki yayıncılık alanı ve Çıtır Çıtır Felsefe dizisi örneği üzerinden ilerleyen çeviri sürecinin dolaşım dinamikleri sosyolojik bir perspektifle görünür kılınmıştır. Bu yönüyle bu tez, çeviribilim alanyazınına, özellikle çocuklar için felsefe alanı bağlamında özgün bir katkı sağlamıştır. Ancak, çevirilerin dolaşımını sorunsallaştıran, özellikle felsefe alanında çeviri sosyolojisi perspektifinde daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

AKAN, R. – BİLGİN, A., 2022, "Türkiye'deki Eğitim Kurumlarında Uygulanan Çocuklar İçin Felsefe (Philosophy for Children-P4C) Program Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi," **Kaygı: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, C. 21, S. 2, s. 560-592. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.20981/kaygi.1090736

AKKOCAOĞLU ÇAYIR, N., 2015, *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi. (Çevrimiçi) https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/handle/11655/1897

AKTAN, E., 2010, "Çocuklar İçin Felsefeye Genel Bir Bakış: Farklı Ülkelerden Yansımalar," **Yaşadıkça Eğitim**, S. 106.

AKTENER, I., 2017, *Censorship and Literary Translation in Turkey: Translating Obscenity after "The Soft Machine" and "Snuff" Court Cases* (Doktora Tezi), Heriot-Watt University, School of Social Sciences, Department of Languages and Intercultural Studies.

ALBAYRAK, Z., 2022, "Çocuk Edebiyatında Felsefi Temalar," **Çocuk ve Felsefe Dergisi**, C. 3, S. 2, s. 189-190.

ARI, G., 2015, *Çocuk Edebiyatında Çeviri ve İdeoloji*, Ankara, Grafiker Yayınları.

ASLAN, E., 2019, "Çıtır Çıtır Felsefe Adlı Telif Çocuk Edebiyatı Serisinin Jackson Konsepti Bağlamında İncelenmesi," **International Journal of Languages Education**, C. 7, S. 3, s. 14-30. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29228/ijlet.36849

BAKKALBAŞI, İ., 2009, *Johanna Spyri'nin 'Heidi' Adlı Eserinden Yola Çıkarak Yayınevlerinin Çeviri Çocuk Edebiyatı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi. (Çevrimiçi) https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/, Tez No. 262564.

BASSNETT, S. – LEFEVERE, A., 1990, *Translation, History and Culture*, London, Pinter.

BEHRAM, M., 2022, *Çeviri Çocuk Edebiyatı, Yeniden Çeviri ve İdeoloji: Türkçede "Peter Pan and Wendy" Çevirileri*(Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Okan Üniversitesi.

BEN-ARI, N., 1992, "Didactic and Pedagogic Tendencies in the Norms Dictating the Translation of Children's Literature: The Case of Post-War German-Hebrew Translations," **Poetics Today**, C. 13, S. 1, s. 221-230.

BILLIANI, F., 2011, "Censorship," içinde *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, 2. bs., Ed. Mona Baker – Gabriela Saldanha, London – New York, Routledge.

BİROS, Y., 2019, *Çeviri Çocuk Kitaplarındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi, Tez No. 590607.

BOURDIEU, P., 1982, *Leçon sur la leçon*, Paris, Les Éditions de Minuit.

BOURDIEU, P., 1991, "Le champ littéraire," **Actes de la Recherche en Sciences Sociales**, S. 89, s. 3-46. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.3406/arss.1991.2986

BOURDIEU, P., 1992, *Les règles de l'art: Genèse et structure du champ littéraire*, Paris, Éditions du Seuil.

BOURDIEU, P., 1993, *The Field of Cultural Production*, New York, Columbia University Press.

BOURDIEU, P., 1977, "La production de la croyance. Contribution à une économie des biens symboliques," **Actes de la Recherche en Sciences Sociales**, S. 13, Şubat, s. 3-43.

BOURDIEU, P., 1999, "Une révolution conservatrice dans l'édition," **Actes de la Recherche en Sciences Sociales**, S. 126-127, s. 3-28. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.3406/arss.1999.3278

BOURDIEU, P., 2002a, *Questions de sociologie*, 2. bs., Paris, Les Éditions de Minuit.

BOURDIEU, P., 2002b, "Les conditions sociales de la circulation internationale des idées," **Actes de la Recherche en Sciences Sociales**, S. 145, s. 3-8.

BOURDIEU, P., 2005, "The Political Field, the Social Science Field, and the Journalistic Field," içinde R. Benson – E. Neveu (Ed.), *Bourdieu and the Journalistic Field*, Cambridge, Polity Press, s. 29-47.

BOURDIEU, P., 2006, *Pratik Nedenler*, (Çev. H. U. Tanrıöver), İstanbul, Hil Yayınları.

BRANDT, R., 1988, "The Role of the Teacher in Philosophy for Children," içinde R. S. Peters (Ed.), *Children and Philosophy: The Central Issues*, London, Routledge, s. 15-32.

BUDAK DURMUŞ, F. – ÇALIŞKAN, N., 2022, "Türkiye'de Çocuklarla Felsefe Konusunda Yapılmış Akademik Çalışmaların İçerik Analizi," **Felsefe Dünyası**, 2022/2, s. 1-?. (Çevrimiçi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/felsefedunyasi/issue/73823/1218929

CANBAZ, B. – KAPLAN SAYI, A., 2022, "Çıtır Çıtır Felsefe Kitap Serisinin Eleştirel Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi," **Milli Eğitim Dergisi**, C. 51, S. 236, s. 3081-3106. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.37669/milliegitim.953935

CHESTERMAN, A., 2006, "Questions in the Sociology of Translation," içinde J. F. Duarte – A. R. Alexandra – T. Seruya (Ed.), *Translation Studies at the Interface of Disciplines*, Amsterdam, Benjamins, s. 9-27.

CHESTERMAN, A., 2009, "The Name and Nature of Translator Studies," **Hermes – Journal of Language and Communication Studies**, S. 42, s. 16-22.

CHIROUTER, E., 2008, "L'enfant, la littérature et la philosophie: De la lecture littéraire à la lecture philosophique de la même œuvre," **Penser l'éducation: Philosophie de l'éducation et Histoire des Idées Pédagogiques**, S. 24, s. 43-63.

ÇARKIT, C., 2019, "2016 Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programında Eleştirel Düşünmenin Yeri," içinde *6. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*, Asos Yayınları, s. 214-223.

ÇAYIR, N. A., 2015, *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi. (Çevrimiçi) https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11655/1897/69f7535a-6cf6-4631-a65d-dac0ffe04213.pdf?sequence=1

ÇETİNKAYA, F. Ç. – DURMAZ, M., 2020, "Çeviri Resimli Çocuk Kitaplarının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi," **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 20, S. 2, s. 945-959.

ÇİNER, H. – ERGİNER, E., 2023, "Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Üzerine Odaklanmış Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Analizi: Sistematik Derleme," **Kapadokya Eğitim Dergisi**, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayı, s. 93-118.

ÇOTUKSÖKEN, B., 2015, "Düşünme Eğitiminin Güncel Durumu ve Sorunları," içinde B. Çotuksöken – H. Tepe (Ed.), *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi*, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, s. 113-118.

DEDEOĞLU, H. – ERBASAN, Ö., 2021, "Siyah Ambalajlı Çocuk ve Gençlik Kitapları: Türkiye'de Çocuk Edebiyatı ve Sansür," **Edebî Eleştiri Dergisi**, C. 5, S. 1, s. 1-17. (Çevrimiçi) https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1477416

DEMİR ÇELEBİ, Ç., 2017, "Çocuk Felsefesi ve Küçük Prens'in Çocuk Felsefesi Açısından İncelenmesi," **Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi**.

DEMİREL BOGENÇ, E., 1988, *La fonction sociale des objets dans les romans de Robbe-Grillet* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Université Libre de Bruxelles, Faculty of Philosophy and Letters.

DEMİREL BOGENÇ, E., 2003, *Habitus dans le champ de la traduction: Infiltration des traductions de romans populaires français roserotiques dans l'espace culturel turc entre 1950-1975*, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.

DEMİREL BOGENÇ, E., 2013, *Çeviri Sosyolojisinin İnşası: Bourdieu Çözümleri-Pratiklerden Seçkiler*, İstanbul, Cinius Yayınları.

DEMİREL BOGENÇ, E., 2014, "Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle Yapılanan Yüzü: Çeviri Sosyolojisi," **Cogito – Pierre Bourdieu**, S. 76, s. 402-416.

DEWEY, J., 1910, *How We Think?*, Boston, D.C. Heath & Co.

DİREK, N., 2008, *Filozof Çocuk*, İstanbul, Pan Yayıncılık.

DOLLERUP, C., 2003, "Translation for Reading Aloud," **Meta**, C. 48, S. 1-2, s. 81-103. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.7202/006959ar

DUYMAZ, Z., 2020, *John Ronald Reuel Tolkien'in "The Hobbit" Adlı Eserinin Türkçe Çevirilerinin Yeniden Çeviri Varsayımı ve Çocuk Edebiyatı Kapsamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EVEN-ZOHAR, I., 1990, "The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem," **Poetics Today**, C. 11, S. 1, s. 45-51. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.2307/1772668

EPSTEIN, B. J., 2012, *Translating Expressive Language in Children's Literature: Problems and Solutions*, Oxford, Peter Lang.

FRIOT, B., 2003, "Traduire la littérature pour la jeunesse," **Le Français Aujourd'hui**, 2003/3, S. 142, s. 47-54. (Çevrimiçi)

https://shs.cairn.info/revue-le-francais-aujourd-hui-2003-3-page-47?lang=fr, DOI: 10.3917/lfa.142.0047.

GHESQUIERE, R., 2014, "Why Does Children's Literature Need Translations?" içinde J. V. Coillie – W. P. Verschueren (Ed.), *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*, London – New York, Routledge, s. 119-133.

GOUANVIC, J.-M., 1999, *Sociologie de traduction*, Arras, Artois Presses Université.

GOUANVIC, J.-M., 2001, "Ethos, éthique et traduction: Vers une communauté de destin dans les cultures," **TTR**, C. 14, S. 2, s. 31-47. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.7202/000568ar

GOUANVIC, J.-M., 2006, "Au-delà de la pensée binaire en traductologie: Esquisse d'une analyse sociologique des positions traductives en traduction littéraire," **TTR**, C. 19, S. 1, s. 123-134. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.7202/016662ar

GOUANVIC, J.-M., 2017, "Traductologie et double réflexivité: Genèse de TTR et sociologie de la traduction de la littérature anglo-américaine en français," **TTR**, C. 30, S. 1-2, s. 13-38. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.7202/1060016ar

GÜLER, G., 2022, *Çeviri Sosyolojisi Bağlamında Çevirmenler ve Yayınevlerine Yönelik Eleştirel Bir İnceleme*(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜNYÜZ, M., 2020, "Türkiye'de Çocuk Kitabı Yayıncılığında Devlet Politikalarının Etkisi," **Sosyoloji Divanı**, C. 15, s. 131-147.

HASTÜRKOĞLU, G., 2020, "Translating Culture in Children's Literature: A Case Study on the Turkish Translation of *Letters from Father Christmas*," **Journal of Language and Linguistic Studies**, C. 16, S. 2, s. 729-737.

HEILBRON, J. – SAPIRO, G., 2002, "La traduction littéraire, un objet sociologique," **Actes de la Recherche en Sciences Sociales**, S. 144, s. 3-5. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.3406/arss.2002.2803

HEILBRON, J. – SAPIRO, G., 2008, "La traduction comme vecteur des échanges culturels internationaux," içinde G. Sapiro (Ed.), *Translatio: Le marché de la traduction en France à l'heure de la mondialisation*, Paris, CNRS Éditions, s. 25-44.

İKİZ, F., 2017, *"Robin Hood" Örneği Üzerinden Çeviri Çocuk Edebiyatında Çevirmen ve Yayınevi Yaklaşımları* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.

JASPERS, K., 1953, *Way to Wisdom: An Introduction to Philosophy*, New Haven, Yale University Press.

JASPERS, K., 1981, *Felsefeye Giriş*, (Çev. M. Akalın), İstanbul, Dergâh Yayınları.

JAUSS, H. R., 1978, *Pour une esthétique de la réception*, Paris, Gallimard.

KARAKAYA, Z., 2006, "Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi," **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. 6, S. 4, s. 23-37.

KARACA, Z., 2007, *Raymond Queneau'nun "Zazie dans le Métro" Romanının Türkçe Çevirisinin Toplumsal Bağlamda Eleştirisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Technical University, Graduate School of Social Sciences.

KAYA, A., 2024, *Türkiye'deki Çocuk Kitapları Yayıncılığının Üretim Sürecini Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

KAYA, A., 2010, "Pierre Bourdieu'nun Pratik Kavramının Kilidi: Alan Kavramı," içinde G. Çeğin – E. Göker – A. Arlı – Ü. Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve Zanaat*, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 397-419.

KURULTAY, T. – NEYDIM, N., 1998, *Çocuk ve Gençlik Edebiyatımızın Oluşumunda Çevirilerin Yeri ve Çeviri Çocuk Edebiyatının Durumu Üzerine*, C. 1, İstanbul, Binbir Kitap.

KAESTNER, E., 1984, *Küçük Hafiyeler*, (Çev. Serap Sezgin), İstanbul, Can Yayınları.

LAFCI-TOR, D., 2023, "Türkiye'de Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Uygulamalarına Yönelik Araştırmaların İncelenmesi: Sistematik Derleme," **Kaygı: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, C. 22, S. 3, s. 703-740. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.20981/kaygi.1347085

LEVENT, G., 2010, *Çocuk Edebiyatı Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi, Tez No. 261576.

LIPMAN, M., 1974, *Philosophy in the Classroom*, New York, Irvington Publishers.

LIPMAN, M., 1977, *Thinking in Education*, Cambridge, Cambridge University Press.

LIPMAN, M. – SHARP, M. A. – OSCANYAN, F. S., 1980, *Philosophy in the Classroom*, Philadelphia, Temple University Press.

LONE, J. M., 2017, *Filozof Çocuk*, (Çev. G. Arıkan), İstanbul, Sola Yayınları.

LUKENS, R. J. – SMITH, J. J. – COFFEL, C. M., 2018, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, (Çev. C. Pamay), İstanbul, Erdem Yayınları.

MATTHEWS, G. B., 2000, *Philosophy and the Young Child*, Cambridge, Cambridge University Press.

NEYDIM, N., 1998, *Çocuk ve Edebiyat: Çocukluğun Kısa Tarihi ve Edebiyatta Çocuk Figürleri*, İstanbul, Bu Yayınevi.

NEYDIM, N., 2000, *80 Sonrası Paradigma Değişimi Açısından Çeviri Çocuk Edebiyatı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NEYDIM, N., 2006, "Çeviri Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Edebiyatı Çevirisi Üzerine," **Çeviribilim**, 4 Mart 2006. (Çevrimiçi) http://ceviribilim.com/

NEYDIM, N., 2009, "Türkiye'de Çeviri Çocuk Edebiyatının Bu Edebiyat Alanının Gelişimindeki İşlevi," içinde A. Afacan (Ed.), *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu*, Ankara, Eğitim-Sen Yayınları, s. 50-57.

NEYDIM, N., 2020, "Çocuk Edebiyatı Klasiklerinde Çeviri Yaklaşımları: Uyarlama, Yeniden Yazma, Kültürel Müdahale," **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 19, s. 851-858. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29000/rumelide.752864

NORD, C., 1991, *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*, Amsterdam, Rodopi.

OITTINEN, R., 2000, *Translating for Children*, New York, Garland.

OITTINEN, R. – KETOLA, A. – GARAVINI, M., 2018, *Translating Picture-Books: Revoicing the Verbal, the Visual and the Aural for a Child Audience*, London – New York, Routledge.

O'SULLIVAN, E., 2005, *Comparative Children's Literature*, (Çev. A. Bell), London – New York, Routledge.

ÖZDEMİR, A., 2022, "Çocuk Edebiyatında Çeviri ve Uyum Süreci," **Çocuk Kültürü ve Edebiyatı Araştırmaları**, C. 1, S. 2, s. 951-953.

PEDERZOLI, R., 2012, *La traduction de la littérature d'enfance et de jeunesse et le dilemme du destinataire*, Bern, Peter Lang.

PIAGET, J., 2000, *Çocukta Zihinsel Gelişim*, (Çev. H. Portakal), İstanbul, Cem Yayınevi.

PRITCHARD, M. S., 2022, "Philosophy for Children," içinde E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*(Summer 2022 ed.), Stanford, Stanford University. (Çevrimiçi) https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/children/

ŞAHBAZ, M. B., 2016, *Çeviri Çocuk Edebiyatı Ürünlerindeki Kültürel Ögeler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ŞAHİN, G., 2023, "Düşünsel Bir Yolculuk: Çocuklar İçin Felsefe," **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 36, s. 368-388. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29000/rumelide.1369085

SAPIRO, G., 2008, "Introduction," içinde G. Sapiro (Ed.), *Translatio*, Paris, CNRS Éditions, s. 1-24.

SAPIRO, G., 2012, "Traduire la littérature et les sciences humaines: Conditions et obstacles," içinde *Rapports de force et échelles de grandeur sur le marché de la traduction* [Araştırma Raporu], Paris, Ministère de la Culture, DEPS; Centre européen de sociologie et de science politique.

SAPIRO, G., 2014, "II. Les conditions sociales de production des œuvres," içinde *La Sociologie de la Littérature*, Paris, La Découverte, s. 35-56.

SAPIRO, G. – PACOURET, J. – PICAUD, M., 2015, "Transformations des champs de production culturelle à l'ère de la mondialisation," **Actes de la Recherche en Sciences Sociales**, S. 206-207/1, s. 4-13. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.3917/arss.206.0004

SAPIRO, G., 2016, "Le champ littéraire français," içinde A. Quemin – G. Villas Bôas (Ed.), *Art et Société*, Paris, OpenEdition Press, s. 1-?. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.4000/books.oep.532

SAPIRO, G., 2019, "Quels facteurs favorisent la traduction des livres de sciences humaines?" **Palimpsestes**, S. 33, s. 19-42. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.4000/palimpsestes.3827

SAPIRO, G., 2021, "Le champ littéraire: Penser le fait littéraire comme fait social," **Histoire de la Recherche Contemporaine**, C. 10, S. 1. (Çevrimiçi) http://journals.openedition.org/hrc/5575

ŞAHİN, G., 2023, "Düşünsel Bir Yolculuk: Çocuklar İçin Felsefe," **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 36, s. 368-388. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29000/rumelide.1369085

ŞİRİN, M. R., 2016, "Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı: Edebiyatın Amacı ve İşlevi," **Türk Dili Dergisi**, C. 110, S. 780, s. 12-31.

SHAVIT, Z., 1981, "Translation of Children's Literature as a Function of Its Position in the Literary Polysystem," **Poetics Today**, C. 2, S. 4, s. 171-179. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.2307/1772495

SHAVIT, Z., 1991, "Çocuk Yazını Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu Açısından Belirlenmesi," (Çev. P. Besen), **Metis Çeviri**, Bahar, s. 19-24. (İlk yayın 1981).

TALLARICO, G., 2015, "Stratégies culturelles dans la traduction des livres pour enfants: Le cas de Geronimo Stilton," **Parallèles**, C. 27, S. 1, s. 98-110.

TEKGÜL, P. D., 2006, *Self-Censorship in Translated Titles in Turkish Publishing* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Oxford Brookes University, School of Arts and Humanities.

TOZDUMAN YARALI, K., 2020, "Çocuklarla Felsefe Çalışmalarında Çocuk Edebiyatının Kullanılması: Leo Lionni'nin Kitapları," **Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi**, C. 4, S. 2, s. 67-83.

TRICKEY, S. – TOPPING, K. J., 2004, "Philosophy for Children: A Systematic Review," **Research Papers in Education**, C. 19, S. 3, s. 365-380.

TUNÇ, A. İ., 2017, "Çocuklarla Felsefe," **Çocuk ve Medeniyet**, C. 2, S. 4, s. 71-90.

VAN COILLIE, J., 2020, "Diversity Can Change the World's Children Literature, Translation and Images of Childhood," içinde Jan Van Coillie – Jack McMartin (Ed.), *Children's Literature in Translation: Texts and Contexts*, Leuven, Leuven University Press, s. 141-156.

VERMEER, H. J., 2008, *Çeviride Skopos Kuramı*, (Çev. A. H. Konar), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.

VYGOTSKY, L. S., 1998, *Düşünce ve Dil*, (Çev. S. Koray), İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

WANG, Y., 2022, *La traduction à l'épreuve de l'édition* (Doktora Tezi), Université de la Sorbonne Nouvelle – Paris III. (Çevrimiçi) https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-04068365

WOLF, M., 2007, "Bourdieu's 'Rules of the Game': An Introspection into Methodological Questions of Translation Sociology," **Matraga**, C. 14, S. 20, s. 130-145.

ZAHREBNIUK, Y. – VEREMIUK, L. – BOICHEVSKA, I. – IVANCHUK, A., 2021, "The Program 'Philosophy for Children': Positive Experience of the USA," içinde *Society, Integration, Education: Proceedings of the International Scientific Conference*, C. 2, s. 817-828. (Çevrimiçi) https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6140

ZİVTCİ, N., 2007, "Çocuk Edebiyatı Çevirisinde Kültürel Değerlerin Aktarılması," içinde S. Sever (Ed.), *2. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 357-360.

İnternet Kaynakları

BİANET, 18 Ekim 2022, "Muzır Kurulu Yayınyı da Yazarı da Muhatap Görmüyor," (Çevrimiçi) https://bianet.org/haber/muzir-kurulu-yayinciyi-da-yazari-da-muhatap-gormuyor-263924, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

ÇOCUKLAR İÇİN FELSEFE DERNEĞİ, t.y., (Çevrimiçi) https://www.p4c.com.tr/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

"Çocuklar İçin Felsefe Programı (Ankara Üniversitesi)," t.y., (Çevrimiçi) http://felsefe.humanity.ankara.edu.tr/programlar/cocuklar-icin-felsefe-programi/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

"Çocuklar Felsefeyle Tanışıyor (Türkiye Felsefe Kurumu)," t.y., (Çevrimiçi) https://www.tfk.org.tr/cocuklar-felsefeyle-tanisiyor246.html, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

"Çeviri Çocuk Kitapları Üzerine Bir Söyleşi," 25 Ekim 2016, (Çevrimiçi) http://www.tumgazeteler.com/?a=2725104, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

EDEBİYAT HABER, 2014, "Çıtır Çıtır Felsefe Dizisini Çocuklarıyla Birlikte Okuyanlar Çok!" (Çevrimiçi) https://www.edebiyathaber.net/muren-beykan-citir-citir-felsefe-dizisini-cocuklariyla-birlikte-okuyanlar-cok-kibizler-de-bunu-oneriyoruz/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

FELSEFE GÜNDEM, 18 Ekim 2020, (Çevrimiçi) https://www.felsefegundem.com/2020/10/18/cocuklaricinfelsefe/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

HÜRRİYET, 23 Mart 2020, "Uzaktan Felsefe Eğitimi," (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/egitim/uzaktan-felsefe-egitimi-41486451, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ, 2024, *Kitap Pazarı Raporu 2024*, (Çevrimiçi) https://turkyaybir.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/KITAPPAZARIRAPORU-SON_YAYINLANAN-23MAYIS2024.pdf, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

MEOBS – MARMARA ÜNİVERSİTESİ, t.y., "Çocuklarla Felsefe Dersi," (Çevrimiçi) https://meobs.marmara.edu.tr/Ders/cocuklarla-felsefe/sb2053-85892-5656, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

"P4C Eğitmen Eğitimi (Üretimhane)," t.y., (Çevrimiçi) https://uretimhane.com.tr/etkinlikler/cocuklar-icin-felsefe-p4c-egitmen-egitimi/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

PERSEÉ, t.y., “Une Révolution Conservatrice dans l’Édition (Tam Metin),” (Çevrimiçi) https://www.persee.fr/doc/arss_0335-5322_1999_num_126_1_3278, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

RIKI GPT, t.y., “Cultural Aspects of Translating Children’s Books,” (Çevrimiçi) https://rikigpt.com/cultural-aspects-of-translating-childrens-books/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

ÖZDENİZ, T., 28 Eylül 2017, “Çocuk Kitaplarında Çeviri ve Diğer Önemli Şeyler,” **T24 K24**, (Çevrimiçi) https://t24.com.tr/k24/yazi/cocuk-kitaplarinda-ceviri,1382, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY, 2022, “Philosophy for Children,” (Çevrimiçi) https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/children/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

UNESCO, 1996, *Learning: The Treasure Within (Delors Report)*, (Çevrimiçi) https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000116115, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

UNICEF, 2022, “Convention on the Rights of the Child & Optional Protocols (Türkçe Tam Metin),” (Çevrimiçi) https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

YEŞİL GAZETE, t.y., “Aile Bakanlığı’ndan ‘Çıtır Çıtır Felsefe’ Serisindeki Yedi Kitaba Sansür,” (Çevrimiçi) https://yesilgazete.org/aile-bakanligindan-citir-citir-felsefeyle-birlikte-okuyanlar-cok-kibizler-de-bunu-oneriyoruz/, Erişim Tarihi: 20 Eylül 2024.

EKLER

EK 1: Çıtır Çıtır Felsefe Dizinin Türkiye'de yayımlanan kitapları (2006-2025)

Kaynak Kitap Adı	Erek Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	Çevirmen	Orijinal Yayınevi	Orijinal Dil	Yıl	İlk Çeviri Baskı Yılı	Baskı Sayısı	Dizin	Türü	Seri Sayısı	Yaş Aralığı	Konu
Les goûters philo Le bien et le mal	(Çıtır Çıtır Felsefe) İyi ve Kötü	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Şubat 2001	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	İyi nedir? Kötü nedir? Kötü bir şeyi, kötü olduğunu bal gibi bilsek de yapabilir miyiz? Ya da biri için iyi olan, diğer herkes için iyi midir? Peki, kalede bulduğumuz bir parayı cebimize atmak mı iyidir; kafenin sahibine vermek mi, yoksa ortaya çıkıp, "Kim para kaybetti?" diye bağırmak mı?..
Les goûters philo Le bien et le mal	(Çıtır Çıtır Felsefe) Adalet ve Haksızlık	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Şubat 2001	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	İnsanın kendi doğum gününde pastadan herkesin yediğinden daha büyük bir parça alması adil midir? Ya da en iyi arkadaşına pastadan daha büyük bir dilim vermek, diğerlerine haksızlık yapmış olur musun? Belki de, büyükleri iri dilimler, küçükler minik dilimler almalı! Off, bölüşmek gerçekten çok karmaşık! Yaptığımız doğru mu, yanlış mı, nereden bileceğiz?..
Les goûters philo Pour de vrai et pour de faux	(Çıtır Çıtır Felsefe) Gerçekten ve Yalandan	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2008	2008	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	"Birileri bize sürekli olarak, doğru söylemelisin, ya da yalan söylemek çok kötüdür, der. 'Yalan söylediğimizde cezalandırılırız. Oysa, her şey bu kadar basit midir?' Yalandan olduğunu bile bile bir filmi seyredekten ağlayabiliriz. Bazen de, çok sevdiğimiz birini üzmemek için yalan söyleyebiliriz. Gerçek ve yalan arasında seçim yapmak her zaman kolay değildir. Yalan söylemeyip gerçeği açıklamakla, en iyi arkadaşımızı üzmemek arasında kalırsak, ne olacak?.."
Les goûters philo Les garçons et les filles	(Çıtır Çıtır Felsefe) Kızlar ve Oğlanlar	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2005	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	"Bir bebeğin kız mı oğlan mı olduğu ilk merak edilen şeydir. Doğa, insanlar için iki tür cinsiyet olmasına karar vermiştir: kızlar ve erkekler. Üç, dört, on farklı cinsiyet de olabilirdi. Ya da hiç! Hemen cinsiyeti olmayabilirdi. Belki bir gün kendimiz çoğaltmamız, yani klonlamamız mümkün olacak. Ama bugün, üçüncü bir insanın doğabilmesi için bir kadın ve bir erkek gerekiyor. Ve bu iki cins arasındaki fark, doğanın yarattığı en önemli farktır..."
Les goûters philo	(Çıtır Çıtır Felsefe) Güzellik ve Çirkinlik	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2005	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	"Masallardaki kötü kalpli cadılar asla güzel değildir ve ne zaman kötü birini çizmek istesek, çirkin birini çizeriz. Oysa, güzelliğin iyilikle, çirkinliğin de kötülükle hiçbir ilişkisi olmadığını biliriz. Peki, neden bir nazik bir şey yaptığında, onun güzel bir hareket yaptığını söyleriz de, birikötü bir şey yaptığında çirkin bir hareket yaptığını; hatta o kişinin çirkin olduğunu söyleriz?..."
Les goûters philo Ce qu'On sait et ce qu'on ne sait pas	(Çıtır Çıtır Felsefe) Bildiklerimiz Bilmediklerimiz	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	2001	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	"Hayatta, vazgeçemeyeceğimiz bilgiler vardır. Konuşmayı, saymayı, okumayı, yazmayı bilmeden normal bir şekilde yaşamak, başkalarıyla iletişim kurmak olanaksızdır. Üstelik, hiçbir şey bilmeden, ilgimizi çeken meseleji ya da soruyu nasıl seçebiliriz? Müziğin, resmin, tarihin ilgimizi çekip çekmediğini, yabancı dilleri konuşabilmenin iyi olup olmadığını nasıl bilebiliriz? Ne kadar çok şey bilirsek, o kadar çok seçeneğimiz olur ve çok daha özgür oluruz..."
Les goûters philo La guerre et la paix	(Çıtır Çıtır Felsefe) Savaş ve Barış	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	2000	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	"Uzun süre savaş ortamında yaşamamış insanlar, hep birlikte barış içinde yaşamanın doğal olduğuna inanabilirler. Oysa, barışı korumak için, barışın hiç de doğal bir durum olmadığını bilmek ve bunu hiç aklından çıkarmamak çok önemlidir. Yoksa, onu her an her yerde yeniden kurmakve savaşın çıkmasını engellemek için çaba göstermeyi unutabilirsiz. Barışı kurmak için en doğru anın, hemen şimdi olduğunu da unutabilirsiz..."
Les goûters philo Le travail et l'argent	(Çıtır Çıtır Felsefe) İş ve Para	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Ekim 2006	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	İş, yapılması zorunlu olduğundan bize çok can sıkıcı gelebilir. Çünkü, zorunlu şeyleri kimse sevmez. Okula gitmek bir işti, bir zorunluluktur. Eğer, çocuklar okula yalnızca canları istediği günler gitselerdi, buna oyun ya da etkinlik derdik. Evet, tabiki, çalışmak zordur; ama boşuna değildir. Hayatın kolay, daha rahat ve daha güzel olması için, çalışmanın yarattığı ürünlere ihtiyacımız var. Ve bu ürünleri değiş tokuş etmeye de. Ve paraya da...
Les goûters philo Libre ou pas libre	(Çıtır Çıtır Felsefe) Özgür Olan Olmayan	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Nisan 2007	2006	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	"Eğer oyuncak arabamın uzaktan kumandasındaki kolu sağa çevirsem, arabam sağa gider. Eğer bilgisayarımı her akşam saat 10'da kapanması için programlarsam, her akşam tam o saatte kapanır. Oysa, insanlar ne uzaktan kumandalıdırlar, ne de programlanabilirler. Hiçbir insanı tamamen öngörülebilir biçimde davranmaz. Çünkü insanlar özgürdür..."
Les goûters philo La nature et la pollution	(Çıtır Çıtır Felsefe) Doğa ve Kirlilik	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2005	2014	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	İnsan, zekâsı sayesinde hayatını kolaylaştıran binlerce şey icat etti. Büyük bir uygarlık yarattı. Ama bunu yaparken, kendini gitgide bütün diğer canlılardan üstün hissetmeye başladı. Doğaya istediği gibi kullanabileceği dev bir depo, hergeyi atabileceği devasa bir çöplük gibi davranmaya başladı. Sonunda insan, kendisinin de doğanın parçası olduğunu, yeryüzünde yaşamları birbirine bağlı canlılardan yalnızca biri olduğunu unuttu...
Les goûters philo Le courage et la peur	(Çıtır Çıtır Felsefe) Cesaret ve Korku	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2005	2014	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4 ,5 ,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	Korku olmasaydı, atalarımız tehlikelerden korunamaz, hayatta kalamazlardı. Arabalardan kaçmak, sağa sola bakmadan karşıya geçmemiz ya da yolun ortasından yürümemizi engelleri. Böylece, korkudaki konu Ama bazen de, bizi ezmeye, elimizi kolumuzu bağlamaya çalışan bir güce dönüşür. Neyse ki cesaret, korkuyu, harekete geçmemize yarayan bir güce çevirir. Çünkü korku korkaktır; cesaret kendini gösterdiği an geri çekilir...

Kaynak Kitap Adı	Erek Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	Çevirmen	Orijinal Yayınevi	Orijinal Dil	Yıl	İlk Çeviri Baskı Yılı	Baskı Sayısı	Dizin	Türü	Seri Sayısı	Yaş Aralığı	Konu
Les gôuters philo Le bonheur et le malheur	(Çıtır Çıtır Felsefe) Mutluluk Mutsuzluk	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Nisan 2006	2015	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	"Mutsuz olmak kolaydır. Sahip olamadığımız, yaparnadığımız şeyleri; geçmişte olmuş, hatta gelecekte olabilecek üzücü şeyleri düşünmek yeter. Üstelik mutsuzluk, mutluluktan daha ilginçtir ve kendimizi aıındırıp dikkatleri üstümüze çekmeye yarar. Üyleyse örnümüzü, sızlanmakla, yeri göğü suçlamakla mı geçirmeli? Mutluluğu nasıl bulmalı? Peki, herkes için tek bir mutluluk mu vardır?.."
Les gôuters philo Les chefs et les autres	(Çıtır Çıtır Felsefe) Liderler ve Diğerleri	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2005	2015	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	Herkesin onu selamlamasına, şoförlü koca bir arabayla dolaşmaya ya da her zaman en iyi yere oturmaya bayıldığı için başkan olmak isteyenler vardır. Böyle insanlar yalnız gücü severler. Ama, yeni fikirler, yeni projeler geliştirmek, yolunda gitmeyen şeyleri düzeltmek gibi nedenlerle lider olmak isteyenler de var. Ancak, bunları yaparken, eleştirilmek, hatta haksızlıkların kurbanı olmak da kaçınılmaz! Üyleyse, lider olmak risklidir del..
Les gôuters philo La réussite et l'échec	(Çıtır Çıtır Felsefe) Başarı ve başarısızlık	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2004	2016	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Birinci olmanın, sınıfta en iyi notu almanın şart olduğunu ya da komşumuzdan daha fazla para kazanmak, mahalledeki en güzel arabaya sahip olmak gerektiğini duya duya, hayatın bir yarış olduğuna ve önemli tek başarının, başkalarını geçmek olduğuna inanırız. Oysa, başkalarının gözünde başarı olan, bizim için başarı anlamına gelmeyebilir. Peki öyleyse başarının ölçütü nedir?.
Les gôuters philo Les droits et les devoirs	(Çıtır Çıtır Felsefe) Haklar ve Ödevler	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2008	2017	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	İnsanlar bir arada yaşarlar. Bu yüzden de, birbirlerine karşı sorumludurlar, birbirlerine karşı ödevleri vardır. Sanki aralarında yazılı sözleşmeler varmış gibidir. Ancak kimse onlara niçin uyduğumuzu, niçin ödevlerimizi yerine getirdiğimizi sorgulamaz. Ödevlerimizi koktuğumuz için mi yapıyoruz? Yoksa, iyi niyetten mi? Söylenerek mi? Gülümseyerek mi? Bunun önemi yok aslında.. "İnsan, dünyaya geldiği anda, bir ülkenin, bir bölgenin, bir şehrin, bir mahallenin, bir sokağın, bir apartmanın, bir ailenin... yani "biz"in bir parçasıdır. Bir insan doğduğunda, başkaları çoktan oradadır. Hiç kimse boşluğun ortasına balıklama atlamaz. Her zaman bir kültürün içine, başkalarının arasına doğarız ve başkalarıyla birlikte, başkaları sayesinde insan oluruz..."İnsanlar bir arada yaşarlar. Bu yüzden de, birbirlerine karşı sorumludurlar, birbirlerine karşı ödevleri vardır. Sanki aralarında yazılı sözleşmeler varmış gibidir. Ancak kimse onlara niçin uyduğumuzu, niçin ödevlerimizi yerine getirdiğimizi sorgulamaz. Ödevlerimizi koktuğumuz için mi yapıyoruz? Yoksa, iyi niyetten mi? Söylenerek mi? Gülümseyerek mi? Bunun önemi yok
Les gôuters philo Moi et les autres	(Çıtır Çıtır Felsefe) Ben ve başkaları	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2008	2019	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	İnsanlar bir arada yaşarlar. Bu yüzden de, birbirlerine karşı sorumludurlar, birbirlerine karşı ödevleri vardır. Sanki aralarında yazılı sözleşmeler varmış gibidir. Ancak kimse onlara niçin uyduğumuzu, niçin ödevlerimizi yerine getirdiğimizi sorgulamaz. Ödevlerimizi koktuğumuz için mi yapıyoruz? Yoksa, iyi niyetten mi? Söylenerek mi? Gülümseyerek mi? Bunun önemi yok aslında.. "İnsan, dünyaya geldiği anda, bir ülkenin, bir bölgenin, bir şehrin, bir mahallenin, bir sokağın, bir apartmanın, bir ailenin... yani "biz"in bir parçasıdır. Bir insan doğduğunda, başkaları çoktan oradadır. Hiç kimse boşluğun ortasına balıklama atlamaz. Her zaman bir kültürün içine, başkalarının arasına doğarız ve başkalarıyla birlikte, başkaları sayesinde insan oluruz..."İnsanlar bir arada yaşarlar. Bu yüzden de, birbirlerine karşı sorumludurlar, birbirlerine karşı ödevleri vardır. Sanki aralarında yazılı sözleşmeler varmış gibidir. Ancak kimse onlara niçin uyduğumuzu, niçin ödevlerimizi yerine getirdiğimizi sorgulamaz. Ödevlerimizi koktuğumuz için mi yapıyoruz? Yoksa, iyi niyetten mi? Söylenerek mi? Gülümseyerek mi? Bunun önemi yok
Les gôuters philo La vie et la mort	(Çıtır Çıtır Felsefe) Yaşam ve Ölüm	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2005	2020	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren"	Doğduğumuzda, hiçbir giysimiz ya da rolümüz yoktur. Rollerimizi kendimiz uydurur, hayatımızı kendimiz biçimleriz. En sonunda da perde kapanınca, bizimle ilgili birçok şey hatırlanır; çünkü daha önce hiçkimse bizim gibi oynamamıştır. Hayatımız biriciktir, başka hiçbir yaşama benzemez. Seçtiğimiz yolda benzersiz bir yaşamı sürdürür ve yavaş yavaş "kişilik" denen şeyi oluştururuz. İşte, başkalarının anılarında yaşamaya devam eden de bu kişiliktir.
Les gôuters philo Le corps et l'esprit	(Çıtır Çıtır Felsefe) Beden ve Akıl	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Ekim 2006	2023	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Akıl büyülüdür, ona dünyanın kapılarını aşmamızdan hoşlanır. Öykülere, şiirlere, müziklere, sohbetlere açtır; iyi beslenmek ister. Ancak, aklın çalışabilmesi için de, bedenin iyi işlemesi gerekir. İnsan bedeni, her zaman aklından izler taşır. Bir parça akılla, bir beden güzelleşebilir. Ama, bedenimize bakmayı bildiğimiz kadar, aklımıza bakmanın yollarını da biliyor muyuz?..
Les gôuters philo Prendre son temps perdre son temps	(Çıtır Çıtır Felsefe) Zaman Çok Zaman Yok	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2000	2024	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren"	İnsanların büyük çefi sattir; yani zaman. Okulun kaçta açılacağına, öğlen arasının kaçta başlayıp kaçta biteceğine, o karar verir. Anne babamızın kaçta işte olmaları gerektiğine, otobüslün kaçta kalkacağına, televizyonda çizgi filmlerin kaçta başlayacağına, zamankarar verir. Peki, çocukların zamanı nasıl değerlendireceği neden hep başkaları tarafından belirlenir?"Boş zaman", hayallere dalmak ve düşünmek için de gerekli değil mi?..
Les gôuters philo La parole et le silence	(Çıtır Çıtır Felsefe) Söz ve Sessizlik	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2005	2011	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren	Açlığı, soğuğu, neşeyi hissetmek için sözcüklere gereksinim duymayız. Düşünmek içinse, sözcüklere ve dileihtiyacımız vardır. Düşünürken kendi kendimizle konuşur, kendimizle sohbet ederiz. Kimi zaman yalnızoa içimizi kirleten şeyleri dışarı atmak için konuşuruz. Söz rahatlatır, iyileştirir diye. Ama bazen de, kafamızı boşaltmaya, içimizde sessizlik yaratmaya gereksinim duyarız. Her şeyi yolunakoymak için bu boşluğa, bu sessizliğe ihtiyacımız vardır...
Les gôuters philo L'amour et l'amitié	(Çıtır Çıtır Felsefe) Aşk ve Dostluk	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2015	2010	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	"4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren"	Biri "Seni seviyorum," dediğinde, gerçekten öyle hissettiğinden nasıl emin olabilirsiz? Kimse de sözcüklerin doğruluğunu ölçen bir makine, itiraf edilen aşkın içtenliğini tartan bir aletyoktur! Ancak gayet iyi ölçülebilen bir şey vardır: Davranışların içtenliği. Sırf bir dostu görmek uğruna yapılan tren yolculuğu, hasta birinin başında günlerce beklemek, arkadaşına en güzel elbiseni ödünç vermek... İşte, gerçek ve içten hareketler...
Les gôuters philo La violence et la non-violence	(Çıtır Çıtır Felsefe) Şiddet ve Şiddetsizlik	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2006	2012	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren	Doğal yaşamda hayvanlar, arasızın saldırmaya, öldürmeye başlamaz. Onları iyi tanıyanlar, ne zaman saldıracaklarını öngörebilirler. Oysa, böyle bir öngörüyü insanlar için yapmak olanaksızdır. Kendiliğinden ortaya çıkveren şiddet, insana özgüdür ve şiddet korkusu, bir gece lambası gibi, sürekli yanar içimizde. Şiddet kullanmamız için hiç neden yokken, şiddetk arşıtı olmak kolaydır. Şiddetsizlik; inanmayı, kararlı ve sabırlı olmayı gerektirir...

Kaynak Kitap Adı	Erek Kitap Adı	Yazar	Yayınevi	Çevirmen	Orijinal Yayınevi	Orijinal Dil	Yıl	İlk Çeviri Baskı Yılı	Baskı Sayısı	Dizin	Türü	Seri Sayısı	Yaş Aralığı	Konu
Les gôuters philo La dictature et la démocratie	(Çıtır Çıtır Felsefe) Diktatörlük ve Demokrasi	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Şubat 2012	2013	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	İnsanlar hem birbirlerine ihtiyaç duyarlar, hem de özgür olmak isterler. O halde, birlikte yaşamak için en uygun yol hangisidir? Insanların özgür ve halkça eşit olduğu fikrini savunan tek yol demokrasidir. Demokraside karar verdiğimiz temel şey şudur: Bize, olabilecek en büyük özgürlükleri kazandırmak için, var olan özgürlüklerimizin küçücük parçalarını kaybetmemize neden olan yasalara uymak.
Les gôuters philo Les petits et les grands	(Çıtır Çıtır Felsefe) Küçükler ve Büyükler	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Ekim 2001	2013	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	"Büyük olmak" ve "küçük olmak" ne anlama gelir? Kesin olan, her büyük bir zamanlar küçüktür ve her küçük de büyüyecektir. Sonra bir gün, sonsuza dek büyük, yani "yetişkin" oluruz. Bir yetişkin, yalnızca daha büyük biri değildir; o bundan sonra hep büyüktür. Ancak büyük olmak, her şeyi yapma hakkını da, gücünü küçükler üzerinde kullanma hakkını da vermez bize...
Les gôuters philo Croire et savoir	(Çıtır Çıtır Felsefe) İnanmak ve Bilmek	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Şubat 2010	2014	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren	Hiçbir şeyden kuşku duymadığımızda, her şeyi bildiğimizden emin olduğumuzda, sorun şudur: Başkalarına hiç yer bırakmayız. Onların fikirlerini artık dinlemeyiz, tıpkı birinin suratına kapıyı çarpmak gibi, zihinimizi tamamen kapatırız. Kibarlık, yalnızca "teşekkürler", "lütfen" demekten ibaret değildir. Bir de, zihinsel kibarlık vardır: Başkalarını dinlemek ve kendi fikirlerimizi onlara sunmak...
Les gôuters philo Moral pas moral	(Çıtır Çıtır Felsefe) Ahlâklı olan ve Olmayan	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2013	2014	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Bir şeyin asırlardır yapılagelmesi, o şeyin iyi olduğu anlamına gelmez. Töreler, gelenekler, inançlar, alışkanlıklar hiçbir şeyi aklamaz. Hatta kimi zaman aklı uyutabilirler. Bugüne kadar hep yapılagelen şeyleri, hiç sorgulamadan tekrarlama tehlikesiyle karşı karşıya kalınız... İşte bu yüzden, birlikte ve özgürce yaşamak için hepimizin, içselleştirilmiş ahlâkî kurallara ihtiyacı var.
Les gôuters philo Etre ou avoir	(Çıtır Çıtır Felsefe) Olmak ve Sahip Olmak	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2012	2015	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Kim bütün hayatı boyunca tek bir karakter özelliğini seçebilir ki? Bugün hayalperest ya da dikkatli, sinirli ya da düzenli olduğumuzu düşünebiliriz. Peki ya gelecek yıl? Ya da 30 yıl sonra? Hiçbir insan, bir kalemin hep mavi olması ya da bir sandalyenin hep ahşap olması gibi, her zaman cesur, korkak, dürüst, cömert, kibar, kötü, asabi ya da sakin değildir.
Les gôuters philo Les machines et les hommes	(Çıtır Çıtır Felsefe) Makineler ve İnsanlar	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2013	2015	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	İnsan arabayı icat ettiğinde, akciğerlerimizi ve şehirlerimizi boğan hava kirliliğine de neden oldu. Nükleer enerjiyi keşfettiğinde, yüz milyonlarca insan için elektrik üretmeyi başardı, ama binlerce canlının zarar gördüğü felaketleri de yarattı. İnsanın teknik gücü çok arttı. Ancak insan, tarihinde olmadığı kadar fazla, gökyüzünden ve yeryüzünden, denizlerden, nehirlerden, havadan, hayvanlardan, ağaçlardan, çiçeklerden de sorumlu artık.
Les gôuters philo La mémoire et l'oublie	(Çıtır Çıtır Felsefe) Hatırlamak ve Unutmak	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Mart 2013	2016	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Bir müziğin tınısıyla, bir fotoğraf karesiyle, eski bir oyuncak ayının dokunuşuyla, bir pastanın tadıyla, bir bebek oyuncağı görünce uyanan bellek, bizi bizden alıp geçmişin tatlarına daldırır. O bellek, bize bizden söz eder; gerçek bizden. Üstelik ne tuhaftır ki, hatırladıklarımızı da, unuttuklarımızı da seçemeyiz. Hatırlamak isteriz ama unuturuz; unutmak isteriz ama hatırlarız...
Les gôuters philo D'accord et pas d'accord	(Çıtır Çıtır Felsefe) Anlaşmak Anlaşamamak	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2007	2017	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Kimileri için güzel olan, kimileri için çirkindir; bazıları için kötü olan, diğerleri için kötü olmayabilir... Burada adil bulduğumuz, ama başka yerde haksızlık sayılan şeyler vardır; bugün yazak olana, yarın belki de izin verilir... Yüzlerce ve yüzlerce şey konusunda insanlar aynı fikirde değildir, ama bir anlaşmazlıktan diğerine, yeni bakış açıları, fikirler, düşünceler, görüşler oluşur.
Les gôuters philo La chance et la malchance	(Çıtır Çıtır Felsefe) Şans ve Şanssızlıkk	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Nisan 2007	2019	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Şansın ve şanssızlığın, insanlar arasında fark gözetilmeden dağıtılmasını kabullenemiyoruz. Bazen şans kötülere gülerken, şanssızlık iyileri bulabiliyor... Bilim, belirsizliği azaltmaya yardımcı olur. Onunla, şansa daha az bel bağlar, şanssızlıktan daha az korkarız. Ama sıfır risk diye bir şey de yoktur. İyiya da kötü hiçbir sürprizin olmadığı bir yaşam ister miydik?..
Les gôuters philo Le rire et les larmes	(Çıtır Çıtır Felsefe) Kahkaha ve Gözyaşı	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2014	2020	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Bir bebek acıktığını, susadığını, bir yerinin ağrıdığını, kucağa alınma ihtiyacını anlatmak için gerekli sözcükleri bilmez, konuşamaz. Bedeni bunları ağlayarak ifade eder. Sözcükler öğrendikçe, bedeni daha az konuşmaya başlar. Kimi zaman da susturulur... Ne mutluki, gülmemize, ağlamamıza, gülmekten ağlamamıza ya da gözlerimizde yaşlarla kahkahalar atmamıza engel olamayız!
Les gôuters philo Les artistes et le monde	(Çıtır Çıtır Felsefe) Sanatçılar ve Dünya	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2002	2023	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 yaştan itibaren	Her şeyin hızla gelip geçtiği, çarpıp kesiştiği dünyanın gürültüsü içinde, sanatçı mola verip, bir seçim yapar. Bir hareket, bir duygu, bir an, bir şekil, bir ışık, bir renk, bir fikir seçer. Sanatçı, dünyanın gürültü patırtısı içinden bir resim, bir heykel, bir fotoğraf, bir müzik, bir dans, bir şiir, bir tiyatro oyunu, bir roman çıkarır ve bize, "Dur, bak, dinle," der.
Les gôuters philo La confiance et la trahison	(Çıtır Çıtır Felsefe) Güven ve İhanet	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Ekim 2020	2024	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren	Çok az insana ve sadece iyi tanıdıklarımıza güvendiğimizi sanırız, ama aslında hayır: Toplumsal yaşamda çok sayıda yabancıya güveniriz. İlacımızı veren doktora, kombiyi denetleyen tamirciye, paramızı emanet ettiğimiz bankacıya, yemeğimizi hazırlayan aşçılara... güveniriz. Güven, kapılarını kocaman açan bir dünya kurar. Ancak ihanet, bu kapıları kapatır, kendimize güvenimizi kırar.
Les gôuters philo La fierté et la honte	(Çıtır Çıtır Felsefe) Gurur ve Utanç	Brigitte Labbé	Günışığı Kitaplığı	Azade Aslan	Milan	Fransızca	Eylül 2007	2025	Son Baskı: Bilgiye ulaşılamadı	Çıtır Çıtır Felsefe (35)	Öykü	Seri (35)	4.,5.,6. sınıflar Fr: 7 Yaştan itibaren	Utandığımızda kimimiz titrer, kimimizin gözleri dolar ya da kalp atışları hızlanır. Gurur duyduğumuzda ya, gülmek, zıplamak, çığlık atmak isteriz. Utanç ve gurur çok güçlü, çok yoğun duygulardır ve içimizde kişine ilişkin de duyarlılık vardır. Bu duyarlılık bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bildirir; kendimizde hoşlandığımız ya da hoşlanmadığımız şeyleri hissettirir; kendimizi keşfetmemizi sağlar...